Gutenberg

Дідьє ван Ковелар

prix Del Duca
Gouncourt
Port-Royal

РИБА ЛЮБОВІ

Лауреати літературних премій

prix

Лауреати літературних премій

Port-Royal

Літературні премії Франції

Prix Goncourt
Prix Médicis
Prix Renaudot
Prix Femina
Prix Interallié
Prix de l'Académie Française
Prix Décembre
Prix du Livre Inter
Prix Goncourt des lycéens
Prix des lectrices de Elle
Prix France-Culture
Prix de l'Imaginaire
Prix de Flore
Prix des Deux Magots
Prix Chardonne
Prix Gutenberg du Livre
Prix Roger Nimier
Prix Del Duca

Дідьє ван Ковелар

РИБА ЛЮБОВІ

Port-Royal

ББК 89.8
К – 15

Переклад з французької
Софії Саваневської

Відповідальний редактор
Леся Жадан

Художнє оформлення
Юлії Колактіонової

Cet ouvrage a été publié dans le cadre du Programme d'Aide à la Publication "SKOVORODA" de l'Ambassade de France en Ukraine et du Ministère français des Affaires Étrangères.

Це видання здійснене в рамках Програми сприяння видавничій справі "СКОВОРОДА" Посольства Франції в Україні та Міністерства закордонних справ Франції.

Переклад здійснено з видання:
Didier van Cauwelaert, "Poisson d'amour"

© Éditions du Seuil, 1984
ISBN 966-7068-14-5
© Видавництво "Port-Royal", 2005

Від автора

Це не великий роман, але достатньо насичений. На початку охоронець концертів знайомиться з відвідувачкою тюрем. Любов з першого погляду і злива катастроф. Крісло-ноша раптово вривається у життя однієї сім'ї. Дві літні пані засипані кубками, які завоювала їхня онука-баскетболістка. Столітня жінка бальзамується, споживаючи жолуді за китайським рецептом. Якийсь професор Дрейфус, уроджений Гіммлер, скуповує за життя тіла своїх пацієнток.

Потім один глухий дід, закинутий у Млині, розсипає по полю каміння, колишній мер барикадується в кабінеті свого наступника, три воєнні роки на горищі переховується кінь. Але головним героєм, хоч і забальзамованим у формаліні, є риба. Це через неї Беатриса, відвідувачка тюрем, і Філіп, охоронець концертів, опиняються в амазонському лісі серед індіанців разом із шукачами урану, знімальною групою та швейцарським місіонером.

Словом, це історія любові. Мені тут же закинуть, що вона погано закінчується. Не зовсім. Може, тільки тут вона й починається.

Д. в. К.

Подумайте лишень, яким муром розділені два наші життя! Цієї ночі дивним чином ми змогли провести кілька годин на вершині цього муру, але під кінець хтось з нас двох неминуче впаде в життя іншого...

Саша Гітрі "Ілюзіоніст"

Є люди, які ніколи не подорожують, але їздять в аеропорт помріяти. А я вже три місяці кожен четвер проводжу в аукціонному залі, але нічого не купую.

– А зараз під номером 132 виставляємо комод у стилі ампір. Початкова ціна дев'ять тисяч.

Пробираюсь, перелазячи через стільці, у другий ряд. Я дуже люблю Новий Друо, металевий декор, оксамит і пластик, шум ескалаторів в галасливому натовпі, мотлох, який пливе перед очима у візках та кошиках. Продавці впереміш з роззявами, ті, хто щойно щось купив, штовхаються серед тих, хто понуро йде геть.

– Одинадцять тисяч!

– П'ятсот!

– Дванадцять тисяч! П'ятсот! Це не ваша ставка, пані. – У глибині зали якийсь вусань: – Тринадцять тисяч! – П'ятсот, – зліва від мене. – Хтось покриє цю ставку у тринадцять п'ятсот? Це остаточно, ви, отам справа? Так?

Часом я підіймаю руку, киваю головою, кидаю цифру – так торкаються пальцями розетки, заради цікавості. Посеред минулого, яке тут розпродується, здаюся собі на декілька секунд гравцем, здаюся вільним.

– Продано. Тепер переходимо до номера 136. Крісло на ношах, кінець сімнадцятого, оббите штучною шкірою, на дверцятах – графський герб. Починаємо з дванадцяти тисяч. П'ятсот, – з глибини. – Тринадцять тисяч, – зліва від мене, якась шапочка.

У залі запала мовчанка. Я нахиляюсь подивитися, хто ця шапочка. Через п'ять стільців від мене сидить молода жінка з довгим волоссям кольору соломи, окуляри у смішній оправі, довгаста шапочка. Вона покусує палець, спідниця з розрізом. Ноги засмаглі, з прожилками, литок не видно під чорними шкарпетками. Вона закутана в шаль, через плече – торбинка з торочками.

– Виняткова річ, – підкреслює експерт справа від оцінювача.

– Надбавка тринадцять тисяч, – нагадує ведучий.

Зал мовчить. Іноді ставки раптово припиняються, бо почали з надто низьких. Деякі знавці користають з цих моментів вагання і зривають куш, а як вдарить молоток, люди непевно переглядаються.

– Отже? – кидає ведучий, роздратований мовчанкою.

– П'ятсот!

Я здригнувся. Поглядом пробігся від її чорних шкарпеток до шапочки. Це була знову вона – мовила дуже швидко, надто голосно. Глипнула на мене.

– Але... Це вже ваша ставка, панно.

– Ага.

За окулярами, у блакитних очах було щось схоже на паніку. Вона нервово стукала пальцями по коліні.

– Тринадцять тисяч, – видихає ведучий. Ставка панни у шапочці. Нумо, нумо! Раз, два...

Раптом вона відвертається, губи зціплені, заплющує очі, і я уявляю себе на її місці, немов це я зробив ставку. Відчуття нагальності приковує мене до стільця.

– Чотирнадцять тисяч!

Це гримнув мій голос, обертаються люди. Дівчина розплющує очі й усміхається мені, рвучко змахує головою.

– П'ятсот, – кидає ведучий і дивиться на мене.

Блакитні очі в моїх очах.

– П'ятнадцять тисяч!

Вона піднімає руку.

– П'ятсот, – перекладає ведучий.

Лампи на стелі сліплять, я боюся кліпнути, кажу:

– Шістнадцять тисяч!

Вона опускає очі, помалу, наче показує "так".

– П'ятсот!

Її обличчя мене гіпнотизує. Імітую її жести, випереджую їх, ведучий щосили крутить головою, ледь за нами встигаючи.

– Дев'ятнадцять... Двадцять... одна. Двадцять дві.

Не думаю, що роблю. Значення має лише це обличчя, кожною ставкою я змушую його рухатися, воно мені відповідає. Її посмішка розтягується, і ведучий називає цифру. Враховується найменший наш жест, найменший порух бровою. Я більше не слухаю. Теж усміхаюся, і в залі немає нікого, крім нас. Вона здригнулась.

– Прошу?

Ведучий повторює, і вона ковтає крик, рукою затуляє рот, показує, що все.

– Кінець?

Що значить "кінець"? Що це він каже? Молоток вагається якусь мить, б'є.

– Продано зеленій куртці.

Ведучий наближається, простягає мені талон.

– Ваше прізвище, пане?

Я пробубнів, він просить повторити. Всі на мене дивляться. Але це не я, це...

– Пан Лашом, – вигукує ведучий, прямуючи до столу.

Він робить підрахунок і повертається, щоб мені заявити:

– Сорок дві тисячі вісімсот, пане.

Як тільки він відходить, оцінювач приносить вазу, чути голоси, торги продовжуються. Дівчина стоїть наді мною, пальці стискають торбинку:

– То скажіть...

Її посмішка тане, наткнувшись на катастрофічний вираз мого обличчя.

– Послухайте, мені дуже шкода... Зачекайте, я спробую зарадити. Пане!

Вона хапає ведучого за руку посеред речення:

– А якщо я відмовлюсь від своїх ставок, ви можете... – ну, не знаю, йому відрахувати, можете?

Той знизує плечима і тицяє у якогось чоловіка.

– П'ятсот.

Вона обертається до мене. Аукціон ніби зімкнувся на нас, і ми мовчки дивимось одне на одного. Її шаль зсунулася, відкривши кофтинку, під великими літерами пружні груди. ІЗАБЕЛЬ.

– Продано дамі в червоному. Пані й панове, аукціон закінчено.

Люди піднімаються, стукають сидіннями, гул пересувається у коридор. Покупці стають у чергу перед подіумом оцінювача, лічать талони, виписують чеки. Ізабель розгублено роззирається, пропонує:

– Слухайте, ми можемо... Не знаю... Ми поділимо витрати.

– Ні, ні.

Я витягую чекову книжку, підходжу до каси. Вона мене затримує.

– Ви на мене ображаєтесь?

Вона зняла окуляри, голова похилена, пасмо волосся торкається шалі. Кажу, що ні. Усміхається.

– Вам подобаються крісло-ноші?

І додає:

– Мені пощастило.

Потім опускає очі.

– Майте на увазі, ви можете їх перепродати.

Касирка була змушена кілька разів повторити мені одне й те ж. Йшлося про доставку. Я даю їй свою адресу і підписую чек з невимушеним виглядом, бо, так чи так, уже пізно. Відриваю чек і кладу його на прилавок, думаючи про сестру, яка ще не знає, що її чекає.

– Що ви будете з ними робити? – питає Ізабель, показуючи на ноші, які впхали поміж збруєю та скринею.

– Не знаю. Буду на них їздити.

Вона замислено киває. Її очі видовжені, ясні-ясні, застиглі. Я кашляю в руку. У цих старих штанах і пілотській

куртці я виглядаю загадково. Вона пильно на мене дивиться, наче в моєму круглому обличчі, кучерявому волоссі, коротких ногах є щось цікаве. Я не відповідаю своїй статурі: піднімаю сто кілограм, а коли минаю когось, то прошу вибачення. Недбало згортаю квитанцію, так, наче роблю це кожен день, наче я бозна-хто.

– Хочете льодяника? – запитує вона, витягаючи з торбинки хустинку, за якою випадає гребінець, дві зв'язки ключів, монетки.

Я все це збираю, а льодяника – ні, спасибі. Натовп виносить нас у коридор. Вона поправляє ручку торбинки, загортає світле пасмо назад під шапочку. Її духи із запахом вербени. Спиняється перед ескалатором, дивиться під ноги, чекаючи на сходинку. Ззаду натискають люди. Врешті вона скаче на ескалатор, дужка окулярів біля рота, ловить їх на ходу рукою. Між поверхами я запитую:

– Вас звати Ізабель?

– Ні, це ім'я подруги.

Вона закидає шаль, прикриваючи кофтинку, і спотикається на виході. Люди несуть торшери, мисливську зброю, стоси тарілок. Вона каже, що обожнює Друо за атмосферу – це гарячкове хвилювання нагадує їй збори на війну, війну без призначення, без прощань, а ще... бумц, вона вдарилась. Прикладає руку до носа, усміхається мені, обходячи стовп.

– Зазвичай я ношу лінзи, але, коли носити їх довго, печуть очі. Я дуже короткозора.

Вона затамовує подих, голосно видихає, питає мене, чим я займаюся. Відповідаю: "Нічим", – і це правда, але

кажу таким недбалим тоном, що це вже брехня.

– Безробітний, – перекладає вона, тон відповідний.

– Ні.

– Ага.

Їй, здається, відлягло.

– Отже, ви багатий.

– Я лінивий.

– Я теж. Якби у мене був час...

– А ви?

– Я?

Моє питання її здивувало. Вона одразу ж набирає загадкового вигляду.

– По-різному, – каже, ледь кивнувши головою.

– Отже, нам краще не заводити сім'ю.

Вона дивиться на мене здивовано.

– Чому ви це кажете?

Я почервонів, аякже. Я тут не винен: це вона красива. Я не гублюся лише з потворами.

– Це жарт.

– З таким не жартують.

Ну от. Вона додає:

– Я знала одного, він...

Замовкає, насуплює брови, губи стиснені, знизує плечима й усміхається:

– Ой, подивіться...

Ми опиняємося на хіднику вулиці Друо, в диму, в натовпі. Нас відштовхує якийсь чолов'яга, рветься спиняти таксі. Він тримає на підставці опудало орла, у того в оці злість.

– Ви знаєте, як орли виховують пташенят? – питає вона. – Спершу вони їх годують, дають їм набиратися сил, потім морять голодом. А тоді кидають у прірву, щоб навчилися літати. Хто замало схуд – розбивається.

Киваю. Сам я їм за чотирьох і ще досі у гнізді. Раптом вона згадує про час.

– За десять!

Кусає губи, відкриває торбинку, питає, чи є в мене папір. Немає. Біля нас на тротуарі стоїть червоний малий сітроен. Вона вагається, витягує з-під двірника штрафну квитанцію, дістає олівець, шкрябає адресу.

– Якщо колись будете неподалік... словом, якщо будете в цьому районі...

Простягає мені штраф, сідає у малолітражку, рушає і зникає. Написано: "Вулиця де л'Абревуар 6Б". Я стою на краю тротуару, тримаючи в одній руці квитанцію, а в другій – штраф за зупинку в недозволеному місці з адресою дівчини, імені якої я не знаю.

Іду за своїм велосипедом у кінець вулиці. Це голландський велосипед, ржавий і чорний, з металевим кошиком. Почуваюся нормально: втрачати голову – це не мій стиль. Намагаюся збагнути, що зі мною трапилось, поки розплутую навісний замок. Пес наробив на ланцюг, і я його змотую кінчиками пальців.

Лише на першому світлофорі, на бульварі Італійців, згадую про Софі. Питаю себе, як я їй поясню. В принципі, я не маю про що з нею говорити, а оскільки й вона

мене не слухає – у нас дружні стосунки. Мене утримує сестра – чи, радше, мною управляє. Після смерті наших батьків вона привезла мене в Париж, купила магазин одягу, і моє життя минало біля переодягальні. Вона спеціалізувалась на пляжному одязі. Купальники – цікава штука: чим менше тканини, тим вони дорожчі. Улітку на пляжах я шукаю своє прізвище на сідницях дівчат. Це дає мені привід для розмови.

Потім вона відкрила інші магазини, розробила марки косметики, парфумів... Домоглась успіху, одружилась; а я, я завжди був поруч. Батьки наші були скрипалями, то ж я мріяв про музичну кар'єру. Грав на гітарі, писав пісні. На такі слова: "Я закохався у квітку / Що розпускається вночі, коли я засинаю". Поніс показати пісню іншим, але ті інші виявилися чутливішими до моїх габаритів, аніж до таланту, і я став охоронцем на концертах. Security-dog. По-нашому: сторожовий пес. Замість того, щоб приваблювати натовп, я давав йому прочухана.

Переконував себе, що це добрий спосіб пізнати середовище, налагодити зв'язки... Наша служба порядку працювала у паризькому окрузі, часом на гастролях; співаків міняли, як рукавички. Найнудніше те, що всі вони схожі. Telephone, Scorpions, Clash, від апаратури й дискотечного світла в мене голова йшла обертом. Ненавиджу рок. Всі ці концерти навстоячки, руки схрещені на грудях, застрашливий вигляд, затички у вухах... Найчастіше мені хотілося заїхати в пельку самим співакам. Моє життя пролітало повз мене.

Спершу мене мучили докори сумління, та згодом я

знайшов виправдання. Вечорами, коли "заварюється каша", як кажуть у нашій професії, найкраща техніка – піднятися на сцену і впасти зверху на стовпотворіння фанів. З гуманної точки зору це трохи ніяково, але достатньо сказати собі, що за цим вони прийшли, за це заплатили: вони знають, чого хочуть. Ми їх лупцюємо в ім'я їхніх ідолів, і, за великим рахунком, вони нас дуже люблять. Це частина їхнього свята. Хоч ми і не менти, юридично ми захищені. Уряд мав би створити більше робочих місць у нашому секторі, це знизило б злочинність.

На Різдво ми працювали у Шанталь Гої, в палаці Конгресу. Там були тільки діти. Співачка запитала, чи ми не проти плескати в долоні і хором підспівувати. Ми почепили наші наручники зліва, згідно з уставом, кийок справа. На футболках було написано: "Шанталь Гоя", на спині: "Черевик, який літає". Ми плескали у долоні, підтягуючи "Дурненька". На останньому з шоу ми, дещо розігріті, побилися після роботи поміж собою. Чотирьох я відправив у лікарню. Пан Парміньян, керівник нашої організації, відсторонив мене від обов'язків за агресивність у позаслужбовий час.

Отже тепер, звільнивши концертну територію, я поповнив собою зал очікувань. Коли мене питають: "Ким ви працюєте?" – я кажу: "Мій зять – дантист". Ношу білий халат і відчиняю двері його клієнтам.

Кручу педалі навмання, дозволеними доріжками, маленькими бічними вуличками. Мало-помалу висока білявка в чорній шалі заполонює мої думки. Я настільки не звик, щоб зі мною кокетували, що мав їй видатися від-

людьком. Знову бачу її обличчя з точністю, яка мене дивує; запах її зілля тягне за собою її риси, рухи... Якась машина мені сигналить, я звертаю направо, аби кудись подітися. Вулиця погано застелена, і мене якийсь час підкидає, зуби зціплені, дзеленчить дзвоник. У моєму житті не траплялося нічого особливого – фактично, нікого особливого. Дівчата – це номери телефонів, що їх забуваю, як тільки вони йдуть геть. Коли мені кажуть: "Я тебе кохаю", відповідаю: "Дякую". Моя стриманість заспокоює. Можна сміливо вилити душу в обіймах мужлана, від якого всі слова відскакують, який мовчить, коли нема чого сказати і йде геть уночі. Я стримую свої емоції, розмовляю з собою, крутячи педалі Парижем, серце у мене в п'ятах, і на бруківці я підскакую. Удень я добре виглядаю. І люди кажуть: "Його не їсть гризота". Це правда. Від дивацтв не вмирають, гризота нікого не з'їсть. Це було б надто просто.

Виїжджаю на вулицю Ріволі, перетинаю сад Тюїльрі, дивлюсь на дерева, де вибруньковуються листочки. Яке мені діло до весни. Перетинаю Сену по мосту Руаяль і зупиняюся в барі, прошу вуличний довідник. Вулиця л'Абревуар – на Монмартрі, але номеру 6Б в довіднику немає. Заспокоївшись, шукаю, де б сісти.

При вході якийсь обкурений, екзотично розмальований тип протягом цілих тридцяти секунд гугнявить: "Імператор Мінг чекає на тебе!". Й імператор Мінг кліпає, щоб привернути увагу відвідувачів. Стою нерухомо, слухаю заклики – механічні, смиренні. Відвідувачі проходять один за одним. Пробігає офіціант. Висока блондин-

ка робить ставки на аукціоні, обертається до мене, вдаряється об стовп, розмовляє зі мною. Мені б хотілося, щоб якійсь дівчині я припав до серця. Я хочу щось означати, стати для когось щастям. Моє пиво нагрілося. Перед виходом купую гербову марку, наліплюю на штрафну квитанцію й опускаю її в поштову скриньку.

Починає накрапати, перехожі поспішають. Вештаюсь якусь мить на Сен-Жермен-де-Пре, прив'язую велосипед на вулиці Дофіна. Щочетверга мій зять читає лекції у медінституті, і кабінет зачинено. Я піднімаюся туди, кладу ключі в передпокої. Дуже люблю це місце. Вікна виходять на непроїжджу вулицю, і там панує атмосфера ціпеніння, тепла тиша, котру в будні дні пронизує бормашина, дзенькіт інструментів. Віконні рами викувані з заліза, з вітражами, що бринять від ходи. Іноді, у вільніший час я приймаю світських дам, які в пообідні години вдають, що в них страшенно болять зуби. Вони дзвонять, я запрошую їх у свій маленький передпокій, навпроти зали очікувань, йду сказати зятеві: "Помилка", або: "Листоноша", або: "Сестри нужденних". Щоб відвести увагу клієнтів. Кохаюся – підпільно, швидко, бо завжди боюся приходу наступного пацієнта, потім виходжу і дзвоню у дзвінок, поки коханка одягається, оголошую Жан-Клоду: "Пані Мартіні" або "Пані де Сен-Брез". Вона заходить у зал очікувань.

Блукаю кімнатами, поскрипуючи паркетом, руки за спиною. У цій порожній квартирі, повній неважливих спогадів, рутини, висока блондинка наче не на своєму місці. Про що я з нею говоритиму? Про це дурне життя,

якого досі мені вистачало, про цю ностальгію, з якою не знаю, що робити? Я ніколи не вірив у своє честолюбство; ні себе не вважаю невдахою, ні когось не вважаю винним. Я не знав ні щастя, ні страждання. Тож нікому не заважаю, і назагал люди мені заздрять – це завжди розраджує. Хоча мої літа течуть повз мене, іншим здається, що я дорослішаю. Я зіпсована дитина, я доросла дитина і на старості буду жовторотим дідусем. Час плине швидко, коли не змінюєшся.

Іду за велосипедом, виїжджаю на зустрічну смугу, палець на дзвінку. Вулицю Бонапарта перекрито пробкою, звичною для шостої години, туман осідає на дерева набережної. Мерседес Софі припаркований посередині подвір'я, навкіс. Я проїжджаю під хвірткою, лишаю велосипед під бегоніями сторожки, піднімаюся чорними сходами, які ведуть у кімнати прислуги, де мій зять відвів мені кімнату. Двері привідчинені. Стіл відсунуто під шафу, вішалка стоїть під душем, і крісло-ноші возвеличуються посередині. Софі сидить на ліжку.

– Ти можеш це пояснити?

Вона виймає сигарету. Я помічаю, що вона струшувала попіл у мою чашку з-під кави. Її пальці постукують по покривалу, чек за доставку лежить на подушці. Я втягую живіт, щоб зачинити за собою двері. Крісло-ноші займають весь вільний простір, і я раптом відчуваю радість.

– Це крісло-ноші.

– Так, я помітила. Скільки ти за це заплатив?

– Сорок дві тисячі вісімсот.

Софі покусує губи, мне свій загнутий комірець. Вона

погано виглядає. Це правда, я вибрав не найкращий момент для своїх витребеньок. Недавно вона запустила у продаж духмяну свічку "Вечірній вітер" із запахами Аравії. З п'ятьма чи шістьма свічками стався міні-вибух на світських прийняттях через неправильне дозування. Весь рекламний бюджет пішов на інформаційну кампанію про небезпеку "Вечірнього вітру", що його зняли з продажу завчасно, доки не сформувалася спілка постраждалих.

– Припускаю, ти розрахувався чеком.

Я не заперечую. Вона встає.

– Послухай, Філіпе, так більше не можна.

Їй би хотілося ходити туди сюди, щоб легше було розмовляти, але вона не може.

– Тобі двадцять три роки.

Вона чекає на мою реакцію. Я визнаю, оглядаючись довкола:

– Це правда, що тепер стало трохи...

Вона повертається, зачіпається об держак крісло-нош.

– Ні, послухай, Філіпе, я б не проти класти гроші на твій рахунок, але...

У тиші, яка настала, я відчуваю, що між нами виоформлюється мій від'їзд. Мій зять має від першого шлюбу вісімнадцятирічну дочку, Валентину, яка живе з нами. Вона вже декілька місяців тому кинула оком на мою кімнату, і в моїй присутності кажуть: "Прийшов час їй стати самостійною". Натякається: мені теж. Це романтична дівчина, вся в рюшечках, краща учениця 10 класу, Rolling Stones, цілком у моєму стилі.

– Я від'їжджаю.

Софі здригнулась.

– Ні, зачекай, це не... Те, що я сказала, не має нічого спільного з...

– Має.

Мене здивував власний тон. Софі дивиться на мене з недовірою. Так, наче для мене більш немає місця в цьому житті, наче я став чимось безглуздим, недоречним. Як крісло-ноші.

– Я знайшов роботу.

Її обличчя прояснюється.

– Та ну?

– Але можеш сказати Жан-Клоду, що я працюватиму, поки він не знайде когоєь іншого...

– О, ти знаєш...

Дійсно, я нічого не роблю, але я – незамінний. Мої обов'язки полягають у тому, щоб відчиняти двері, стерилізувати інструменти, складати журнали. Пацієнти цілком можуть відчиняти двері самі, секретарка – стерилізувати інструменти, а журнали – лежати як-небудь.

– Але... де ти працюватимеш?

Я вказую на крісло-ноші непевним жестом. Вона збентежено слідкує за моїм поглядом, покручує гудзик на своєму костюмі.

– Так чи так... Я хочу сказати, що немає нічого... спішного в цьому питанні. Ти можеш залишатися, скільки...

Вона бере свою торбинку, зціплює зуби, вагається.

– Ти на мене не гніваєшся?

Дивимось одне одному у вічі, і вона мені здається на-

стільки чужою, що хочеться відповісти: "Гніваюсь". Махаю, що ні. Вона підходить, бере мене за лікоть. Схоплюється й усміхається, наче хоче стерти те, що тільки-но сказала.

– Ну, добре... я спускаюсь.

– Добре.

– Вибач.

Пролажу коло шафи, стаю однією ногою у піддон душу. Софі виходить, причиняє за собою двері. Годинник вибиває сьому. У синьому світлі падає дощ. Не розумію, що зі мною відбувається. Мені здається, що життя йде своїм ходом, здається, що я втілюю рішення, прийняте багато місяців тому.

Повільно відчиняю дверцята крісло-нош, прослизаю всередину. Дерево скрипить під моєю вагою. Шкіра відгонить пліснявою впереміш із дивним яблучним ароматом. Гладжу оксамит сидіння, спираюсь головою об перекладину і заплющую очі.

Я прокинувся через півгодини розмореним, із квадратною головою. Мій зять прийшов повисіти на дверцятах крісла-нош й запитати, чи я твердо вирішив, чи впевнений я в собі, чи не роблю я легковажного кроку. Він виглядає знудженим. Я завжди був частиною його господарства, ми ніколи не перекидалися й словом, і він, здавалося, звернув на мене увагу лише в ту мить, коли я від'їжджаю, коли моя присутність перестає бути доконаним фактом. Тепер, зітхнувши, він потис мені руку, сказав, що йому шкода, але життя є життя, і стало ясно, що він наголошує на неможливості мого повернення.

В обідню пору я віддав ключі Софі. Вона, цілуючи, подряпала мені плече; їй здавалося, що вона кидає мене напризволяще. Я поїхав, сповнений гідності. Так чи так, а я показав, що обійдусь без них.

Фургон з "Алло-Фре" висадив мене на тротуарі проспекту Кеннеді разом з моїми крісло-ношами, велосипедом, валізами. По телефону Шукрун сказав, що я бажаний гість і не просив пояснень. У мене немає друзів, у нього – також, а таке зближує. Ми познайомились у ви-

пускному класі ліцею в Шамбері, де я йому допомагав залицятись до дівчат. У нього було багато нахабства і нуль ідей; у мене – все навпаки. В обмін на ті знахідки, що я йому пропонував, він пихтів над моїм домашнім завданням. Я був першим учнем. Він кохався.

Потім ми втратили один одного з поля зору і якось випадково літнього вечора зустрілися в Парижі. Він був режисером аматорської трупи, що показувала герметичні вуличні вистави. На паперті собору Паризької Богоматері їх оточила компанія вивергачів полум'я, які не давали їм працювати. Шукрун підійшов переговорити, загорівся. Це було тоді, коли я якраз відмовився від музичної кар'єри, і ми пішли разом топити свої ілюзії у вині.

Будинок називався "Лісістрата". Це було зупинене будівництво, вищий клас, біля Дому радіомовлення. Декілька місяців тому Шукрун зайнявся нерухомістю і мав водити клієнтів показувати зразково облаштовану оселю, таке собі обгороджене бунгало. Щоб все виглядало більш правдоподібно, він там оселився: поскладав свої речі по шафах, застелив ліжка, заповнив холодильник. Не навідався жоден клієнт. Ціна за квадратний метр, витрати і багнюка відлякували покупців, будівельна компанія щойно збанкрутувала. Шукрун там і залишився.

Двері зразкової квартири були обліплені кнопками, гачками, шматками скотчу; дівчата, з якими він жив, від'їжджали, зриваючи свої імена. Очевидно Шукрун тимчасом жив сам. Я двічі постукав. Він відчинив у підтяжках, щітка в зубах, піна у куточку губ. Його чорне волосся кучерявилось, крізь діряву майку віднівся пупок.

Він мене оглянув.

– Кіки не кахи, хо ти встгугнув дугницю.

– Встгугнув.

– Miracolo! – вигукнув він, підняв руку й обтер зубну пасту, яка текла по шиї.

Пропустив мене, жваво виглянув на вулицю, праворуч, ліворуч і жестами пояснив щось, чого я не зрозумів. Він вийшов із закинутою назад головою, подався спльовувати у ванну, повернувся і радісно запитав, що трапилось.

Розповідаючи ситуацію, я складав свої валізи у вітальні. Ця кімната була хромована, обтягнена японською матерією, зі стукітливими мобілями, з канделябрами, килимом із козячого хутра і фотелями часів Людовіка XV. На підлозі лежали якісь люди. Курили і розглядали стелю. Хтось з них кинув на мене порожній погляд. Я переступив через тарілку з куркою.

– Так що – ти здурів чи жартуєш?

– Дівчина.

– Та ну?

Я розповів йому про шапочку, про блакитні очі й аукціон.

– У неї є ім'я?

– Є, але це не її ім'я.

Він почухав носа. Мені не хотілось розповідати далі. Я вийшов, щоб показати крісло-ноші, сказав Шукрунові стати між держаків, щоби внести крісло. Якийсь бритоголовий підвівся і, проходячи через вітальню, повільно помахав руками. Вступив у тарілку, хруснули кості. З по-

рожнім поглядом він зробив коло по кімнаті і сів на своє місце, з усмішкою взявшись за свій недопалок.

– Хто ці люди?

– Друзі подруги, – швидко проговорив Шукрун.

Я запитав, чи вони весь час тут сидять, він почухав потилицю.

– Моя подруга виїхала, а їм про це не сказала. Я пробував з ними поговорити, але коли вони обдовбані, то нічого не розуміють.

Підборіддям він показав на крісло-ноші.

– Гаразд, пропоную таке: давай завтра з цією штукою підемо разом у Друо й поставимо її на продаж.

– Ні.

– Чому?

– Хочу її залишити.

Він поглянув на мене з недовірою, потираючи щоку, запитав, що я буду робити.

– Гадки на маю.

– Тобі потрібна робота?

Я не дуже спішив з відповіддю. Коли ми бачились востаннє, він був усним перекладачем на фестивалі авангардного мистецтва в Ла Рошелі. Прислав мені перепустку, та дарма, бо там і так нікого не було. На екрані пропливали всякі дурниці, а їх аналізували вчені розпатлані молодики. Курили, розмовляли, немов у барі, а коли сідаєш на сидіння, відчуваєш ноги сусіда, що впираються тобі у спину. Було представлено сім країн, які не вважали за потрібне виготовити субтитри для своїх фільмів, тому керівництво фестивалю звернулося до дешевих усних пе-

рекладачів, яким надали короткий виклад сюжету, ті мали його переглянути і перекладати діалоги синхронно. Оскільки ритм фільмів був дуже повільним, жодних проблем не виникало.

Якось після обіду я прийшов до Шукруна в готель. Він привідчинив двері голий до пояса, очі горять. Було чути шум води. "Це Кароліна, – прошепотів він, – дівчина із прес-служби". У нього був показ о третій годині, він запитав мене, чи знаю я німецьку, одразу ж заспокоїв: це фільм про любов, там тільки поглядами перекидаються. Мені треба представитися пані Пуссен у відділі перекладачів, оце так-так, дякую, старий, і він зачинив двері. Тож я опинився в комірці з маленькою настільною лампочкою і мусив якось озвучувати фільм. "О, як він виріс... – Так, час біжить".

Шукрун сів на пуфик, поводив пальцем довкола пупка. У нього було те саме лисувате чоло, той самий кругленький живіт і ті самі кеди, але щось змінилось.

– Я пишу сценарій.

– Справді?

Він склав руки під підборіддям.

– Це історія про одного типа... Ну, не зовсім. Це, якщо хочеш, починається з... Але насправді, сюжет не про те.

Він похитав головою.

– Я їду знімати його на Крез. Якщо хочеш, залишу тобі квартиру.

Я оглянув приміщення й обережно показав на обдовбаних жильців на килимі.

– Вони також поїдуть?

Він кивнув. Мій погляд зупинився на ношах. Я з обіду нічого не їв, і думка про щось містичне не викликала подиву. Це крісло було зачароване. Воно мене виштовхало з сестриного дому, а тепер підтасувало обставини для мого нового поселення. Я залишався сам, мав житло, переді мною життя, і на гербі на дверцятах з'явився образ високої блондинки. Я запитав у Шукруна, чи ще ходять клієнти. Він висмикнув з носа волосинку.

– Зрідка. У цьому випадку ти відчиняєш двері, поводиш себе ввічливо, показуєш квартиру, даєш документи. Побачиш, все відбувається дуже спокійно. То що – ти будеш спати у своєму кріслі?

Він витягнув для мене ковдри, два рушники, і я опинився перед дзеркалом у туалеті, сповнений бажання міняти життя, яке вже набирало нового повороту. Я маю здатність негативно впливати на все, що зі мною відбувається: кожен раз, як тільки здається, що я оновився, я повертаюсь у попередній стан. Цей переворот у моєму житті відчинить переді мною якісь нові двері. Отак. Можна було збрехати тій дівчині, наплести їй всякого – принаймні, виглядав би гарно; я міг би спробувати відповідати вигаданому образу...

Вулиця де л'Абревуар, 6Б. Її адреса крутилась у мене на язиці, а на серці – бажання податися туди, навідатися до неї. Я знав, що не піду. Мені не можна спішити, треба тішитися тим, що маю. Щастя зробить з мене телепня, невдача мене знищить; тому найкраще – чекати. Проте чому вона на мене глянула? Чому внесла крісло-ноші в моє життя? Я не створений для ударів долі, тільки не я.

Вже натерпівся. Тепер я доросла дитина, яка буде тряcтися над своїм серцем так, як скнари трясуться над грошима. На якусь мить я перестав бути банальним тоді у Друо і врятував її на аукціоні, але я – це далі я. Чим я їй – такій гарній і загадковій – можу сподобатися? – Не знаю, хіба що викликатиму почуття вдячності, у крайньому разі – вабитиму статурою. Тоді навіщо пускати життя на вітер? Це ж мене не змінить.

Завтра я її розчарую.

Як добре жити на Монмартрі. У мене велосипед без передачі швидкості, тож приїду весь спітнілий. Я розігнався ще на вулиці Лепік, за першим поворотом, і мчав тротуаром, кермо в одній руці, букет – в іншій. Купив квіти, щоб не з'явитися з порожніми руками, а тепер видавався собі смішним. Удень я бив байдики. Провів Шукруна з компанією, розташувався у зразковій квартирі, пропилесосив, подзвонив сестрі сказати, що все гаразд, і від полудня сидів і чекав. Тягнув час, щоби врешті собі сказати: вже пізно. А тут раптом схопився і поїхав.

Вулиця де л'Абревуар – це шматок минулого, що звивається між обвитою плющем стіною і низькими будинками. Номер 6Б висів на рожевому будиночку з синіми віконницями. Гілки стирчали з-за кам'яної огорожі, між вікнами похитувався кипарис. Вулиця була порожньою, навіювала враження забутого, втраченого часу. Дим із коминів пахнув виноградною лозою. Вмикались ліхтарі.

Я поставив свій велосипед під стовпом, постояв перед хвірткою. Кого я зараз виявлю? Матір сімейства, сирітку, коханців? На стіні висіла табличка: "ВАРТ-ШУЛЛЕР". Це

нічого не прояснює. Може, це подвійне прізвище, або прізвища двох сусідів одного будинку. Я був певний, що в неї нікого немає, я відчував. Інакше не перехопив би її ставки, не покинув би сестру, не приїхав би сюди.

Я натиснув на дзвінок, і хвіртка, клацнувши, відчинилася. Сад був порожній. Я розщепив куртку, пройшов поміж кущів гортензії та кованими стільцями. Посеред висохлого фонтану сидів ангел, підперши щоку рукою. Біля верби поскрипувала гойдалка.

На першому поверсі, за шторами світилися вікна. Я переступив дві сходинки ганку, мить повагався перед дверним молотком. Підняв його і відпустив. Через декілька секунд відчинила літня жінка з шиньйоном на голові та накидкою на плечах. У неї було лагідне обличчя та сумні очі.

– Слухаю, пане?

– Добрий вечір, пані. Я хотів би бачити...

Я чекав. Вона запитала:

– Кого?

У мене здригнулось підборіддя.

– Це до Беатриси? – прозвучав гучний голос зсередини.

Я кивнув. Це ім'я їй пасувало, залишалось тільки сподіватися, що вона – єдина дочка. Старша пані відійшла, пропускаючи мене всередину. Вона глянула на мій букет. Я простягнув його їй. Вона вийняла з вази на комоді сухі квіти, поставила туди мої троянди. Запах трав і пасти для підлоги наповнював передпокій, це була темна вузька кімната, де-не-де повідклеювались рожеві шпалери.

– Вона скоро прийде, – сказала мені жінка. – Якщо ви не проти зачекати...

Вона витерла руки об сіру сукню, вказала мені на двері. Я ввійшов у невелику бежево-коричневу вітальню, яку освітлював абажур. Дивани застелені пледами, на круглому столі – оксамитова скатертина. На книжкових полицях і поличці над каміном стояли кубки; вони були всюди; опуклі, пузаті, більшість з них – срібні. На таці парував заварник. Інша старша пані сиділа у великому фотелі біля вогню, перебираючи дрова.

– Вас випустили з в'язниці? – запитала вона, не повертаючись.

– Ммм... ні.

Жінка була масивна, мала високе підборіддя. Вона зітхнула.

– То ви утікач.

Я глипнув на жінку в сірому, та заспокійливо посміхнулась. Відповів, що ні. Повна пані нахилилася до мене. Її обличчя мало цегельний відтінок, зморшки улагіднювали бульдожі щоки та невдоволену міну.

– А це можливо? Чуєш, мамцю? Ви нас вибачте, але Беатриса знається тільки з гангстерами.

– Ну що ти, мамцю... – почала було жінка в сірому.

– Що, "мамцю-мамцю"! – обрубала інша. – Ви з поліції?

– Теж ні, – перепрошував я.

– Так чи так, у нас сидів у підвалі дисидент, але він вже вибрався.

– Беатриса відвідує в'язнів, – уточнила інша пані.

– І коли вони виходять із тюрем, то почуваються зобов'язаними нанести їй візит. Ото щастя. Сідайте у чер-

воний фотель, якщо ви не надто великий.

– Опишіть себе, – шепнула мені молодша.

– Прошу?

Я розгублено поглядав то на здоровилу у вольтерівському фотелі, то на жінку в сірому, які кликали одна одну "мамцю".

– Моя мати нічого не бачить, – продовжила вона зовсім тихо, – розкажіть їй, як ви виглядаєте.

– Добре... На зріст метр шістдесят дев'ять... Важу вісімдесят вісім кілограмів...

– На канапу, – обрізала мати.

– У мене темне волосся, і коричнева куртка з нашивками...

– Добре, досить, ви ж не збираєтесь розповідати мені все своє життя. Чим ви займаєтесь?

– Я помічник лікаря.

– Ще один ненормальний.

Я повернувся до її доньки, яка ніяково заламувала руки:

– Останнім часом Беатриса ходить до психіатра...

Стара постукала по бильцю:

– Психіатри такі ж, як євреї.

Я повільно сів. Пані в сірому простягла мені чашку.

– Маму треба вибачити. У неї застарілі погляди...

– Мені дев'яносто дев'ять років, пане. Я заснувала Рух опору, тому вони досі мають можливість утікати. Хочете чаю? – продовжила вона. – Бо ми тут зараз п'ємо чай. Дисидент пив тільки чай. Той, що сидів у підвалі. Він грав у шахи.

– Беатриса є членом асоціації.., – почала її донька.

– Дисидент – як смішно. Гарно ці росіяни придумали. Коли письменник нічого не пише, а музикант пише те, що нікого не цікавить, коротше, якщо хтось не має чого сказати, гоп! і він уже дисидент. Він подорожує за чужий рахунок, з ним панькаються, всюди запрошують, він виступає по телебаченню, його обожнюють за сміливість, отак.

– Мама перебільшує. Цей чоловік був цілком пристойний...

– Почнемо з того, що він був потворний.

У кімнаті запанувала натягнута тиша. Я помішав ложечкою в чашці. Вогонь потріскував, ноги повної жінки грілися перед каміном. Іскра впала їй на литку, вона не ворухнулась.

– Беатриса зараз буде, – сказала жінка в сірому.

Я помітив на її зап'ясті незвичайний ланцюжок – це було нестандартне срібло, облямоване оранжевим лаком, – такі виграють на ярмарках у тирі. На металі вигравіюване ім'я "Жанна".

– Ви її бабуся? – запитав я.

Вона потвердила, м'яко кивнувши головою.

– А я – прабабуся. Хоча це вже не надовго... Дай мені жолуді.

Жанна простягла руку, підняла з таці тарілочку з жолудями, подала. Стара взяла один, запхнула в рот і почала гризти, заплющивши очі. У відповідь на мій здивований погляд Жанна прошепотіла:

– Мама себе бальзамує.

– Я продала своє тіло науці, – відрізала та, жуючи. – Маю довічне утримання.

Вона проковтнула, закинувши голову. Жанна зітхнула, і почала нарікати:

– Вже шість місяців, як вона не їсть нічого, крім жолудів і смоли.

– Це китайський рецепт. Китайські монахи бальзамували себе ще за життя. Ви чули про Шан Дао-Кхая? Помер у 35 році нашої ери. Сім останніх років життя: жолуді й смола. Результат: він все ще там.

– Але навіщо воно тобі? – простогнала дочка.

– Це моя справа.

Вона стисла пальцями палку, гримнула нею по підлозі. Вітер затих під вікном, і Жанна усміхнулася мені довгою сумною посмішкою. Я запитав себе, куди я потрапив. У будинку не було жодного звуку, ані запаху кухні, годинник на стіні біля книжкової шафи стояв.

– Хочете на неї подивитись? – кинула сліпа.

– Прошу?

– На Беатрису. Ми вам зараз її покажемо, так вона швидше прийде. Мамцю, принеси екран.

Жанна встала, показала йти за нею. Пішла в передпокій за великим хромованим футляром, який простягла мені.

– Не нагадуйте їй, що вона нічого не бачить, – порадила мені притишеним голосом. – Вона удає.

– А... чому вона називає вас мамцею?

Жанна жестом показала говорити тихіше, пробурмотіла:

– Вона завжди була дуже активною, дуже... незалежною. До минулого року ходила на базар, у церкву... Від-

коли не може пересуватися, кличе мене мамцею.

Жанна опустила очі, помацала брошку, яка зчіпляла комірець. Ми повернулись у вітальню. Вона затягла ще одні штори, ввімкнула проектор, розказала, як повісити екран. На першому слайді немовля лежало на столі.

– Беатрисі місяць, – проголосила сліпа, й одразу зазначила, – я знаю напам'ять.

Проектор гудів у темряві. Наступний слайд: те саме немовля на руках у бабусі. Обличчя у Жанни спокійне, волосся вже сиве, але менш важкий погляд, якесь смирення в посмішці.

– Беатриса в парку. Справа – це я.

Веселий малюк грається лопаткою у своєму візку. Прабаба усміхається, підборіддя витягнене вперед, зачіска під горщик. Виноградна лоза у вогнищі почала посвистувати.

– Ходити вона почала дуже пізно, – сказала Жанна. У півтора року. Але говорила у шість місяців. Я пригадую, колись привезла її на візочку у скверик, де ще менші від неї дітки вчилися ходити. Вони, звичайно, шпорталися, падали на землю, а Беатриса сміялась. Казала: "Диви, бабу, діти".

– Далі! Це Різдво 1964 року, вона з ведмедиком. Коли я його подарувала, вона злякалась, почала ревти. А пізніше з ним не розлучалась. Назвала його Астрид, на мою честь. 1967 року загубила його в автобусі. Я її водила в поліцію, вона хотіла подати заяву. Інспектор пообіцяв відкрити справу, вона описала прикмети.

На фотографії стояла Беатриса на пляжі в купальни-

ку. Я запитливо глянув на бабусю, та, усміхаючись, похитала головою й натиснула на кнопку.

– Йдемо далі, – наказала Астрид.

Жанна тримала палець на кнопці. Я встиг лише помітити Беатрису на плечах у мужчини, і ось уже наступне фото.

– Її перший матч, – прогуділа Астрид. – Їй шість років.

Дівчинка з довгим русим волоссям тримає ногу на м'ячі, під пахвою – кубок.

– Вона грає у футбол? – запитав я.

– У баскетбол, – виправила Жанна з повагою в голосі. – Вона і досі грає – у клубі першої ліги.

– "АС Севіньє". Минулого тижня вони розгромили "Сошо", вісімдесят сім на вісімдесят шість.

– Розгромили... – пошепки зіронізувала Жанна, склавши губи трубочкою.

– Саме так. Якщо ви знаєте, що таке "Сошо"...

– Ви давно з нею знайомі? – запитала Жанна.

– Не став дурних питань, він думав, що це футбольний м'яч. Давай, запускай свої слайди, так він краще познайомиться. Оцей трохи розпливчатий, це її день народження, вісім років. Їй подарували електричний потяг. Її вдарило током.

Двері відчинилися, у мене захопило подих. У передпокої звучали кроки. Я прикипів поглядом до дівчинки, яка чіпляла вагончик.

– А ось і вона! – вигукнула Астрид. – Ми про тебе говоримо.

Беатриса зупинилась на порозі. Я повільно піднявся. На ній було чорне пальто, в руках пакети. Вона подивилась на мене, на екран, на проектор. Примружилась і пішла геть. Я здригнувся. Клацнули вхідні двері.

– Не звертайте уваги, – сказала Астрид спокійним тоном, – вона завжди така. Давайте далі.

Я сів, горло пересохло.

– Дев'ять років, це берег Марни.

Після ще тридцятьох фотографій, коли Беатрисі вже було двадцять років, увімкнулося світло. Моя голова була переповнена її обличчям, тілом, її життям. Жанна затримала мене під дашком на ганку, пробурмотіла:

– Будьте з нею люб'язним. Спробуйте бути... терплячим.

Вона стисла мені зап'ястя і повернулась у будинок. Я поплентався під ліхтарями, а в голові далі миготіли слайди.

Три дні я за нею слідкував. Її малолітражка, напевно, була несправною, бо вона їздила на метро. Я ходив туди-сюди на станції Бланш, ховаючись від кожного поїзда. Вона приїжджала на обід, по обіді знову їхала геть, поверталась увечері; ніколи не прибувала у той самий час, завжди спізнювалась. Кожна з її появ викликала в мені дивні емоції, наче я ще сумнівався в її існуванні. Вона мене не бачила.

Збоку коло дверей, під туристичною рекламою сидів чоловік у чорній куртці. Він написав крейдою на підлозі:

Я вийшов з лікарні
Я не маю грошей
Я хворий
Я не знаю йти куди
Я хочу їсти
Я хочу пити

Коли він приходив уранці, то кидав три франки у мисочку, щоб привернути увагу перехожих, які минали його, затираючи напис. Пізніше він дописав:

І срав я на вас.

Вона вийшла з потягу у плащі, поквапилась до сходів. Її волосся було зчеплене ззаду, окуляри на кінчику носа. Я заліз у свій сховок. Вона пройшла повз жебрака, тоді раптом повернулась назад. Показуючи на один із рядків, запитала, що там написано. Чоловік прочитав їй уголос. Вона з сумом посміхнулась.

– Кажуть: "Куди йти".

– Га?

– "Я не знаю, куди йти". Зачекайте.

Вона взяла з його рук крейду, стала на коліно, виправила, поставила кому.

– Ось так.

Піднялась і дружньо пояснила:

– Люди – це може їх...

Зробила два кроки, передумала, повернулась, відкрила гаманець. Спохмурніла. Зім'яла банкноти, запитала в чоловіка, чи є в нього здача. Він знизав плечима. Вона кинула у мисочку п'ятдесят франків, підібрала три монети, пояснила, що це їй на квиток, і вийшла зі станції. Я бачив, як вона перейшла через площу під шум клаксонів, піднялася вулицею Лепік. Переходила з одного магазину в інший – я ловив уривки розмов.

– То що, – гукнула булочниця, – ви їм дали доброго прочухана!

Та кивнула, розпаленіла.

– Ми читали в газеті.

Шапочка заплатила за свою булку і через двадцять метрів зайшла в аптеку. У неї було що сказати кожному, речення починалося в овочевому магазині, закінчувалось у м'ясника.

– Люди, – відповів їй м'ясник, – не тратяться на їжу. Самі лиш сандвічі й "Макдональдс", а коли пізніше хворіють – ще й дивуються. А потім доходить і до ліків.

– Що ви хочете, нормальне харчування не всім по кишені. Люди воліють хворіти.

М'ясник здивовано погодився. Вона говорила на ходу, у поспіху, неуважно, штовхаючись. Продавцеві газет, який запитав її трагічним голосом: "В ізраїльтян, ви бачили?" – вона відповіла: "Мають чим себе зайняти". В її бік звернулось кілька непривітних поглядів. Вона купила газету "Екіп" і з полегкістю пішла геть.

Була перша година, і магазини почали зачинятися. На розі з вулицею Абес вона зайшла у магазин сиру. Я шукав в її голосі, на її обличчі знак, який міг б залишитись від мене; нічого такого не було. Вона закінчила закупи, піднялась угору по вулиці Толозе, вимахуючи своєю сіткою. Надворі похмуро, у будинках резонує скрип дахів. Дивно – удень, коли її бачу, мені здається, що я її знаю, а вночі вона мені ніколи не сниться. Її сутулий силует, широкі шалі, окуляри у формі чайки, її неуважний вигляд – все це я знав у деталях, коли вона була неподалік, і все це губилося, коли я пробував відтворити в уяві цей образ. Тож я ловив її запах, наче рибу, що постійно вислизає з рук, ловив серед вуличних ароматів, криків продавців, і залишався з порожніми руками, похнюплений.

Вона перейшла проспект Жюно, почала мугикати пісеньку, яку я знав. Мені спало на думку, що вона виявила мою присутність, що вона забавляється. Майже одразу по тому вона повернула голову, я зупинився. З балкона злетіли голуби. Якась жінка у вікні з нею привіталася. Вона почала шукати ключі, впустила яйце, воно розбилось і стекло по водостічному жолобку. Попрямувала далі, пройшла біля входу у сквер. Я дивився, як стікає яйце. На вулиці де л'Абревуар вона штовхнула хвіртку і зникла у своєму саду. Я знову спустився вниз легкою ходою.

По обіді запросив свою сестру із чоловіком у зразкову квартиру. Удавав, що показую їм помешкання, вони прикидалися, що їм подобається, я записав їхні координати. Вони посміхались, але не дуже щиро, почувалися трохи розгублено у мене в гостях, на моєму місці праці. Софі привітала мене з чистою кухнею. Жан-Клод, поплескавши по плечу, назвав мене чортовим поріддям. Вони повторили все це двічі або тричі й пішли геть. Я занурився у газети.

В архіві газети "Екіп" я придбав усі випуски за два останні роки й відслідкував кар'єру Беатриси. "Про одну атаку Варт-Шуллер". "Гарна робота Варт-Шуллер". Передача Варт-Шуллер на Дюпон". Я знав напам'ять всі її травми, всі проблеми її клубу, я вирізав згадки про її подвиги, шукав її з лупою на фотографіях команди.

"АС Севіньє" містилась неподалік від "Республіки", у спортивному залі, схожому на мечеть. Коли я прийшов на тренування, на лавках сиділо біля тридцяти осіб, тож вона мене не помітила. Я дивився на її гру. Наскільки во-

на була незграбною в житті, настільки ж вправною – на майданчику. Вона підстрибувала, обводила, маневрувала, кидалась до кошика. Коли забивала м'яча, то відскакувала назад, сховавши носа у долонях. Шорти обтягували їй сідниці, які мені дуже подобались. Я не люблю плоских сідниць – вони свідчать про характер. Вона домінувала у грі, пурхала з місця на місце, завжди була там, де треба, і разом з тим мала відсутній погляд. Дівчата жартували, бурчали, ойкали. У перервах вона сідала, і я відчував її неподалік, такою досяжною. Я вже вивчив її жести, чекав на них, вгадував їх. Я знав, як рухаються її пальці по футболці, коли їй гаряче, як її рука тре стегно, коли вона чекає передачі, як поправляє волосся, як слідкує за супротивником.

Із сусідніх приміщень було чути свистки, удари м'яча, шум води. Матч закінчився десять хвилин тому, я й далі сиджу на лавці. Піднімаюсь, вирушаю у бік роздягалень. Баскетболістки переодягаються шумно – траскають дверима, пахне парою; вони проходять через зал, закутані в рушники, ковзаючи по мильній підлозі. Як тільки я зайшов, запала тиша. Беатриса стояла в трусиках і майці, волосся мокре, ноги голі. Вона вилізла на стілець й копирсалася у шафках. Я підійшов, відчуваючи на собі очі усієї команди.

– Добрий день.

Вона спустилась, оглянула мене, не виявила жодного здивування. На мить я завагався.

– Ви... припоминаєте?

– Чи я пригадую?

Вона позадкувала. Це вже мені сподобалося менше. Я не балакучий, але коли я вже говорю, хотілося б, щоб мене не виправляли. Я наблизився знову.

– Знаєте, коли всі почнуть однаково розмовляти...

Мої слова розчинились у її погляді.

– Ви прийшли щось мені сказати?

Я шукав відповіді.

– Ви ж добре бачите, що я зайнята. Та куди ж, на Бога, ви їх поділи?

Дівчина антильського походження знизала плечима, мовляв, не знає, і підморгнула мені. Інші оточили нас колом, штовхаючись ліктями, прискіпливо розглядаючи мої габарити, мою старомодну куртку. Беатриса тупнула і продовжила пошуки, відчиняючи шафки, перебираючи спідниці. Казала, що вона не може в такому вигляді йти на зустріч у "Санте". Дівчата схопили свої сумки й пішли геть. Вона пробувала їх затримати.

– Всі мої папери, всі гроші...

– Гарно вам розважитися, – кинули вони.

Вона сіла на лавку, опустила руки між колінами. Гомін віддалявся по коридору, роздягальня була порожня. Я сів біля неї. Лавка хруснула, Беатриса ледь підскочила. Вона постукувала пальцями у такт краплям, які скапували в душовій. Провела руками по обличчі, похитуючи головою. Піт, змішавшись з її вербеновими духами, пахнув крейдою.

– Вони заховали мої речі.

Вона схлипнула, закинула назад волосся.

– Ви хочете.., щоб я зайшов пізніше?

– Ні.

Я шукав на її обличчі пояснення, – вона хотіла, щоб я залишився, чи щоб пішов. Я бачив тільки її заплутане волосся, ластовиння, трохи задовгий ніс, нефарбовані очі. Від цієї тиші з рівномірним крапанням, у мене стискалося в горлі.

– Вам треба йти у "Санте"?

Вона зітхнула:

– Тридцятирічний чоловік, ковбасник, переїхав пішохода. Я хотіла принести йому малину.

– Малину?

Вона підскочила, сказала, що це не тому, що він переїхав пішохода... Я наголосив, що зреагував на малину, а не на природу злочину. Мені здалося, що трохи зарано для малини.

– Я її вирощую. У себе в теплиці.

Вона постукувала ногами по підлозі, і я розглядав її з новим інтересом.

– Якби я була певна... Але бувають і крадіжки. Це жахливо, вони ніколи не замикають. Вони думають, що люди... Ай! ні...

– Хочете піти у поліцію?

Вона повернулась, губи викривлені, запитала навіщо.

– Не знаю... Треба, мабуть, подати заяву. Якщо це крадіжка...

Вона скочила на рівні ноги.

– Ви дуже люб'язний, але не варто мені нагадувати випадок з ведмедиком, добре?

– Випадок з ведмедиком?

– Слайд номер п'ять. Різдво 1964-го.

Вона натягнула шорти, взула кросівки, зав'язала шнурки, не звертаючи на мене уваги. Я глибоко вдихнув, подивився на її обличчя, добре його запам'ятав, заховав емоції в кишеньку, і будьте здорові. На порозі роздягальні я передумав і для виду пояснив, що прийшов запросити її на вечерю.

– Ну, то поїхали, – відповіла вона, штовхнувши ногою двері, які гупнулися об мене.

Вона мчала щодуху по коридору, тремтячи, обхопивши себе за плечі. Я її наздогнав.

– Хочете мою куртку?

– Ага. І ваші штани. Так будемо обоє смішно виглядати.

– Але ви ж застудитесь...

– Так прекрасно і закінчиться день.

Її малолітражка, припаркована у другому ряду, одразу ж рушила. Вона штовхнула важіль обігріву, зачекала, скрутила його, ледь не врізалась в автобус. Струмені морозного повітря окутали кабіну. Я сів над ресорою.

– Куди поїдемо? – запитала вона, уникаючи зіткнення з мотоциклом.

– Куди завгодно.

– Ми не будемо накручувати кілометри.

Мій погляд пройшовся по її посинілих ногах. Я запитав, чи не хоче вона спершу заїхати додому переодягнутись. Вона не відповіла, зупинилася на вулиці Ріволі. Коли вона йшла, за нею оберталися люди. Ресторан, в який вона мене привезла, був порожній, містився у підвалі з

кам'яними стінами, зі склепіннями. На кожному столі в оранжевій банці горіла свічка. Здавалося, що офіціанти за нами слідкують.

– Дайте мені щось найдешевше, – кинула вона.

Офіціант перевернув сторінку меню, показав пальцем на рубрику "Сири".

– Можете взяти додатковий шматок масла за два франки.

– Піде.

– Беатрисо, навіщо так? Я можу... Наступного разу ви мене запросите.

– Авжеж. А потім весілля, двоє дітей.

Вона почала мене злити. Офіціант пійшов, похитуючи головою. Вона зацікавилась рослинкою у пластмасовому горщику коло нас, відірвала листок, подула на нього, кинула. Тоді взялася протирати столові прибори. Їй принесли три кружальця масла на блюдці. Я протягнув їй кошик:

– Візьміть, принаймні, скибку хліба, він безплатний.

Вона зачепила офіціанта:

– Згідно з постановою префекта, я також маю право на графин з водою.

Офіціант пішов геть. Вона надула губи, глянула на годинник, пом'яла хлібну м'якоть.

– Ви не голодні?

Вона закотила очі.

– Ви думаєте, я пішла в ресторан, бо голодна?

– Але чому ви на мене дуєтесь?

Вона склала долоні перед носом.

– Послухайте, це моя проблема, добре?

Мені принесли спагеті. Вона розклала свої канапки з маслом. Добре. На щастя, мене виховував глухий дідусь, і я навчився не говорити зайвих слів, не повторюватися. Можу без жодних зусиль дуже довго мовчати. Я накручував свої макарони, докидав сиру. На мою куртку хляпнув томатний соус, я почистив пляму, намагаючись не залишити сліду. Час від часу ми поглядали один на одного поверх графину. В її очах була якась розгубленість, та сама, на яку я вже раз купився тоді, у Друо. Я старався добре виглядати. Підтримував мовчанку. Нігтем вона підібрала крихту.

– Ох, як мене це дратує...

– Що?

– Нічого, – відрізала вона. – Те, що ми тут, отак.

– Треба знати, чого хочеш.

– Ясна річ.

Я питав себе, куди ми зайдемо. Вона змусила мене купити крісло-ноші, перевернула моє життя з ніг на голову, дала мені свою адресу, я прийшов: їй це не сподобалось, запросив її на обід – погодилась, і все одно незадоволена. На мить вона втупилась у скибку хліба, прошепотіла:

– Я б хотіла, щоб це було інакше. Щоб це було... Ні, це дуже добре, але... Я трохи боюсь. Так.

– Боїтесь чого?

Вона знизила плечима:

– Якби ж я знала...

Я озирнувся.

– Бачу, тут не вельми людно.

– Не вельми. Господарі неприємні, тут дуже дорого і погано. – Замовкли.

Вона бере сигарету з пачки, яку я виставив на стіл, розламує її і бавиться крупинками тютюну. Я хочу поставити всі крапки над "і":

– Отже, ви відвідуєте тюрми.

Вона подула на залишки від сигарети, взяла ще одну, пом'яла її в руках.

– Так. Утікаю від себе.

Поправила гривку. Я продовжив:

– І носите їм малину.

Вона пояснила мені, що директор "Санте" зробив для неї виняток. Директор "Фресен" – також. Щосуботи вона робить обхід. Розповідає про себе в'язням; коли в неї поганий настрій, вони її розраджують, розказує їм про свої біди – це очистка від болю. Вона зламала "Gitane".

– Уже два місяці я за вами слідкую.

Платівка була подряпана, і ми дивились один на одного, окутані мелодією мандоліни.

– Ви за мною слідкуєте?

– Так, у Друо, щочетверга. Кожного разу кажу собі... А потім – ні.

– Справді?

– Так.

Я почекав якусь мить, покрутив виделкою.

– Я теж. Тобто... після тих слайдів, я за вами слідкую.

– Знаю.

Я підняв очі.

– Ви мене бачили?

– Бачила? Ні.

Підійшов офіціант забрати брудний посуд, я показав йому, що ще не закінчив. Мені хотілося, щоб між нами стояла тарілка. Вона підперла щоки руками.

– Я бачила, що ви час від часу робите ставки на аукціоні так само, як я. І нічого не купуєте. Я подумала, що ми приходимо з однаковою метою.

Вона простягнула мені руку, я повільно дав їй свою. Вона її перевернула, схилилась над долонею.

– Що ви робите?

– Дивлюся.

Її язик ворушився поміж губ, брови насуплені.

– І щось там бачите?

– Ви сирота?

Я потвердив, почуваючись трохи ніяково.

– Так, мої батьки померли.

– Клас.

Я подивився на неї здивовано.

– Я хочу сказати... У мене теж.

Вона знову зосереджено схилилась над моєю долонею, кінчиком нігтя водила по лініях. А мені здавалось, що по її обличчі протікає все моє життя, крок за кроком, по ходу того, як вона його відчитує. Згадавши про слайди, я подумав, що тепер ми квити.

– На вас чекає зустріч, – прошепотіла вона.

– Хіба вона ще не відбулась?

– Ні. Я – отут.

Вона показала на перехрестя двох ліній, потім провела пальцем до розгалуження трохи вище. Мені стало лос-

котно, а вона сприйняла мій усміх за скептицизм. Відштовхнула мою руку.

– Крім того, ви зачасто миєте посуд, це вкорочує вам життя.

Я забрав руку, подивився на долоню, де бачив тільки лінії. У мене трохи паморочилося в голові. Вона знову заговорила, почала розповідати про дитинство з двома бабусями. Офіціант, який через нас не міг піти на сієсту, важко зітхав. Вона виростала серед залякувань Астрид: "Ходи рівно, бо не виростеш; не пхай палець у вухо, бо оглухнеш; не цілуй хлопців у губи, бо від цього бувають заїди..." Життя складалося лише з поганих наслідків. Увечері Жанна читала їй казку про фей, яку згодом, коли Беатриса почала розвиватися, Астрид замінила на медичний словник. Дівчина так і засинала – з головою, переповненою менструаціями, матками і гістеректоміями. Вона розповідала про це звичним, механічним тоном, потім замовкла, запхала руку у волосся, попросила вибачення жестом, незграбності якого я мав би не помітити. Її усмішка несміливо блукала на губах. Вона зачекала якусь мить, тоді промовила:

– Мій батько поїхав на Амазонку, коли мені було два роки. Човен перевернувся посеред ріки, і його з'їли піраньї.

У тиші було чутно, як я ковтнув слину. Здавалося, вона чекає відповіді. Я розповів, що мої батьки були скрипалями і часто їздили з оркестром. Ще до того, як мені виповнилося десять, шофер їхнього автобуса вийшов посеред Чорного лісу в туалет. Він погано зафіксував руч-

не гальмо, й автобус полетів у провалля. Врятувалися тільки двоє – тромбон і великий ящик.

Так несподівано ми опинилися обеззброєними, кожен зі своєю безглуздою історією, зі своєю трагедією, яка нікого не розчулювала. Мені хотілося розповідати їй про цих швидкоплинних батьків, які по неділях заявлялися у моєму житті, а тоді знову подавалися кудись грати "Флейту", записувати Гершвіна, репетирувати "Дев'яту"... Та я не здатен на спогади.

– Хочеш, щоб я розповідала далі?

Здавалось, вона розуміла мою мовчанку. Я зрадів, що вона звернулася на "ти" і сказала саме цю фразу.

– Розповідай.

Її батько звався Вернер, він народився 1914 року. Жанні було дев'ятнадцять років, її чоловік поїхав на війну, тож вона повернулася до Астрид разом з дитиною. Вони виховували Вернера удвох. Астрид, яка керувала Рухом опору на півночі, одразу ж дізналася, що зять загинув біля Марни. Але приховувала це від Жанни чотири роки. Астрид повідомляла Жанні, що чоловік її поранений, переховується, його заарештовано, він утікає, утікає за кордон, він – герой. Врешті Жанна все зрозуміла і лишень підігрувала Астрид.

Через нестаток Вернер став схожим на рахітика, і лікар рекомендував йому зміну клімату. Астрид, якій належав кафешантан у Рубе, одразу ж закрила свої справи, і перебралася на південь. Сам Вернер був великою підмогою в сім'ї. Він робив і продавав у школі дерев'яні машинки, які вночі світилися – такі були тільки в нього.

Вернер ловив світлячків, зішкрябував у них черевця, і робив з них фари.

Жанна також хотіла працювати, але Астрид не давала їй вийти з дому, мовляв, її чоловік помер за Францію, а в неї є син. Жанна так і не розпочала нового життя. Щоразу, коли вона мала йти на побачення, Астрид в останню мить доводила її до сліз, і Жанна залишалася вдома. Розриваючись поміж двох жінок, Вернер став на сторону матері. Він навчив її бити посуд, коли Астрид ішла у наступ, – тільки це її зупиняло. Вони разом відбирали пощерблені тарілки.

Голос Беатриси оживлявся, коли вона розповідала про батька, й притихав, коли йшлося про Астрид і Жанну. Минали роки, а мені здавалося, що мене поруч нема, що її погляд проходить крізь мене, вона говорить сама до себе. Час від часу вона клала свою руку на мою, наче перевіряла, чи я ще тут. Після школи, втомившись від світлячків, її батько захотів вивчати ботаніку. Астрид спакувала валізи, і вони поїхали в Париж. Він провів двадцять років в лабораторії, консервуючи рослини. Жінку він міг привести додому тільки тоді, коли хотів її позбутися – обід з Астрид цілком заміняв процедуру розриву. Проте одного дня він все-таки одружився з викладачкою, яка писала брошури про ідеї Мао. Вони познайомились у потязі. Їй був потрібен не він, вона прагла відібрати його в Астрид, це мала бути її перемога. От тільки пелюшки та соски – це не її парафія, тож після народження Беатриси вона подала на розлучення, покинувши чоловіка з немовлям, і подалася набиратися розуму до якогось скотаря з Ландів.

Астрид вирішила, що вона виграла і їй вдасться приручити внука так, як вона приручила Жанну, але Вернер не піддався. Він був по вуха закоханий у свою дружину, і мав, крім неї, єдине захоплення: Амазонію, тамтешні квіти, невідомість... Отож він одразу кинувся на пошуки пригод. Беатриса залишилась удома. Астрид і Жанна виховали її, так само, як ростили його.

Вона пошматувала останню сигарету з моєї пачки і з крупинок тютюну виклала на скатертині ріку. Вернер поїхав вивчати витоки Оріноко по слідах свого колеги Гумбольта; він відкрив ліси, в які століттями не ступала людська нога, шукав міфічні шляхи, рослин для опису... Його взяли в полон індіанці, згодом він їх зачарував. Він став їхнім вождем, бо краще знався на травах, аніж жрець у племені.

У Каракасі він познайомився з жінкою, аташе посольства, яка трохи зналася на етнології. Вона супроводжувала його в першу експедицію, а потім він обрав життя з індіанцями. Я, ясна річ, без упину ставила запитання. Жанна пояснила мені, що він у Венесуелі, він повернеться. Та цього не ставалося. Тоді у п'ятнадцять років я йому написала. Посольство Франції, Каракас. Мені відповіла Аніта. Ця аташе. Розповіла про нещасний випадок, про піраньї... Ми продовжували переписуватися.

Я відчував, як ця історія проникає в моє нутро, залягає десь у порожнечі. Беатриса сказала:

– Дивно, мені хочеться віддати тобі те, що я втратила.

І ця фраза зворушила мене більше, ніж я б того хотів. Я попросив рахунок. Вона стримала мій порух.

– Знаєш, тепер я вже можу їсти.

На стіл повернулося спагеті, яловичина, шампанське.

– І скляночку води для моїх лінз! Це нічого, якщо я не буду тебе бачити? У мене болять очі.

Вона зняла лінзи, закинувши голову і водночас цікавлячись, що я зробив із крісло-ношами. Я відповів, що в саду Тюїльрі познайомився з двома італійцями, які возили дітей на ослику. Увечері вони переходили через Сену, ведучи його за вуздечку у підземний гараж на бульварі Сен-Жермен. Там вони орендували стійло, яке заслали соломою, – там ослик ночував. Однієї неділі він не прокинувся. Побачивши, як плачуть двоє італійців, посеред машин, опустивши голови й розмахуючи руками, я запропонував їм крісло-ноші. Тепер вони носять туристів, сто метрів за двадцять франків, а я отримую відсотки. Вона повільно посміхнулась і сказала: "Це добре". Я опустив очі. Вона взяла мою запальничку, покрутила коліщатком. Полум'я вискакувало і гасло, наткнувшись на метал, потім закінчився газ, і вона її покинула.

– Ти вже закохувався? – запитала мене.

– Не знаю.

Вона шукала в моїх очах інший бік відповіді.

– Вона була розумна?

– Чому ти питаєш?

– Бо я завжди страждаю через дебілів. І завжди шкодую.

І додала:

– Ти за нею сумуєш?

Я хотів експресивно махнути рукою і перевернув пля-

шку. Витер стіл, заховав пляму у складці на скатертині.

– У мене нікого нема...

Вона зітхнула:

– Добре тобі. А я не знаю.

Ногами я обгорнув її коліно, побачивши, як посмутніли в неї очі.

– У тебе теж, у тебе нікого немає...

Вона з сумом посміхнулась:

– Цього не достатньо.

Я відчув ком у горлі, на очі навернулися сльози. Простягнув їй паперову серветку. Вона витерлась, замість сліз взялася витискати томатний соус.

– Знаєш, у той день у Друо... Це був мій день народження. Мені завжди потрібна дата, привід... Бабуся мене запитала: "Що б ти хотіла в подарунок?" Я відповіла їй: "Час".

– Я міг би в тебе закохатися.

Вона відповіла мені таким самим поглядом.

– Я теж.

Ми взялися за руки, бо вже сказали один одному все.

Було темно, коли ми вийшли з ресторану. Вона тремтіла біля мене, закутана в мою куртку. В саду Тюїльрі нам помахали двоє італійців. Перед крісло-ношами, мнучи купюри, стояв японець і з'ясовував ціну. Ми йшли навмання, мовчки. Я обняв її під ліхтарем, мене бентежив її зосереджений вигляд. Притулив міцніше, вона дихала мені у шию, відхиляючись убік, щоб мене побачити. Я спробував змінити вираз обличчя. Посмішка розплилась на моїх губах. Я стільки мріяв про цю зустріч, що усві-

домлював все лише частково, мене стримували пережиті розчарування, я звик помилятися, відступати...

– Філіп.

– Так.

– Нічого. Я пробую, як воно звучить.

Губами я шукав її губи. Вона опустила голову. Носом я відвів пасмо її волосся.

– Ти йдеш?

– Ні.

Вона відсторонилась, легенько мене відштовхнула. Я все ще стискав її зап'ястя, і вона посміхнулась під ліхтарем.

– Мого телефону нема в довіднику.

– Я знаю.

– Запам'ятаєш? 606-33-93.

Вона легко вкусила мене за кутик губи, щоб я не забув.

– Зідзвонимось?

На цьому я знову її обняв. Я мав би затримати її, та насправді тішився, що вона йде, можливо, вона чекала, що я не дам їй піти, я більше не тямив, що зі мною відбувається. Треба було поцілуватися і піти, не обертаючись – відхід, після якого стає зрозумілим усе несказане. Я занурив руку в її волосся, гладив потилицю, і кожен цей жест нівелював моє "я", бо це вона вирішила піти. Я ніколи не вмів іти геть. Я запізно приймаю рішення, завжди запізно, і залишаюся сам.

– Філіпе...

Вона робить крок назад, я її затримую. Те, що я хочу сказати, застряє у горлі. Вона делікатно забирає руку.

– 606-33-93?

Вона погоджується кінчиками вій. На вулиці чути кроки. Я питаю:

– Ми не будемо кохатися?

Вона проводить долонею по моїй щоці, відповідає: "Будемо", – і йде геть.

Я прокинувся у зразковій квартирі. Сів на ліжку, виплюнув пір'я з подушки. У кімнаті грає сонячне проміння, десь на закинутій будові гавкає пес. Я поголився, намащуючись пензликом і слухаючи новини. Бейрут бомбардують, Білий дім звинувачує Кремль, в Альзасі дощ. Я подивився на себе у дзеркало і виявив, що в мене охлялий живіт. Отакої. Та я запевнив себе, що більше такого не буде. Ліг на килимок у ванній і взявся качати прес. Любить, не любить, любить... Через хвилину я, скривившись, зупинився – випало "не любить". Брак тренувань.

Я знову одягнув учорашнє вбрання, бо воно пахло Беатрисою, і пішов гуляти. З тихих проспектів ранок перемістився у порожні садки. Весна розквітала на деревах, щебетали пташки, світило сонце, і так далі. Я стежив за закоханими парами, вивчав їхні рухи, щоб повторити, запам'ятати їх. Прислухався до розмов, спостерігав за ходою, за обличчями, відзначав те, про що треба сказати.

Близько одинадцятої я подзвонив з автомата, неподалік від Булонського лісу. Ще до того, як встиг сказати "алло", почув:

– Філіпе?

– Звідки ти знаєш, що це я?

– По твоєму дзвінку... Насправді я помиляюся цілий ранок. Усіх називаю Філіпами. Ти прийдеш на обід?

– Та ну!

Я виправив себе запитанням:

– Хочеш, щоб я щось приніс?

– Так, баранячу ніжку.

– Баранячу ніжку?

– Якщо тобі не важко. Я щойно спалила свою. Чекаю.

– І я чекаю зустрічі.

Я стояв нерухомо зі слухавкою в руці.

– Але не дуже запізнюйся.

Вона поклала трубку. Неспокійна дама стукала перснем у вікно. Я влетів у таксі, вискочив на вулиці де Абес біля "Кухні на замовлення", купив там п'ять шматків баранини по-провансальськи з приправами, помідорами і всякими прикрасами. З пакетом, який обпікав мені руки, я дерся закрутами вулиці Лепік, насвистуючи, вітаючись з перехожими, які мене сторонилися. Беатриса відчинила двері, приклавши палець до губ. Вона була в червоній сукні, на талії зав'язаний фартух, на ньому віршований рецепт страви з картоплі з сиром, маслом і молоком. Вона затягла мене у передпокій. Крізь двері вітальні я помітив прабабу, що сиділа біля каміну з мікрофоном у руці.

– Аж раптом генерал уланів, кома, який випадково проходив вулицею і побачив світло, кома, зайшов у кав'ярню і ой! знак оклику, виявив цю сцену й остовпів. Крапка. Двері!

Беатриса на ходу простягнула руку, зачинила двері, прошепотіла:

– Надиктовує свої спогади.

Потім піднялася на дві сходинки в іншому кінці передпокою, зайшла в кухню, де пахло горілим. На вогні посвистувала автоматична скороварка. Беатриса розкрила мій пакет і прицмокнула язиком.

– Треба було купити більше. Нічого.

Вона глянула на годинник, проковтнула викрик, показала на картоплю на столі.

– Прочитаєш мені? Щоб перевірити, чи я нічого не забула.

Я схилився до її фартуха й розшифровував затертий від частого прання вірш.

– "П'ятсот грам подовгастої картоплі ти почисти".

– Це я зробила.

– "Кружечками її поріж в тарілку з порцеляни / І на вогонь постав".

– Вона з жаростійкого скла. Ти думаєш, це щось змінить?

– Це псує весь вірш.

Я обняв її за талію, поцілував. Вона мене відштовхнула.

– В духовку!

– Там щось є.

– Точно, торт.

Я доторкнувся носом до скла духовки.

– А що там зверху?

– Каміння.

Я випростався.

– Ти печеш каменюки?

Вона пояснила, що сливи-мірабелі в неї консервовані, а значить – уже готові, а якби вона пекла тісто без нічого, воно б роздулося, тому треба було зверху покласти камені. Беатриса витягла торт. Вона забула підстелити фольгу, і камені провалилися в тісто. Сівши один навпроти одного, ми повибирали каменюки. Вони відстрибували від наших виделок, скакали по підлозі, а ми мовчали, зніяковілі після вчорашнього вечора. Вона вдавала безтурботність, я – делікатність. Спогади прабаби прокрадалися крізь свист скороварки.

– Про що вона розповідає? – поцікавився я, пробуючи крайчик тіста.

– Про 1917-ий. Вже записано дванадцять касет. Я їх друкую.

Вона запхала мірабелі у дірки від каменів, облизала палець.

– В Астрид було дев'ятеро братів. Усі – лунатики. Уночі їх треба було шукати поміж дерев. Мати від цього померла.

Це прозвучало на тлі голосу, який щось надиктовував, і здавалося, що час зібгався, і нашої розлуки немов не було. На цілу сім'ю заробляла лише Астрид. З дванадцяти років вона працювала в бакалії, й у третій ночі вирушала в Лілль на базар на двоколісному візку, з револьвером на колінах. Перед смертю її мати вийняла дев'ять луїдорів* – все, що вона зуміла відкласти. Вона зібрала своїх дітей і сказала: "Я хочу перед смертю вам щось залишити". І дала

* 1 луїдор = 20 франків.

по луїдору кожному сину. А коли в кінці підійшла Астрид, мати привселюдно сказала: "Для тебе я не маю нічого, бо знаю, що ти даси собі раду".

Беатриса втиснула мірабелі ложкою. Мені дуже подобалося її слухати, ховатися в її історії. Вона викликала враження такої легкості, та водночас сама була в'язнем, в'язнем цієї сім'ї, цього дому. Беатриса встала. Вона відчинила скляні, розмальовані вапном двері вглибині кухні і запросила мене ввійти. Я опинився в освітленій жовтими лампами теплиці, де з бетонних резервуарів звисали дивні рослини. Беатриса вела мене у цьому запаху розпареного перегною, відводячи гілки, показувала свої плантації какао, в'юнка, кущі малини. Вона розповіла про цей голубуватий мох, про гігантські гриби, про стебла з отруйним соком, які вивчав її батько і які прислала аташе посольства, Аніта, а їй вдалося їх акліматизувати у ящиках з землею. З-поміж листя виглядали червоні квіти, пасуючи до її сукні; тиша рослин, тепличний пар вдарили мені у щоки.

Вона повернулась на кухню, повела мене по дому. Коментувала: "Їдальня, моя ванна, моя кімната". В її кімнаті було повно ножів-мачете, тамтамів, індіанських масок, сарбаканів. Висіли фотографії незайманих лісів, птахів, змій, а на скрині з чорного дерева у банці з формаліном плавала мертва риба.

– Мій батько.

Я підскочив.

– Прошу?

– Це одна з піраній, які його з'їли – вона була в човні,

коли його привезли. Її прислала Аніта. Це все, що у мене залишилось.

Вона взяла банку, покрутила її на світлі.

– У нього немає могили – а тут він наче живий. Знаєш, я їм нічого не казала. Аніта мені шле листи на пошту до запитання. Часом думаю, що бабусі краще думати, що він мертвий... Але мені хочеться мати його тут.

Вона поставила на місце рибу, яка погойдувалась у формаліні. Беатриса виглядала безпорадно, смиренно. Вона подивилась на свої поржавілі списи, фотокартки, книжки про індіанців і сказала:

– Одного дня я туди поїду.

Її голос затремтів, цю фразу вона сказала тоном маленької дівчинки, і я притис її до себе, наче повернувся після розлуки, наче мої побажання могли чимось допомогти. Вона звільнилась від обіймів, показала мені на мапі подорожі свого батька, землі яномама – індіанців, які прийняли його до себе, провела пальцем по маршруту експедиції, яку він не встиг завершити, від ріо Сіапа до ріо Мавака. Він шукав торговий шлях між двома ріками, про який всі писали, але ніхто не міг знайти ще з XVIII століття. Це ним збирачі в'юнка добиралися до Бразилії. Вона вручила мені словник франко-яномама, подарунок Аніти, в якому він робив редакторські правки, і за яким вона вивчила мову племені. Потім Беатриса витягла з шухляди ціни на авіаквитки, іноземну валюту, список ліків, які треба взяти з собою.

– Бачиш, – сказала, – бракувало тільки тебе.

– Мене?

Вона опустила повіки, підняла брови.

– Я ж не поїду сама.

У двері подзвонили. У три стрибка вона збігла сходами в передпокій. Я з роззявленим ротом спустився за нею.

– Ще хтось приліз, – гримнула Астрид.

Беатриса жестом наказала мені відчинити і пішла у вітальню поміняти касету в магнітофоні. Я привідчинив двері. На ганку стояв кремезний згорблений чоловік, обличчя бліде, чорні окуляри, руки за спиною.

– Слухаю, пане? – звернувся я.

– Слухаю, пане, – відповів він.

Запала мовчанка. З вітальні вийшла Беатриса.

– Це хто такий? – запитав незнайомець. – Терорист?

Він зняв свої рукавиці, провів рукою по сивому волоссі, вручив мені своє пальто:

– Професор Дрейфус, уроджений Гіммлер. Жанна вдома?

– Вона закінчує чепуритися, – сказала Беатриса.

– Вона вже тридцять років чепуриться, – зауважив він спеціально для мене. – Що в нас сьогодні на обід?

– Баранячі ніжки, – відповіла вона.

– Це небезпечно.

Він пройшов у їдальню. Я бачив, як він сів на краю стола, розгорнув свою серветку.

– Мамцю! – кликнула Беатриса. – Професор прийшов.

Їй ніхто не відповів, і вона побігла наверх, наче мене більше не існувало. У вітальні прабаба почала знову надиктовувати. Я зайшов у їдальню, де професор рахував

свої таблетки, розкладені на тарілці. Його тьмяні риси застигли у зморшках. Він запросив мене сісти навпроти нього. Коли він підняв голову, я побачив свій відбиток у його темних окулярах.

– Кримінал?

– Прошу?

Він обперся ліктями об стіл, щоки впалі, великі пальці під підборіддям, і почав мене вивчати. Мені здалося необхідним наголосити, що я не сидів у тюрмі.

– Я так і знав. У вас немає кропивниці.

Я підняв руку до обличчя. Він вхопив окраєць хліба і додав:

– Переважно у них всіх хронічна кропивниця відтоді, як вона приносить їм малину. А ви звідки?

– Я... друг.

– Баскетболіст?

– Ні.

– Ви вже її мали?

Питання вилітали з його рота механічно, без інтонації. Він безсоромно розбивав моє мовчання.

– З вами розмовляє лікар. Що, ні? Але врешті це входить у ваші наміри. Прекрасно. Продовжуйте.

Він відкоркував пляшку вина біля своєї тарілки, і наповнив собі склянку.

– Я вам не пропоную, це моє. У вас є графин, – уточнив він, показавши рукою.

Я потягнувся до фаянсового глечика.

– Ні, не цей – це сироп зі смоли пані Шуллер.

Прийшла Беатриса і напудрена Жанна, волосся укла-

дене. Я встав, щоб її привітати. Вона посміхнулась у мій бік і простягла руку професорові, який поцілував їй пальці і глибоко вдихнув.

– Часник?

Почервонівши, вона відповіла, що з нагоди мого приходу кинула трохи часнику в салат. Він повернувся у мій бік з витягненими губами.

– Чарівно, – прокоментував він і підняв свою склянку: – За ваше здоров'я!

– Я закінчила! – гаркнула Астрид.

Беатриса швиденько вийшла, перечепившись через стілець, побігла вимкнути магнітофон. Почувся грюкіт меблів, тоді ввійшла повна жінка, вбрана у бежеве, опираючись на дві палички. У неї була та сама зачіска, що й у її дочки. Вона повільно просувалась уперед, буркочучи в ритм із шарканням своїх тапочок. Жанна й Беатриса допомогли їй сісти.

– Де ви зараз? – поцікавився професор.

– Січень 1917-го. Далі не просувається. Я не зможу закінчити за два місяці.

Професор безпорадно махнув рукою, закликаючи мене у свідки:

– Отак ми вже тягнемо три роки.

Губи Астрид скривила жахлива гримаса, кулаком вона гримнула по столу.

– Я не хочу померти, не закінчивши свого життя!

Професор дивився на неї, звівши брови над темними окулярами, стиснувши губи. Він відсунув стілець, витягнув з кишені бланк рецепта і взявся його заповнювати.

– Добре, то пийте вдвічі більшу дозу "Перфедрилу", що ж поробиш... Ввімкніть світло, нічого не видно.

Беатриса подала спаржевий суп. Проходячи позаду мене, вона ущипнула мене за руку.

– У мене невиліковна хвороба, – заявила Астрид своїй дочці.

Очі Жанни почервоніли. Вона покашлювала, щоб дати сліпій зрозуміти, що я сиджу навпроти. Тоді Астрид повернулась до мене і повторила:

– У мене невиліковна хвороба.

Я ніяково помахав головою.

– Невиліковна, але гнучка, – пробубнів професор у тарілку.

Мовчки їмо. Кімната маленька, заставлена шафою і креденсом, який захаращено позолоченими рамками з фотографіями Беатриси. Астрид товче вилкою свої варені жолуді. Мовчанка відбилась у тарілках.

– Це все, що він може сказати? – поцікавився професор, поправляючи темні окуляри.

– Ні, ні, – запротестувала Беатриса.

І глянула на мене.

– Пече, – зауважив я, дуючи на ложку.

Всі обличчя повернулися до мене. Я спробував посміхнутися.

– Але дуже смачно.

– Ага, – зітхнув професор, нагнувшись до тарілки.

Коли подали баранячі ніжки, він зробив ще одну спробу.

– Наш молодик належить до якогось політичного табору?

– Антуане.., – несміливо запротестувала Жанна.

Я відповів, що ні.

– Дарма, це вбиває час. Я – реакціонер.

– Ще соусу? – звернулася до мене Жанна.

– З першої хвилини я був колабораціоністом. Гітлер відкривав небувалі горизонти для медичних досліджень.

Після цих слів запала ніякова мовчанка, яку він вимірював прицмокуванням. Нагнувшись до мене із задоволеною посмішкою, він уточнив:

– Верзу всілякі дурниці.

Я кивнув, а він з-під темних окулярів оглянув усіх присутніх.

– Однак говорю так впевнено, що всім ніяково бути нормальними.

І він розрізав м'ясо. Я пробував привернути увагу Беатриси, робив всілякі знаки, на які вона не реагувала, шукав її ногу під столом.

– Я своїми рецептами врятував багато людей від депортації. Я відсилав їх у санаторії, де вони помирали теж, але своєю смертю.

– На щастя, – перебила Жанна, зітхнувши з полегшенням, – все це добре закінчилось.

– Подумайте. Я спостерігаю за розквітом комунізму з безтурботною радістю. Мої рецепти знову стануть путівками на заслання.

– Ви будете на протилежному боці? – гаркнула Астрид.

– Люди всюди ті самі – міняються тільки назви. Це моя нога, – звернувся він до мене, і я, почервонівши, за-

брав свою. – Але комунізм – це шанс для Франції, лібералізм нам не поверне монархії. Побачите: буржуа, які голосують за лівих, всякі добропорядні і щедрі люди, філософи, ті, хто думає тільки про свою користь, – все це публіка-для-депортації.

– Ще трохи баранини? – звернулася до нього Жанна.

– Вона неїстівна, – зауважив він.

– Її приніс Філіп, – наголосила Беатриса.

– Наступного разу він зробить щось краще.

Після торту Беатриса пішла до свого ковбасника у "Санте". Вона шепнула мені в шию: "Хай щастить". Я бачив крізь штору, як вона пройшла через сад, похитуючи своєю торбинкою. Присутні доброзичливо мене розглядали, так, наче вона залишила мене їм на поруки. Я розривався між німою злістю, бажанням побігти за нею і потребою все це зрозуміти. Вино мені вдарило в голову, я потів під лампою. Жанна усміхалася, накривши долонями свої столові прибори. Професор наповнив мою склянку.

– Ви б дозволили нам послухати вашу касету? – запитав він Астрид.

Жанна пішла за магнітофоном і ввімкнула спогади. Речення шелестіли на тлі викриків "крапка!", "кома!", "лапки!". На стрічці вимальовувалась історія кафешантану, з його співаками, розвагами, клієнтурою. Монотонний голос мене заколисував, раптом я підскочив – це вже війна, якийсь улан з Загону Смерті хотів, щоб йому налили у комендантську годину. Астрид відмовляє, сержант посміюється, починає мацати Жанну. Астрид хапає ре-

вольвер, погрожує йому. Солдати її роззброюють, ведуть, щоб забрати з собою, а тут у кафе випадково заходить якийсь генерал, вникає у ситуацію, дає ляпаса сержанту, понижує його у званні, просить в Астрид вибачення від імені німецької армії.

Вона слухала себе з високо піднятим чолом, з задоволеною міною. Час від часу, її вуста відшліфовували якесь речення, часом вона насуплювала одну брову і піднімала плече. Один із працівників кафе захоплювався кіньми. Якраз перед початком війни, він вклав всі заощадження у чистокровку, чудового коня на ім'я Вермут. Німці окупували північ і почали конфіскацію коней, тож хлопець попросив Астрид заховати Вермута. Та випхала його на горище, і чистокровка провів там три роки, з обмотаними шерстяною тканиною копитами. Щовечора той хлопець, який десь дістав німецьку уніформу, вигулював Вермута вулицями, віддаючи честь вартовим. Одного вечора 1917 року кінь повернувся у кафе сам. Оскільки Астрид не мала часу ним займатися і не хотіла, щоби він дістався ворогові, вона застрелила його з револьвера.

Голос замовк. Касета продовжувала крутитися у тиші. Професор піднявся, заявив, що мене проведе, і ми вийшли у мжичку. З Монмартру було чути крики гульвіс. Він сказав нейтральним тоном:

– Значить, у нас на горищі кінь?

Він ішов, схрестивши руки за спиною, на плечах накинуте пальто, в зубах сигарета. На розі він відчинив дверцята дивовижної машини у формі жука, з невеличким вітровим склом і глибокими сидіннями. На склі працю-

вав тільки один двірник, сумно поскрипуючи. Аж на проспекті де Терн я згадав, що не сказав йому своєї адреси.

– Я живу біля Дому радіомовлення.

– Поганий квартал, – відповів він.

І продовжив свій маршрут у напрямку Нейї. Я не наполягав, повернуся на метро. Він припаркувався попід деревами на бульварі д'Аржансон, загасив сигарету в попільничці.

– Ходімо? Я хочу вам щось показати.

Він відчинив хвіртку, на якій висіла його дощечка.

Професор Антуан Дрейфус
(уроджений Гіммлер)
Випускник Ліллського факультету медицини
Усунений від справ за рішенням лікарів
Приймає за попередньою домовленістю

Проходячи через сад, посипаний гравієм, він пояснив мені, що його батько у 1946 році подав прохання про зміну прізвища через збіг у звучанні. Документи загубились десь у шухлядах Національної Ради, і дозвіл прийшов щойно у 1969 році. На той час батька не було вже двадцять років. І професор взяв собі нове прізвище у пам'ять про батька.

Він запросив мене в невеличкий темний будинок, що пахнув льохом і скислим молоком. У сирих кімнатах все було не так – крісла западали, шухляди розхитані, картини на підлозі. Він завів мене у кабінет, закрив штори, спустив екран і ввімкнув слайди. На першому зображена

матка в розрізі, зі стрілочками й назвами. Він почав читати мені лекцію з гінекології, з якої випливало, що Беатриса не переносить ні діафрагми, ні стерілетів, ні протизаплідних таблеток.

– Я хотів би попередити вас одразу, бо в нас були проблеми з її попереднім партнером. Немає сенсу знову витрачати мій час. Якщо мова йде про те, щоб раз переспати і забратися геть, пошукайте когось деінде, ринок у нас переповнений. Якщо ж вона вам дорога, одружіться, зробіть їй дитину – це для неї буде найкраще. Сподіваюся, ви мені пробачите мою відвертість. А зараз вибачте, вже пізно. У мене ще є справи.

Він вимкнув проектор. Бачачи, що я не ворушуся, він зітхнув і сів за стіл. Зняв чорні окуляри, двома пальцями потер кутики очей.

– Насправді, я нічого не роблю. Але це теж робота – у мене є своя методика. Ви мені подобаєтеся, пане Лашом. Ваші предки були йолопами. Ви вмієте мовчати, а це позитивна риса, і тоді, коли ви ідіот, і тоді, коли ви ним не є – це теж чеснота. Беатриса – дуже своєрідна особа, не знаю, чи ви це помітили... Я хотів би її позбутися, але не за безцінь. Буду вести з вами відкриту гру, це мене трохи розважить. Коли мені було дванадцять років я закохався у Жанну Шуллер. Вона влаштувала своє життя, вийшла заміж, овдовіла; я завжди був поруч. Вже сімдесят років поруч, чекаю свого моменту. Все моє життя минуло в цьому очікуванні. Я належу до людей, яких ніщо не зупинить, навіть якщо мета не виправдовує засобів. Коли сім'я Шуллер перебралася в Париж, я приїхав з ними. Це

я вбив у голову батькові Беатриси цю Амазонію, я підштовхнув його на шлюб з цією ненормальною. Жанна втратила чоловіка, втратила сина. Я чекав, поки дівчинка вилюдніє, а стара здитиніє, щоб взяти їх у свої руки.

Він витяг з шухляди флакон, приклав до губ.

– Тепер я видам заміж Беатрису, забальзамую Астрид, і в Жанни не залишиться нікого.

Непряме світло видовжувало тінь від його профілю на стіні. Він продовжив:

– Мене в ній приваблює те, що їй все зіпсували. Вийти заміж у сімнадцять, стати вдовою у дев'ятнадцять, постійно бути під владою матері. Вона зарано стала жінкою, тоді знову дівчиною, а потім постаріла, так ніколи й не поживши по-справжньому. Не знаю, чи ви бачили фотографії – вона була... І все це втрачено. Коли хтось негарний, він має виправдання, він може нічого не робити, може занапащатися.

На мить він замовк, обпершись ліктями на бювар. У сусідній кімнаті хруснуло щось дерев'яне.

– Я народився потворним, хворим і багатим. Вибір невеликий. Я пішов у медицину, щоби вилікуватися самотужки. І я веду гру. Веду гру з іншими, намагаюсь обдурити час – і врешті-решт, в мене ростуть ріжки. Тож я є чортом... Вибачте мені, я впадаю в лірику. Проте ніколи не п'янію. Ще одна недоступна мені річ.

Він ледь посміхнувся.

– Мені в Парижі належать десь дванадцять тіл. Вдови військових, покинені бабусі, всілякі пані. Я їх бальзамую заживо за своїми китайськими рецептами. У них з'явля-

ється мета, відчуття влади над смертю, її поступового приручення. Адже ж бувають безболісні роди. Кожен з нас за своєю природою має власний музей воскових фігур. Я створив свій в ім'я блага.

Він відкоркував флакон, зробив ковток, тоді піднявся, щоб мене провести.

– Я вам це розповідаю, бо ви мені подобаєтесь. Я був схожим на вас.

Він відчинив двері, постукав мене по плечу.

– Помедитуйте, пане Лашом. Це нам вдається найкраще.

Я пішов у дощ, убік пащі метро. Не знав, куди ступаю, мої думки розплюскувались у калюжах. Ця подорож, про яку казала Беатриса, ці чоловіки, які в неї були до мене, це враження, що я пішак, яким ходять по шаховій дошці... Повернувшись у зразкову квартиру, впав на ліжко, розімлілий від вина. В мене боліла голова, я перевертався з боку на бік. На вітрі літали газети, а я не міг їх піймати. Там йшлося про кінець світу. А я не готовий. Я на Ейфелевій вежі, і раптом вона починає падати, повільно, а краєвид унизу поступово зникає. Опиняюся серед металевих декорацій, зібраних із труб, на які падає кольорове світло мерехтливих прожекторів. Скляні перегородки відбиваються одна в одній, переливаються червоним і синім, видовжуючи ряди людей, які нерухомо чекають. Особи в халатах мовчки ходять між нас, відводячи кожного в окрему кабінку, показують там слайди з нашого життя, якісь видатні події. Тих, хто реагує спокійно, хто безтурботний і задоволений, хто відчуває, що його обо-

в'язок виконано, життя прожито правильно, довкола кого панує щастя, таких відводять убік. Тих, хто хвилюється, викрикує, незгідливо махає руками, ховає очі, таких кидають в палюче горно. Люди в халатах ходять під мерехтливим світлом з картками, вивчають результати тестів і йдуть далі сортувати новобранців, які не опираються, а тягнуться похнюплено у бік горна або ж смиренно чекають своєї черги на лавці.

Я змушував себе забути, що моє життя закінчилось, що мої думки більш не згодяться. На землі в мене залишилась якась термінова справа, та я не міг пригадати яка саме. Утім, це і так не мало жодного значення. Я оглядався довкола і питав себе, чи не полягає смерть у тому, щоб ходити з кабінету в кабінет в очікуванні аналізу твого життя, повільно наближаючись до мети. Я був упевнений в собі. Мені не було про що жалкувати, не треба було нічого вирішувати; всім займалася адміністрація. Задзвонив телефон, і довкола все закрутилося, поламалося, контури зникли – вже все? Я піднявся на ліжку, взяв слухавку, заплутався у телефонному дроті.

– Беатрисо?

– Ні, це... це її бабуся. Беатриса у... вона в...

– Дай мені трубку! – прогримів голос Астрид. – Алло! Хто це?

– Та... Філіп.

– А, це ви. Вона записала номер телефону без імені. Мамцю, дзвонять у двері! Та відчиняй же!

У слухавці чути потріскування, голоси. Про мене забули. У гулі я почув лемент чоловіка, який щось чув по

радіо. Я потягнувся до транзистора. Спеціальний кореспондент повідомляв, що він у "Санте", де відвідувачку тюрем щойно взяли в заручники.

Все це тривало п'ятнадцять хвилин. Забарикадувавшись у кімнаті для відвідувачів, ковбасник погрожував задушити Беатрису. Вона старалася промовити до його здорового глузду, згадувала про дружину, про бізнес, про його гарну поведінку, про волю. Він здався, вимучений розмовою. Вартові потягли його без зайвої церемонії.

– Обережно! – кричала Беатриса. – Йому боляче!

Вона копнула вартового, втратила рівновагу, впала на сходи, побилася. Її поклали у клініку на околиці. За мною приїхав професор.

– Я сказав цим паням, що відвідування заборонені, щоб вони не переживали.

– Там щось серйозне?

– Ні. Побачите самі.

Він покинув мене перед входом, сказав, що йому треба у Медон відвідати пацієнтку.

– Вдову скульптора. У неї нічого не було, я її вилікував. Доберетеся назад самі. Поцілуйте її від мене.

У клініці йшов ремонт. Хол був обкладений риштуваннями, підлога встелена газетами. Черговий адміністратор розгадував кросворд.

– Пані Варт-Шуллер, будь-ласка.

– I don't speak French, – відповів той.

– Він тут на заміні, – шепнув мені робітник, який ніс драбину. Другий поверх, кімната 112.

Сходи були покриті брезентом, стіни помальовані у жовто-синю смужку. В коридорі лежали мийки, шумів дриль. Якийсь майстер стругав плінтуси. Він щось наспівував, і хірурги виглядали з кабінетів його прицитькнути. Медсестри ходили із відбитками рук на задку – то жовтого, то синього кольору. Здавалося, що у двох малярів якесь змагання.

– Сто двадцять шість! – вигукнув один із відром жовтої фарби.

– Сто тридцять сім! – відпарував інший і пояснив мені: "Ми граємо у сідниці".

– Це як гра у слова – є сідниці, які дають подвійні чи потрійні очки. Залежить від зросту.

Найменші попки – найдорожчі. Кого ви шукаєте?

– Панну Варт-Шуллер.

– Апендицит? – запитав жовтий у синього.

– Ні, це блондинка. Палата № 23.

– Мені сказали № 112.

– Так чи так, номерки познімали. Поверніть ліворуч, це будуть сьомі двері справа.

Я продовжив пошуки, переступаючи через будівельне сміття. Санітари з пацієнтом на носилках і робітник із тачкою премило балакали біля ліфта. Я підійшов до вказаних дверей, не наважуючись постукати по свіжій фарбі. Клямку зняли. Я штовхнув двері ногою, і різко зупинив-

ся. На стільці лежали Беатрисині речі. Простирадло покривало її з головою.

Вона...?

Якийсь робітник чистив свої пензлики об нижню частину драбини.

– Ні, ні, це я малюю стелю.

Він відгорнув простирадло, взяв своє відро і, виходячи, сказав:

– У вас є година. Потім знову приступимо до роботи.

Я підійшов до Беатриси, що усміхалась з перев'язаною головою.

– Все добре?

Вона підтвердила повіками. Я сів на краю ліжка.

– Мене тут протримають до завтра. Після того, що сталося, я втрачу дозвіл на відвідування тюрем.

Я взяв її за руку, почав добирати слова, розгубившись від всіх подій останніх дванадцяти годин.

– Я рада, що ти поговорив з професором.

– Він божевільний...

– Ні. Все належить йому, ти знаєш. Наш дім, мій баскетбольний клуб, клініка... Це він оплатив моє навчання, татову експедицію.

– Але чому ви йому все це дозволяєте? Твоя бабуся...

– Знаєш, чого б мені хотілося? Щоб ти провів ніч у нашому будинку.

– У вас?

– Вони безпомічні, коли мене немає поруч, до того ж, мені буде спокійніше.

– А... вони не заперечуватимуть?

– Він сказав, що ти йому сподобався.

Я відвів очі. На сусідньому ліжку, посміхаючись, хропіла жінка. Все це видавалося якоюсь змовою, пасткою, яка змикалася за мною. Беатриса поклала щоку на подушку, дивилась на мене збоку з ніжністю і довірою, й у мене стискалося серце. Вона сплутала свої пальці з моїми, зітхнула:

– Я тебе хочу.

Я здригнувся.

– Отут?

– Зараз же.

– Але.., – я, показав на сусідку.

– Її лікують сном. Вивези її геть, там є коліщатка.

У коридорі маляр, який читав журнал, піднявся і підморгнув мені.

– Я її поставлю у двадцять четверту, – сказав він, узявшись за держаки.

Я повернувся в палату, і Беатриса цілувала мене серед цього ефірного запаху. Вона пестила мене, занурювала пальці у моє волосся, вимовляла моє ім'я, викривлене дивним смішком, від якого лоскотало під ребрами. В коридорі насвистували робітники, знову загуділи дрилі.

– Мені здається, що в нас не вийде, – простогнала вона мені в шию. Впала на подушку, зітхнула: "Тим гірше, це був гарний сон... Піди у мій дім, піди. Я засну з думкою, що ти там, це буде чимось схожим. А потім, це тебе підготує..."

Я розпатланий, розхристаний, ні на що не здатний. Медсестра привезла ліжко з сусідкою.

– Послухайте, це несерйозно, потім родичі нарікають.

Вона вийшла, похитуючи головою. Ззаду у неї два сині відбитки. В коридорі пролунало: "Сто тридцять дев'ять!" Беатриса приклала пальці до губ і протягнула їх мені:

– Побачимось.

Я вийшов з клініки, брів містом, не звертаючи уваги на машини. Якесь таксі підвезло мене у зразкову квартиру. Я прийняв ванну, помив голову, зробив проділ на голові, вліз у сірий костюм, куплений на сестрине весілля. Десь коло сьомої, прихопивши косметичку й піжаму, я осідлав велосипед і повернув на вулицю де л'Абревуар. Жанна зустріла мене з усмішкою.

– Малятко нам вже дзвонило. Це дуже люб'язно, що ви прийшли. Знаєте, це головно для мами. Її дуже підкосило.

– Ха! Ха! – долинув голос Астрид, – вони ще побачать! Знак оклику. Це був найкращий будинок у Рубе, крапка з комою; я не збиралася віддавати його конфіскаторам. Крапка. Отож я вилила на підлогу толіл, кома, і коли фріци прийшли, кома, я сказала, дві крапки, відкрити лапки: "Тиф".

– Я вас проведу у вашу кімнату, – прошепотіла Жанна і повела мене нагору.

На другому поверсі вона відчинила Беатрисині двері, сказала, що постелила чисту постіль. І оскільки я виглядав досить збентежено, вона, почервонівши, додала:

– Тут нема нічого непристойного.

Дала мені рушники, сказала о котрій годині вечеря і

зачинила двері. Я опинився у шести квадратних амазонських метрах, повільно обійшов кімнату. Від запаху рослин у салатовій кімнаті запирало дух, від дрімливої спеки дурманило. Я не наважувався до чогось діткнутися, водночас щось мене кликало, штовхало на пошуки. Відчинив шафу, перебрав сукні, прикладав їх до носа, шукаючи її запах, запах зимовий і літній, запах місцин, де вона була, чоловіків, які торкались її одягу. Можна було подумати, що я прийшов сюди на прощу чи інвентаризацію, це виглядало дивно і нічого мені не давало. Я гортав її подорожні книги, підняв спис, поколовся стрілами, які стирчали з кошеля для парасоль. Я впився губами у вказівний палець, шукаючи смаку риби, сів перед її секретером. З-під плюшевої мавпи стирчала купка паперу. На верхній частині сторінки вона написала моє ім'я, тоді перекреслила його, і я відчув це перекреслення глибоко в животі. У кошику для сміття було повно листків, які починалися зі слова "Філіп".

Я безшумно відчиняв шухляди, натрапив на листи від Аніти. Стопка, обмотана стрічкою. Аташе посольства писала на тонесенькому папері, і слова з однієї сторони перебивалися на слова з іншої. Вона воскрешала цього шукача-мізантропа, називала його "усиновленим Тарзаном", розповідала про його життя з яномама, походи в джунглі, знайдені ним трави. Вона починала речення в минулому часі, під кінець переходила у теперішній, писала про велич, про втрачений світ, про рослинне божевілля. І про ботаніка, який збирав квіти у супроводі індіанців. Я перескакував зі сторінки на сторінку, захоплений

густими лісами, застояними водами, криками птахів. Раптом почув, як дзижчить комар, немов із середини конверта.

Коли прийшов час вечері, я вийшов з Амазонії, не відводячи очей від риби у формаліні. Сидячи в головах столу, Астрид їла своє пюре із жолудів. Вона зустріла мене, кивнувши головою. Жанна була на кухні.

– Професора немає? – запитав я, вдаючи завсідника цього дому.

– Увечері – ніколи.

Чути було стукіт каструль. Астрид витерла губи і понизила голос:

– Я знаю, що ви думаєте.

Я чекав з добру хвилину, поки нарешті вона мене просвітила – прицмокнула язиком, повернула голову до дверей і сказала тим самим тоном:

– У неї була найтрагічніша з усіх відомих мені доль. Але вона ніколи не нарікала, тому що поруч завжди була я. Без мене їй би забракло мужності. Спершу, щоразу, коли вона йшла від мене, то переживала це як катастрофу. Я помістила її ще смаркулею в пансіон у Ліллі. Вона приїжджала в неділю, та через мій кафешантан і спектаклі я мусила їй казати: "Жанно, ти добре розумієш, що в мене немає часу". Вона обожнювала лангустів, і сидячи на кухні, замість обслуговувати клієнтів, тільки те й робила, що поглинала недоїдки з їхніх тарілок. Особливо макарони. Ну, і треба сказати, що мене зраджував мій перший чоловік, тобто, її батько... Мені здавалося, що він надто часто їздив запрошувати співаків із Парижу – у нас були

Містенге, Шевальє... Тож я йому влаштовувала сцени, погрожувала, я це вмію, хапала револьвер, але це дрібниці... Вже пізніше я дізналась, що там, у монашок вона хворіла цілий тиждень і приховувала це. Нічого не їла, вертала, чекала неділі, впевнена, що побачить батька розпластаним на підлозі – бідна, якби ж вона знала, що він помре від іспанського грипу. Тож приїжджаючи в неділю, вона напихалася лангустами до нетравлення шлунку, і все починалося з початку. Вона одружилася у сімнадцять років з першим ліпшим – він був каменярем (і це з її зовнішністю, з її кафе і щорічними доходами її батька). Та це був справжній мужик. Під час шлюбної подорожі вони потрапили у пожежу на американських гірках. Чоловік виніс її на руках над полум'ям, переступаючи через людей, – такий він був здоровань. А потім пішов на війну, загинув. У Рубе під бомбами вона привела дитину. І не раз хотіла змінити життя, але траплялися самі альфонси – що б з того вийшло? На щастя, я була поруч. А далі життя минуло, я більше ні на що не здатна. У неї залишився тільки професор. Я стала його пацієнткою, тому він може приходити, коли завгодно.

Вона насторожилась і продовжила, поки Жанна входила з тацею в руках:

– Мій перший чоловік звався Жюль. Він приїхав зі своїми костюмами, гетрами, капелюхами мілорда, а я не знала нічого іншого, крім роботи, невиспаних ночей через вранішні походи на базари і парубків, що приїжджали на вихідні і розпускали руки. А цей до мене залицявся. Якраз перед тим я купила кафе. Що я тоді знала...

Жанна поставила тацю посеред столу і наповнила мені тарілку. Вона приготувала налисники, тушковане м'ясо з овочами і пампушки, які вона вже мені обіцяла, щоб розбурхати апетит.

– Я була з ним щаслива шість років, до нього чоловіка я не знала і думала, що все має бути саме так. У нього були сухоти, і я його виходила. Він нічим не займався, був завжди ідеально вбраний і давав мені поради в моїх справах... Він намовив мене поставити в парку перед кафе ятку, де б продавали смажену картоплю й напої, і ми туди поставили одну з його двоюрідних, як він казав, сестер. Коли він помер, я не зронила ні сльозинки, але туга мене розривала. Я збудувала йому такий пам'ятник, якого ще не бачили на кладовищі у Рубе, весь із чорного мармуру, з кам'яними ангелами у людський зріст. Увечері я виставила за двері тих, хто прийшов поплакати, залишилась сама посеред його кімнати, його речей. Там і знайшла листи. Дві купки. Перша – листи від мене, а друга – від "двоюрідної сестри". Вона йому писала: "Як вдало, коханий мій, ми обвели Астрид довкола пальця..." Це було взимку. Мінус п'ять надворі. Я взяла кувалду і пішла у ніч. Я зламала замок кладовища, розбила пам'ятник, ангелів, хрест, квіти. Повернулася додому і впала долі. Летаргія. Наступного дня, побачивши замкнений будинок, люди подумали, що я поїхала до братів, як і обіцяла. Аж через три дні листоноша почув, як завиває мій пес. Це був маленький шпіц, ручне іграшкове звірятко – подарунок Жюля. Вони зламали двері і знайшли мене на кахельній підлозі. Собака спав у мене на серці, потім сказа-

ли, що це врятувало мені життя. І я пішла по руках лікарів... Та нічого не помагало, я провалювалась у летаргійний сон отак зненацька щотижня. Нарешті Дрейфус мене загіпнотизував так, що це припинилось.

Наосліп вона взяла буханку хліба, притисла до грудей і відрізала скибку.

– Їжте, поки гаряче, – шепнула мені Жанна.

Протягом цілої вечері говорила Астрид – говорила з гарячковою злістю, із запалом, наче мусила позбутися враз усього свого життя, усіх баталій, сварок. Я дивився, як ця здоровила семимильними кроками мчала крізь своє життя, як вона підхоплювала за талію дрібненьких некваплиних бабусь на базарі і ставила їх збоку, як бігла за якимось бітником – вона казала "пікніком" – який їй вирвав з вуха сережку, як відколошматила його своєю сумкою. Жанна підтакувала, розчулено дивлячись на мене, питала, чи мені смакує. Я напихався, щоб зробити їй приємно і щоб не стримувати потік спогадів.

– Знаєте, – раптом сказала Астрид, – це не моє. Спогади старять людину. Але ж треба, щоб щось залишилося. Про що можна розповісти в моєму віці? Ці касети – для дітей Малятка. Як гляну на життя, яке на них чекає... Ми спершу билися, а тоді рахували – тепер все навпаки. Я не ходила до школи, все вивчила самотужки, через це мені було легше в житті. У мене не було часу на книжки, тому якщо я вже щось читала, то знала це напам'ять. Зараз вже все забула. Але десь ще затрималась фраза, яку добре було б вам одразу вкласти в голову: "Люби життя, Камілло, воно тобі віддячить".

Вона декілька разів похитала головою, тоді сказала, що хоче спати. Я допоміг їй піднятися, закинув її руку собі на плечі, і ми повели її разом з Жанною. Астрид спала на дивані у вітальні відколи не могла більше підніматися сходами. Поки Жанна розстеляла ліжко, я посадив Астрид в її крісло біля каміну, перекинув вуглини. Потім повернувся в їдальню, сів. За якусь мить прийшла Жанна, посміхнулася до мене, сіла на своє місце. У неї був трохи задовгий ніс Беатриси, тільки товстіший, вицвілі очі і смутна ніжність у виразі обличчя, яка приховувала її вік. Вона повільно склала свою серветку, пригладила її долонями. Через декілька секунд запитала:

– Ви не шкодуєте?

– Чому?

Запала мовчанка.

– Важливо тільки, щоби Малятко було щасливе. Ми не будемо її стримувати.

Пробив годинник. Треба було просити пояснень, з'ясувати, скільки мужчин перейшли до мене через цю амазонську кімнату. Але це більше не мало значення. Я чекав, поки Жанна заговорить, продовжить розповідь, бо мати вже пішла. Мені хотілося, щоб вона відкрилася; хотілося її вислухати, зрозуміти її. Вона дивилася на стіну, і я бачив, як в цих очах спливали роки. Я вгадував усі заховані в тиші і приглушені чужим голосом слова, вона здавалася мені дуже близькою. Мені б хотілося, щоб вона розповідала про свого сина, розповідала все, що могла вигадати про його життя, а я б підібрав слова, щоб розповісти про відсутність, про втрачений час, про чекання; щоб розповісти про себе.

Наша мовчанка тривала ще якусь мить. Тоді вона сказала, що вже пізно, і ми пішли спати. Перед тим, як вимкнути світло, я ще довго лежав у ліжку, роздивляючись піранью в банці.

Ніч дзижчала, дряпалась, повна ліан і комарів. Ліжко-каное було надто мале, і я перекидався на поворотах. Потоки, погоні, Беатриса пірнула у воду за мною, індіанці навздогін кидали стріли, нас несло на хвилях. Розплющив очі, вона стояла переді мною посеред світла з тацею в руках. Я покліпав.

– У мене дивне враження, що я прийшла сюди прокидатися. Посунься.

Підняв простирадло, вона лягла поруч.

– Ти довго спиш, – сказала вона. – Я вийшла з клініки о восьмій.

Мене притиснуто до стінки. Вона простягла канапку, я відкусив, варення стекло їй на светр. Светр був у чорно-жовту смужку, як в оси. Я нахилився губами до краплі. На мить ми завмерли, моя голова на її животі, її руки в моєму волоссі.

– Ти чув комарів?

– Так.

– Мені часто вночі сняться комарі. Це через цю кімнату. Знаєш, коли я була малою, то вкладала сюди всі свої гроші, всі свої подарунки, щоб перетворити її на Амазонію. Замикалася на ключ, це була моя втеча. Тут я почувалася вдома.

Я глянув на тамтами, сарбакани, книжки про індіанців. Запитав, чи вона дійсно хоче туди поїхати. Вона прошепотіла: "Зачекай", – я обійняв її, і вона заплющила очі. Я роздягнув її, повільно, припав губами до її губ, її язик мені відповів, руки пестили мою шию. Вона лежала голою у своїй Амазонії, і я відчував чиюсь присутність у цих стінах, наче від моїх пестощів в кімнаті прокидалися рослини. Запах кори ставав все гострішим, дух іржі і меду забивав памороки, мені бракувало повітря. Вона вдихала мене, дряпалась, без упину щось стогнала, я повторював її ім'я, я її не впізнавав. Її нігті вп'ялися мені у спину, ноги обвилися довкола мене. Очі весь час заплющені, я віддавався її подиху, дивився, як вона кохається, спостерігав наче збоку, я ковтав її крики, стискав зуби, коли їй було добре...

Вона відштовхнула мене, і я гепнув на землю. Між нами запала довга мовчанка. Я сидів нерухомо між подушкою і калебасою. Вона сказала:

– Гарно. Якби нам це вдалося там.

Я ковтнув слину. Здавалося, що шукаю щось поза її тілом, що від мене щось вислизнуло. Мене, який зазвичай дуже уважно дбає про насолоду партнерки, її збурений вигляд, змінені риси обличчя, заплющені повіки наштовхували на думку, що я щось пропустив. Я почувався в'язнем цієї дитячої кімнати, почувався не на своєму місці. Вона дихала рівномірно і посміхнулася, лігши щокою на простирадло. Цілий тиждень я кохався з нею у мріях, а тепер, мов повернувся в той час, в ту меланхолію, коли ще не знав чого чекати. Вона піднялась із широко розплющеними очима:

– Знаєш, чого б мені зараз страшенно хотілося? Великої тарілки спагеті!

Вона скочила на ноги.

– Скажи, ти не будеш сумувати? День ще не закінчився. Одягайся, ми йдемо.

– Зачекай.

– Чого?

Вона здавалася гарнішою, ніж до того, як ми кохалися, вразливішою, віддаленішою. Мабуть, це в мене від відчуття порожнечі в роті і жалю за її тілом. Долонями вона потерла мені щоки – хотіла вивести мене з задуми, одягла мене, недбало вбралася сама. Я притис її опущені руки до стегон, запитав:

– Ти хочеш, щоб я зробив тобі дитину?

Вона глянула на мене здивовано й ніжно відповіла:

– Я хочу, щоб ти повернув мені батька.

Пасмо волосся затуляло їй щоку, а мені від цих слів замуляло всередині, як часом муляє від голоду. Вона потягла мене за собою. Жанна стояла в їдальні з пилососом в руках. Вона посміхнулася і ввімкнула його, як тільки ми вийшли. Коло мого велосипеда стояв ще один старий зелений велосипед з погнутою рамою, весь у павутині.

– Я витягла його з підвалу, – сказала Беатриса.

Ми вирушили пліч-о-пліч. Холодно світило сонце, і вона закрутила педалями швидше, на перехрестях кричала: "Сигналь!", на спусках хапала мене за руку в надії на мої гальма. На бруківці її велосипед вистукував, мов каструля, з нього сипалися шурупи, і вона зупиняла вуличний рух, поки я на чотирьох шукав на дорозі ті шурупи. Біля

якоїсь церкви, вона перехрестилася, впала на коліна і сказала: "Добрим Бог не буває". Вітер плутав їй волосся, піддавав рум'янцю, залітав під спідницю, а вона співала.

– Куди ми їдемо? – запитав я на світлофорі.

– Не знаю. Я їду за тобою.

– А я за тобою.

– То їдьмо далі.

Десь коло першої години їй захотілось карамельок, а в мене не було дрібних. Вона злізла з велосипеда, зайшла в телефонну кабінку, зняла слухавку, кинула франк у щілину, поклала слухавку, і з автомата випало 5 монет. Вона вийшла цілком спокійна і сказала:

– Так монети розмножуються до ста франків.

Вона вміла читати по руці, вирощувати малину у травні, заговорити ковбасника, роздобути дрібні гроші, і водночас, вона говорила старофранцузькою – на "автобус" вона казала "тролейбус", і хрестилася перед церквами, як її бабусі.

З'ївши спагеті у Бастилії, ми поїхали в парк Пале-Руаяль, сіли біля фонтанів. Була четверта година. Сонце, довкола нікого, здалеку чути ігри школярів. Вона поклала голову мені на плече і гралася моїми пальцями. Парком пройшла якась жінка, за нею малюк, підстрижений під горщик, в руках – велика червона коробка з антеною. Із серйозним виглядом він тиснув на всі кнопки. З коробки линуло: "Бррр". Я намагався розгледіти десь біля нього машинку на дистанційному управлінні, але її не було; вони вийшли з парку.

– Це двоетапний подарунок, – сказала Беатриса.

– Наступного року він дістане машинку.

Вона підсунулася, закинула свою ногу на мою, я думав, вона скаже ще щось про малюка, але вона запитала:

– Ти мене кохаєш?

Я відповів:

– А ти?

Вона відвела очі. Ми нітрохи не просунулись. Порив вітру оббризкав нас водою з фонтана. Весь полудень ми сиділи й цілувались, не зронивши і трьох слів. Вона обняла мене і язиком вибивала азбуку Морзе, та оскільки я її не розумів, мені було трохи нудно. Я декілька разів показав, що хочу встати, вона мене затримувала. Я не бачив сенсу мерзнути на стільцях, відтягуючи бажання.

– Все, я тобі сказала.., – видихнула вона, забравши язик з мого рота.

Я відповів, що цілком задоволений. Потягнувся глянути на годинник, та вона його закрила: "Не хочу". Я не міг позбутися недавнього почуття тривоги; щось на кшталт попередження, яке час від часу з'являлося. Вона випросталася, очі спалахнули лукавим блиском. Закрутила волосся у богемний шиньйон, поцілувала мене у вухо і зізналася, що вчинить зі мною, як павук:

– Спершу я тебе перетравлю, а тоді з'їм.

Я похитав головою. Потім попросив уточнити, і вона пояснила, що коли павук ловить жертву, він, перед тим, як її з'їсти, вприскує в неї шлунковий сік, щоби та розм'якла. Це мене збентежило.

Вечоріло, а її велосипед не мав фар. Вона витягла з сумочки ліхтарик з ремінчиком, прив'язала його до лит-

ки. Спідниця зі споду світилася, мов вітраж, аж поліцейські оглядалися.

– Ми їдемо до тебе, – повідомила вона.

Її велосипед гуркотів все більше і більше, дзеленчав на бруківці, не минаючи жодної канавки, ланцюг то натягувався, то спускався, зіскакував, ставав на місце, шестерня скрипіла. Вона розповідала мені про Париж. Отут хтось помер, а там палац принцеси Ламбальської, яку вбили в часи Якобінського Терору, дзінь, а там ліворуч, бумц, ти бачиш мій шуруп?

Я зупинився перед зразковою квартирою. Беатриса нарешті замовкла, оглянулася довкола, теліпаючи торбинкою, подивилася на будівництво, на кран, на ями. Я чекав, коли вона розповість про підземні поклади – підземну річку, руїни римських будівель... Вона повільно повернулася, і боязко промовила:

– Ти все ще мене хочеш?

Опустила очі, почистила підошву об якусь залізну палку, яка стирчала з грязюки, а я підбіг, щоб сказати їй "так", обійняти, мені хотілося притиснути її міцно-міцно, хоч виглядало це досить смішно. Витяг зв'язку ключів, відчинив засув, помітив, що загубив другий ключ. Вона сказала, що це не страшно, і лагідно мене відсторонила. Взяла гачок, запхнула його у замкову щілину, довго і ретельно копирсалась. Двері відчинились. Вона ледь уклонилась:

– Є якась користь від ходіння по тюрмах.

Зайшла в коридор. Я відчинив двері ногою, почав шукати вимикач. Вона забрала мою руку, обняла мене.

Оранжева тінь скакала по книжках бібліотеки. Я сказав:

– Ти й далі світишся.

Вона підняла ногу, вимкнула ліхтарик і ми ввійшли у темряву.

– Негарне місце, – сказала вона.

– Звідки ти знаєш?

– Запах. Там стоїть шкіряний диван весь у цвяхах. Трохи кориці, воску – в стилі Чіппендейла. Якісь металеві речі, мобілі. Ще пахне соломою: десь тут на стінах японський папір – жахливо, коли все це в одному місці.

Я стискав її руку.

– Ти чаклунка?

– Звичайно. А ще я погано бачу – теж допомагає. Що це таке?

– Квартира-зразок.

– Ага. Тут треба задовольнити всі смаки. У тебе є свічник?

– Можна ввімкнути світло...

– Щоб можна було кохатися.

Я, не просячи пояснень, наосліп відчинив шафу. Почув, як клацнула її торбинка, тоді голос:

– Не хочу, щоб ти щоразу падав з ліжка. А після цієї таблетки мене обсипає; я після неї нікому не подобаюсь, тож...

Я простягнув їй свічник. Вона вставила свічку, клацнула моєю запальничкою.

– Віддаюся на поруки святій Женев'єві. Це найкраще під час кохання. В баскетболі мене береже свята Сюзанна, а за кермом – святий Урбен. Кажуть, що Женев'єва вря-

тувала Париж, кинувшись під ноги Аттилі. А навіщо...

Вона потягла мене за руку в мерехтінні свічки.

– Час від часу я приношу їй у жертву коханця. Цей рецепт мені дав Дрейфус. Сподіваюся, ти католик.

Я перестав дивуватися. Я більше не володів собою, і мені це подобалось. Почувся безбожником, який впіймав божество, і єдиний спосіб його втримати – увірувати. Я розслабився, віддався в її руки, і мої страхи та сумніви розчинилися у зітханнях, ласках, в її тіні, що вигравала від вогника свічки. Ми з приємною легкістю перейшли від задоволення до сну, від лінощів до знахідок, і я більше не повертався до важких ранкових думок, що обсідали мене в одинадцятій ранку і труїли душу, хоча тілам нашим було дуже добре. Вранці мене розбудив зойк. На порозі кімнати стояла якась пара. Клієнти.

– Ой, – промимрив блідий чоловік, – було відчинено...

Беатриса також прокинулась, усміхнулась до них. Я відповів:

– Так, це зразкове житло, оснащене всім необхідним. Перепрошую.

Я потягнув за край простирадла, закріпив його на талії, скочив на ноги.

– Так вам легше буде уявити собі всі його зручності. Як в обжитій квартирі. Кохана, ти зробиш каву?

Вона закуталась у простирадло, встала.

– Так, любий.

– Будьте ласкаві, пройдіть за мною, – сказав я до розгублених відвідувачів.

Я зайшов у ванну, прийняв душ, коментуючи:

– Коловий струмінь, три швидкості, найвища позиція, найнижча позиція...

Дама стискала пальцями торбинку. Її чоловік стояв з роззявленим ротом. Витираючись, я повів їх у вітальню, у кімнату гостей, у гардероб і, нарешті, в кухню. Беатриса в пеньюарі тримала кавник, у волоссі шпильки.

– Скільки вам цукру?

– Гмм... дві, дякую.

– Канапку?

– Ось контракт, – втрутився я, впихаючи між чашок документи продажу.

Вони переглянулись, сказали, що ще повернуться, і швидко пішли геть. Беатриса кинулась мені на шию. Ранок ми провели у ванній. Я намилював її і злизував бульбашки зі шкіри, ми купалися в пестощах, пірнали у піні, пили з однієї чашки, бовтались у калюжах задоволення. Ванну наповнювали шість разів. Увечері ми сиділи на кухні, закутані в рушники, носи у чашках з грогом. Беатриса приготувала мені інгаляцію з екзотичних трав, від яких у моїй голові з'явилось повно крокодилів та індіанців у шерстяних ковпаках, з них я сміявся допізна. Мені здавалося, що я покинув своє тіло і керую собою на відстані – підніми руку, почухай носа... Було смішно. Вона вела мене кімнатами, де паркет розверзався вогняними урвищами. Слухала, що я говорю, гладила по лобі, паркет вивергав полум'я, і поглянь – я лечу. Ми вихором кружляли між дерев, розліталися в різні боки і зі сміхом сходилися знову, вона розповідала мені свої сни, а я туди одразу переносився, убивав там павука, скручував якісь

голови у формі яблук, намагався гребти поміж гілок, розмальований і прикрашений пір'ям, мов індіанець на війні.

Коли ефект трав розвіявся, я побачив, що сиджу весь у меду, осідлавши холодильник. Вона поцікавилась, чи я щось пам'ятаю. Я потвердив, і вона заховала трави назад у торбинку, попросивши у мене вибачення. Я, про всяк випадок, відповів, що все гаразд, сильно закашлявся, і вона більше не пропонувала мені інгаляцій.

Її шкіра мала смак пісочного печива і крему від сонця після чотирьох годин смаження на пляжі. У мить пробудження я, віткнувшись носом в її волосся, відчув як від її запаху в мене звело у шлунку – не то від закоханості, не то від голоду. Мені дуже подобалося снідати з нею, ці крихти і поцілунки, липкі пестощі. Вона запитала: "Ти задоволений?" – мені було приємно, що вона не каже "щасливий". Я з повним ротом відповів: "Так". Вона приклала вухо до моїх грудей: "Твоє серце б'ється так, ніби воно зайняте".

Я ставав естетом. Вона навчила мене хотіти її годинами; ми розлучалися, щоби чекати одне одного. Я дивився, як вона віддаляється по порожній будові. Тоді прибрав у квартирі, провітрив нашу постіль, помив її чашку, продезинфікував подряпину. Тішився, що її немає поруч і я можу у спокої про неї думати, наводити порядок, поглядати на годинник.

Та часом, навіть коли вона була поряд, мені її бракувало – я відчував між нами порожнечу. Спершу казав собі: це щось нове. А потім звик. Звик боятися, що ми

більше ніколи не побачимось. Або, що ніколи не буде нагоди втратити один одного.

Я запитав:

– Ти так чинила з багатьма чоловіками?

Вона відповіла прямо:

– Так. – І додала з усмішкою: "Але ти перший, хто це збагнув".

Я заспокоївся, немов ця моя прозорливість міцніше її до мене прив'язує. Я мав картонну папку, підписану "Беатриса", яку витягував, коли вона від мене йшла, і записував там на папері в клітинку свої почуття. Щоб нічого не втратити, щоб усе чітко бачити, щоби втримати її – омовлював усе, що переживаю.

А потім вона поїхала зі своєю баскетбольною командою. У турне на два тижні. Косо посміхнулась, похилила голову, поклала руку мені на щоку, сказала: "Подивимося, що з нами буде". Вона й не знала, як влучно сказала.

Вже з наступного дня я себе не впізнавав. Намотував кола по місту, безпорадний, отупілий. Я нюхав нашу постіль, пив з її чашки, роздирав свої подряпини. Я пестив її у ванній, стискав її у снах, жив серед свічок, майже задихаючись. Перед дзеркалом казав собі: я страждаю. Спостерігав за собою. Все це мені зовсім не подобалось. Сидів годинами у зразковій квартирі перед телефоном, який мовчав. Відчуття безпросвітної порожнечі і бажання піти до неї додому, побути з її бабусями, поспати в її кімнаті, скочити у поїзд і наздогнати її у турне... Я не ворушився. Згадував часи, коли міг обійтися без неї, коли мені достатньо було її обняти або ж думати про неї. Тепер я про-

кидався невідомо для чого, безцільно нудив днями від десятої ранку, бо листоноша ходив лише вранці. Я у житті задовго чекав, забагато пропустив, консервував свою молодість; я хотів жити, відірвати її від усього, що не є мною. Мені було боляче. Я хотів її. Я ображався на неї.

Її листи не приносили полегшення. Вона писала: "Коханцю мій, друже мій, любове моя", – а в наступному рядку описувала всякі Шатору, Періг'є, наводила історичні довідки, готельні ціни, склад харчів. Я хотів почуттів, а отримував меню. Я нарікав, вимагав звіту, тоді вона прислала таке: "Хочеш, щоб я писала листи, але вже знаєш все, що можу тобі сказати. Ти їздиш повз лікарню, міцніше стискаючи кермо велосипеда, сам кохаєшся у ванній, палиш свічки, ти до такого не звик, волів би про мене забути, пізнати мене наново, від любові тобі зле, тобі хочеться демонструвати свій біль, звинувачувати мене, ранити мене, вражати мене". Вона відсилала мої почуття назад, і я зберігав всі ці листи у папці "Беатриса". Перечитував їх перед тим, як відписувати. Перевіряв себе. Знав їх усі. Неділя стала порожнім днем, бо в неділю не ходив листоноша.

Сидячи годинами в охолодженій ванній, я підхопив бронхіт, який став відмовкою, щоб не намотувати кола по місту. Зліг з кашлем, температура зростала від лежання на протязі; тепер, замість годинника, я не зводив очей з термометра, і час минав між 38-ма і 39-ма градусами; хоч якась з мене користь.

Однієї ночі я прокинувся від кошмару, підскочив на ліжку. Біля мене стояв професор Дрейфус у смокінгу, з

метеликом, на плечах чорна накидка, яка від освітлення здавалася вдвічі більшою. Звучала оперна арія. Він простягнув мені ложку.

– Це сироп від кашлю, – сказав він, – двері були відчинені.

Я підняв голову, спорожнив ложку. Він сів на ліжко, приклав палець до губ. З хору виділявся жіночий голос, співали німецькою мовою. Я шукав пояснення його присутності – я так роблю, коли мені сняться погані сни, і вони розвіюються. Але він не розвіювався, і всі пояснення розчинялися в моїй гарячці. Я лежав на подушці із широко розплющеними очима, з жаром у горлі, з порожнім шлунком. Тепер бачу себе в лікарні, лежу серед аморфних людей, схожих на мене. Лікарі в халатах проводять якісь досліди, малюють криві, вивчають банки з нашими мізками – на кожній етикетка з іменем. Наші нервові системи підключені до батарейок, і психи влаштовують змагання – годинами плескають у долоні, вимірюючи своє життя. Потому відпочинок закінчено, і нам вливають наш мозок, ми прикріплені до своїх банок двома дротиками: жовтим дротиком надходять загальні відомості, голубим – підсвідоме. Бували помилки, і хтось приходив до тями з думками іншого.

Цей кошмар не вилазив мені з голови аж до першої дня, я неспокійно, озлоблено чекав якоїсь прикмети. О першій подзвонив телефон, це була Беатриса. Вона вже приїхала, і ми домовилися про зустріч. Це був не її голос. Не той, який я беріг. Менш, як за хвилину, я переконав себе, що все закінчено, і що так буде краще. Вона знай-

шла іншого або намагається відступити. Збагнула, що я не той, хто повезе її на Амазонку, що їй потрібен спритний і стрункий авантюрист з ясним розумом. Я змирився із цим висновком, поки крутив педалі до Пале-Руаяль. Те, що сталося між нами, могло бути тільки миттєвим осяянням. Ми розійдемося як добрі друзі і ніколи більше не побачимось. Ще декілька тижнів житиму спогадами, а тоді повернуся до сестри, знову стану викидайлом на концертах, і все це більше не матиме значення, бо я все переживу.

Я прив'язав свій велосипед під аркою, зайшов у сад. Прибув зарано, йшов і себе переконував, що відчуваю, як всередині мене виоформлюється рішення. Вона боїться, що ми зайшли задалеко, що це її до чогось зобов'язує. Я холоднокровно аналізував ситуацію – бачив її, як на долоні. Пристрасного захоплення більше немає (якщо таке колись було). Я лише спокусився на новизну – прийняв невідоме за дорогоцінне, переплутав від'їзд із приїздом. Я йшов по гравію, оминаючи фонтани. У ній немає нічого чарівного, це я був занадто самотнім. Коли в тебе нікого немає, ти починаєш вірити у божества. Зробив коло. Подивився на годинник. Ну, коли вона вже прийде! А зрештою, що з того... Дратувало те, що вона до мене не спішила, а коли таки повернулася – розчарувала мене не менше. Треба вибирати, вибір був тільки за мною: вона була моєю, а тепер все закінчено, ось так, більше я чекати не буду. Однак я не відводив очей від входу в сад, і коли з'являлися схожі на неї силуети, моє серце починало шалено битися. Клац.

Я пішов геть, бо був абсолютно впевнений, що вона не прийде. Вона прийшла. Передзвонила до мене, обурюючись, що я запізнююсь. Тож я повернувся злий, як чорт, запхав її в малолітражку, привіз до неї додому і змусив знову спакувати валізи.

Наша родина завжди казала "Млин". Насправді це була укріплена ферма біля висохлої річки. Під мостом паслися кури. Водяні колеса з лопатями перетворилися на кролятники. Автотрасу прокладено по той бік виноградників, тож нам довелося на відстані ста футів прикріпити вказівник для машин, що це Савуа, де ростуть виноградники.

Мій дідусь схожий на Петена. Коли я приїжджаю, він щоранку запитує: "Для тебе час не тягнеться задовго?" Ми говоримо про корів, про дощ. Щороку я мушу кричати голосніше. Сестра подарувала йому слуховий апарат, але він одягає його тільки в неділю, як іде до церкви. Решту часу він розбирає його на кухонному столі, намагаючись збільшити потужність, а в результаті апарат посвистує, глушачи сільські молитви.

Упродовж сорока років він працював типографом у друкарні місцевої газети. Від свинцю він страждав на сатурнізм. У дитинстві це слово мене сильно вразило. Я дивився на дідуся, боячись, що він перетвориться на дивне створіння із планети з кільцями; я чекав, коли він позеле-

ніє, випустить антенки й одного дня полетить у тарілці на заклик своїх космічних братів. Мій батько називав його Сатурном. Тепер він став старим дідом, що живе серед бур'янів і дірявих покрівель. З року в рік я спостерігав, як він обмежується кількома звичками. Сидить біля печі, виготовляючи патрони і розбираючи свій слуховий апарат. Коли приїжджаю без попередження, кладу руку йому на плече, а він повертається усміхнений, ніколи не лякається. Я довгий час вважав, що в нього залізні нерви – насправді, чужу присутність йому виявляє пес, нашорошивши вуха. Колись це був мій пес. Відколи я покинув Млин, він мене не визнає.

Люблю відчуття, яке в мені пробуджується, коли я сюди приїжджаю. Подобається повертатися в минуле, пригадувати ранки, коли я годував курей, коли гра скрипок звучала над сараєм під стукіт бідонів для молока, що їх Сатурн міняв у хліві. Він уже був глухий і вважав, що мої батьки б'ють байдики, бо не чув їхньої музики. У неділю ми випозичали наш двір під весілля. Ми числилися в каталозі агенції, яка організовувала весілля ласим до сільських принад буржуа, і моє дитинство минало в ролі весільного дружби. Вбраний у сорочку з жабо і з метеликом, я вітався з прибулими, тримав фату, "ах, який він милий", щось прикрашав. У нас було тільки три корови – тепер ми заробляли на молодятах. Щотижня приймали в себе ті самі обличчя. Агенція забезпечувала з десяток високих гостей: був посол з моноклем, генерал, два орденоносці Почесного легіону, герцогиня – вони скрашували свої старечі дні в ролі статистів.

Я дивився, як Беатриса ходить закинутими кімнатами, перетинає подвір'я, йде вздовж старого паркану, заглядає в порожню конюшню. Глибоко зворушеним я не почувався. Я хотів привезти її у своє дитинство, однак, усвідомивши це, я втратив саму подію. Мій дідусь одягнув слуховий апарат, щоб зробити їй честь, вона розмовляла з ним, затуляючи вуха, з дурнуватою посмішкою на обличчі, і від цього мені було боляче. Я так довго за нею сумував; сьогодні я нею вже переситився, їй не було місця в моїх спогадах. Спогади... Час позначився і на Млині, і на Сатурну; ніколи не мінявся тільки я, але що з того. У мене більш нема нічого спільного з цим місцем.

Увечері він відкоркував нам пляшку червоного бургундського. Накрив стіл у їдальні, де пахло селітрою і згаром. Це вперше в житті я привіз до нього дівчину. На вечерю була смажена телятина. Беатриса охоче підтримувала розмову, яка мене дратувала; Сатурн, котрий нічого не чув, показував, що не слухає. Коли вона замовкала, він брав тарілку й казав: "Візьміть ще шматочок". Вона їла грушу з ножиком і виделкою.

У своєму дитячому ліжку я з нею кохався з такою люттю, що вона, витримавши всю вагу мого тіла, про яку я зовсім забув, під кінець виглядала дуже зніяковіло. Я повернувся обличчям до стіни, що пахла дощем, і заснув, не промовивши ні слова.

Вранці я спустився на кухню, намастив собі канапку і залишив її на краю столу. Натягнув чоботи і пішов по росі до виноградників. Туман снував по пагорбах, обвивав дерева, долинало каркання ворон. Я ввійшов у сарай, на

повні груди вдихнув запах зрубу і соломи, який більше мене не зворушував. Сів на стіг і без усякої на те причини відтворив у пам'яті день, коли Сатурн повів мені показати видавництво своєї старенької газети. Приміщення видавництва змінилось, все тепер було нове, офсет замінив ротаційні друкарські машини, і він водив мене по ледь освітлених коридорах, потискаючи комусь руки, розпитуючи про новини, не помічаючи пластмаси, дверних вітражів, кондиціонерів. У кімнаті фотонабору – великому оранжево-синьому приміщенні – ходили якісь люди в аптекарських білих халатах. Інші, сидячи на рухомих стільцях, тарабанили пальцями по клавіатурі, підключеній до екрану, на якому з'являлися речення. Старші працівники прийняли Сатурна у цьому кольорово-холодному світі з колишньою теплотою, вони згадували давні історії, важкі часи, друзів. Дзвеніли голоси, всі стукали один одного по плечах, голосно й часто сміялись, щоб забути довколишню обстановку, смерть, кінець епохи. Я тримався збоку, дивився на свого дідуся, якого посадили за стіл і пояснювали, як усе тепер функціонує, щоби він брався до роботи, а він, натомість, робив дурниці, які забавляли старичків. Коли ми вийшли в коридор за високими дверима, у кімнаті все повернулося до звичного життя, робітники зайняли свої місця, але рухи їхні сповільнилися, стали іншими, старші похилили голови, зворушені цим поривом вітру з минулого в кондиціонованій кімнаті, поривом, який стискав легені, дискредитував звичку.

Я наповнив резервуар мотокультиватора, витягнув

його з сараю і почав орати, похитуючись, із затятим виглядом, з кашкетом на носі й перекошеним капюшоном робочої куртки. Закутавшись у халат, чалапаючи в моїх тапочках, прийшла Беатриса. Вона хотіла допомогти. Я запихав леміш у м'яку землю, і колесо мотокультиватора перевертало землю разом з камінням, яке Беатриса відкладала набік. Я почав чистити це поле від каміння ще у дванадцять років, хотів зробити басейн – і завжди залишався на тій самій стадії. Я їй ще раз розповів про весілля, про концерти в сараї, про все це минуле, якого більше не існувало. Я перекрикував мотокультиватор, вона мене не перепитувала, тож я вирішив, що думками вона деінде. Вібрації машини перетікали мені у руки, стрясали живіт. Встало сонце.

Прийшов Сатурн запросити нас на каву в кухню, де на столі чекали три чашки. Серветка Беатриси лежала у спеціальному конвертику. Я попередив його, що на обід ми не залишимось. Він знизав плечима і покликав пса, який терпляче сидів біля миски. Сатурн зварив йому псячий корм. Нами він більше не займався.

Поки я мив посуду, Беатриса кудись зникла. Я слухав, як скриплять віконниці, зітхають сходинки, як двері з розбухлого дерева труться об одвірок, подзенькуючи клямкою; усі ці звуки я знав напам'ять, знав кожну кімнату. Я шукав її, не гукаючи, і знайшов на горищі. Вона стояла під остовом з фруктового дерева, серед пилюки, від якої дерло в горлі, у черепиці шумів вітер, підлога осіла, де-не-де прогнила. Одразу біля люку був куточок Сатурна – там скупчені газети разом зі словниками, у моєму

дитячому кутку лежала коробка з солдатиками, у кутку батьків – скрипки, фісгармонія, партитури. Беатриса погортала газети, перебрала моїх солдатиків і стояла нерухомо перед великою валізою з логотипом індійської компанії. До мого народження батьки грали в різних оркестрах і їздили на гастролі окремо – тому весь час переписувались і зберігали листи у цій валізі. Я ніколи не зважувався її відкрити. Повільно наблизився, мої очі в її очах. Я знав, що ми там виявимо – гарні й банальні речення, безладну любов, перемішані роки, невимушені клятви у вірності. Байдужість до всього, що їх не обходило, безтурботність, якої в мене не було, порожнечу – єдине щастя, що його вони мені залишили. Їх тут більше немає, вони зарано відійшли; мені на згадку зосталась тільки їхня відсутність. І ця валіза. Беатриса схилила голову, відводячи очі. Тож я простягнув руку – ми оживимо їхню зустріч, їхню веселість, їхні секрети – бо я не здатний любити когось сам на сам. Зірвав покривало. Валіза була порожня.

Перед від'їздом я запитав Сатурна, що він зробив з листами. Він поклав їх у банк. У багажник малолітражки між запасним колесом і баскетбольним причандаллям він запхав три ящики конфітюру. Щоразу, як я приїжджаю, він дає мені з двадцять банок конфітюру, немов йому негайно треба їх позбутися, роздати. Він сказав, що у двох ящиках ожина для нас із сестрою, і зізнався Беатрисі, що поклав для неї айви. Він опустив очі, наче в цій турботі було щось надто особисте, і пішов геть, щоб дати нам можливість поїхати.

Виїжджаючи з виноградників на трасу, Беатриса помітила його за вербами, на полі-басейні, зігнутого над землею.

– Що він там робить?

– Розкидає каміння.

– Навіщо?

– Щоб я повернувся.

Ми їхали вздовж заростей пирію. Вона кермувала. Я зціпив зуби, у роті відчував смак кави. Потягнувся ввімкнути радіо, а вона поклала руку мені на ногу.

– Ти влаштуєш мені весілля?

Її очі горіли, пальці стискали кермо, і мені хотілося воскресити для неї колишній Млин. У машині до мене повернулося все: і життя, і її присутність, і її усмішка, і бажання освідчитися в коханні, адже вона все збагнула.

– Вона все ще існує, та твоя агенція?

Я відповів, що так.

– Тож ти зі мною одружишся.

І ми з'їхали на іншу дорогу. Агенція одружень містилася в центрі Шамбері, посеред пішохідної зони, де літало сміття. Пані Андре зірвалася зі свого крісла з криком: "Боже, кого я бачу?" Це була маленька товстушка з акцентом незрозумілого походження, з підкрученими локонами і намистом із мушель, яка смоктала солодець, часто кліпаючи. Вона народилася в Москві в матері слов'янки і батька дипломата, проїхала через всю Європу, відкриваючи публічні доми, аж поки не "перекваліфікувалась у флердоранж", і вже вісімнадцять років управляє савойськими весіллями. Агенція була обклеєна знатними парами

на тлі невеликих дворянських садиб. Я виклав їй ситуацію, трохи зніяковілий від її розчуленого погляду і зворушеної міміки – я її знав ще зовсім малим.

– У вас щось знайдеться?

Її перший рефлекс на нашу проблему – підняти слухавку телефону. Вона почала набирати номер, збила і запитала, погладжуючи підборіддя:

– Ви спішите?

– Дуже.

– Ай-ай-ай. Ето ужас, я нічого не знаходжу...

Вона відкрила картотеку, пробігла пальцями по картках, перекидаючи в роті свій солодець.

– Хочете буржуа?

Ми порадились.

– Так. Досить бездарних...

– Досить снобістських...

Її обличчя засяяло, вона витягла картку і ляснула пальцями.

– Неймовірно, я знайшла! Дванадцятого числа Алансони/Вайяри з Е-ле-Бен, власники станції техобслуговування і заправки, шлюб з розрахунку, повно грошей, дуже тупі. Хлопець йде в армію через тиждень, дівчина вагітна, вони мене благали, ля-ля-ля, що ж подєлаєш, я сказала, що влаштую їх у готель Бертон. Ясна річ, якщо я запропоную Млин, це їм сподобається більше. А він не розвалюється (я жартую), там все в порядку?

Ми з Беатрисою переглянулись.

– Так, так.

– Тоді треба спробувати, спробуймо?

– Спробуймо.

Ми з Беатрисою вибирали наречених, як нормальні наречені вибирають подарунки. Пані Андре передзвонила їхнім родинам, в мерію Е-ле-Бена, і все було полагоджено менш, як за п'ятнадцять хвилин.

– А як щодо гостей? – запитала вона, кинувши на мене солодкавий погляд. – Їх ми запрошуємо?

Я відповів, що звичайно, поставте нам генерала, герцогиню, і додав: "Як завжди". Беатриса вхопила мене за руку.

– Я б хотіла академіка!

– Як скажете, – відрізала пані Андре. – Родичі наречених у захваті. Я, Філіпе, б'юсь об заклад, що посол, як це не дивно, все ще живий. Його вписувати?

– Певно, що так. А Крозатьє?

– Мер? Сумна історія. Думаю, він у будинку престарілих, в районі Монмельян. Зараз замість нього у Дрюмазі соціаліст, не надто значна особа, адвокат. Дюран-Больє.

– А мені б більше хотілося Крозатьє, – сказала Беатриса, не питаючи моєї думки.

– Якщо вам дуже пріятно, то він повернеться – вирішила пані Андре, розвівши руками. – Проблема іспарілась. Я в добрих стосунках з Дюран-Больє.

Вона показово прогарчала звук "р" у слові "добрих", і я ввічливо покивав. Пані Андре подзвонила в мерію Дрюмазу, подала все так, мов хоче цим привітати колишнього мера з річницею: "Ти ж розумієш, Рудуду". Дюран-Больє, родом з Ліону, ідею про свою чвертьгодинну замі-

ну вважав чудовою – стільки часу було відведено старому Крозатьє на вихід зі стрічкою мера і виголошення промови. Це була гарна милосердна подачка попереднику, котрого Дюран-Больє вже і так давно переплюнув на його власній землі. По той кінець дроту було чутно сміх. Пані Андре поклала слухавку, закінчивши словами: "Коханий Рудуду".

Вийшовши з Агенції, я підхопив Беатрису за талію і покрутив у повітрі. Її каблук розбив фару, поламався об ліхтар, а інший черевик полетів у вітрину. Коли я поставив Беатрису на землю, вона стала нижчою на десять сантиметрів, я сів за кермо малолітражки, і ми поїхали у Монмельян.

Будинок престарілих називався "Веселий Месніль". Це була багатоповерхівка без балконів, розташована між палісадником і залізницею, пожильці розглядали потяги. Колишній мер пам'ятався мені бешкетником, який без упину вештався містечком на мотоциклі, клаксонячи на своїх виборців. Його програма зводилася до двох пунктів: відмовляти у правах на будівництво й організовувати святкування на Ринковій площі, де він виголошував промови. Його тішило все, окрім вискочок та іноземців. У нього не було сім'ї, і коли Дюран-Больє перебрав у нього посаду, Крозатьє зник із містечка.

Пригнічений вигляд чергової, в якої ми про нього запитали, заспокоїв мене щодо його становища. Ми виявили його у їдальні на помості, за дерев'яним маріонетковим театром в якому він якраз показував Гіньоля. Персонажами, що гойдались у нього в руках, були лікар, ку-

хар, медсестри. Старі сиділи за накритими столами і слухали у повній тиші, обслуга стояла у проході на кухню.

– Ха-ха! Зараз я ущипну вас за попку, панно Шендріє! Хі-хі! – Ох, я ж вам роблю укол, пане директоре...

У залі вибухнув сміх. Старі штовхалися ліктями, кашляли, коментували репліки. З-за директора виринув вусатий капрал.

– Чортівня! Я – капрал Тапдюр. Це тут кухар зварив тапочки пані Беро в яловичому бульйоні?

Публіка душилася від сміху. Засмучений директор нахилився до публіки і тихо промовив:

– Послухайте, дітки, головне нічого не кажіть капралу...

– Скажемо! – вигукнула якась бабуся.

Її підтримали інші. Вони тарабанили виделками по столах:

– Скажемо! Скажемо! Скажемо!

– Ні, ні, ні, – протестував директор. – Я куплю нову пару тапочок для пані Беро, обіцяю, на теплій підкладці, без задників, прекрасні тапочки без задників, тільки нічого не кажіть, інакше мене відправлять у в'язницю...

– У в'язницю! – крикнув якийсь старий у халаті. – У в'язницю ди-рек-тора!

Інші хором підхопили гасло, піднімаючи кулак або виделку. Капрал дав директорові по голові і завіса опустилася. Затріщали оплески. Завіса піднялася, і персонажі вклонилися, з'являючись по двоє.

– П'єса, яку ми мали приємність і честь перед вами грати, написана Альбером Крозатьє.

Вигуки "Браво!" зазвучали з новою силою.

– Ав-то-ра! Ав-то-ра!

За третім викликом з театру вийшов колишній мер і вклонився, руки обмотані шнурками від маріонеток. Я підійшов. Він мене упізнав, обняв і запитав: "Що нового?" Таким завжди було його вітання. Смішно бачити цього покрученого старенького, який по-змовницькому кидав: "Що нового?" Він простягнув руку Беатрисі, і та стисла його маріонетку. По ходу того, як я йому пояснював, за чим ми приїхали, його обличчя міняло колір. Він пчихнув від радості, притиснув нас до себе і зняв капрала, щоб замовити шампанське, в той час як інша маріонетка безладно теліпалась у мене на плечі. Беатриса мені посміхнулась. Це був йому наш весільний подарунок.

Ми повернулися у Млин, звернувши перед тим в Басан, де я купив цемент, газонокосилку і шпалери. Мало-літражка зі спущеним дахом, з рулонами, які стирчать у небо, об'їхала по подвір'ї коло, пікаючи, доводячи курей до істерики. Здавалося, Сатурна зовсім не здивувало наше повернення. Він запитав, чи ми нічого не забули, Беатриса взяла його за руки і похитала головою – зовсім ні. Вона пояснила. Я переклав слово за словом удвічі голосніше. Його пальці тремтіли на регуляторі звуку слухового апарату.

– Але ж.., – забелькотав він, – хто це все влаштує?

– Ми! – вигукнула Беатриса. – Я собі весь час розтягую зв'язки, а Філіп заробляє на життя крісло-ношами. Ми вам усе пояснимо.

Вона побігла телефонувати своїм бабусям і просити

професора Дрейфуса надіслати лікарняний в її баскетбольний клуб. Ми почали косити газони, згрібати траву, нашвидку ремонтувати, фарбувати кімнати. Сатурн приголомшено дивився, як ми працюємо, ходив по моєму цементу, ловив краплі, які падали з Беатрисиних стель, ковзав по навощеному паркету. Ми розташовували його на городі в шезлонгу, коли робили щось у будинку, і в кріслі у вітальні – коли косили газони. Буря-чистка скотилася по сходах, паркан оновився, віконниці висіли як треба, тріщини зникли під штукатуркою. За п'ять днів ми зробили неймовірне. Я не відчував утоми, Беатриса снувала повсюди, сяючи у своєму синьому робочому костюмі, гублячи лінзи у відрах зі штукатуркою. Нам якимось чином вдавалося наводити порядок, і хоча на кожному кроці чекала якась неприємність, Млин мінявся на очах. Ми вставали з півнями і лягали із заходом сонця, перекликалися через кімнати, коли я був їй потрібен чи коли я хотів її. Вона відпихала мене кінчиком пензлика, налякана, казала, давай зачекаємо до весілля. Ми кохалися на шпалерах, розстелених на підлозі, перевертаючи відра з клеєм, я кидав її на шпалери в темно-синю смужку, ми катулялись на густо-бежевих гліциніях, сплющуючи суцвіття. Вона була тут у моєму домі, у моєму дитинстві, більше ніхто не згадував про її сім'ю, її батька, і я шкрябав щойно помальовані нею стіни, щоб розтягнути задоволення.

Настав день весілля. Білі скатертини лежали на траві, у вітальні кошики з квітами приховували недоробки, обслуга вибирала зі срібного посуду ножі для риби. Беатри-

са в окулярах на кінчику носа, волосся зібране під капелюшком з вишеньками, зі шприцом у руках відставляла замовлені підноси з канапками і колола меблі, пояснивши родичам наречених: "Я вбиваю термітів". Батьки молодого питали: "Хто ця жінка?" Пані Андре відповідала: "Власниця обійстя". Затягнений у свій старий фрак Сатурн стояв під годинником.

Батьки молодої були дистриб'юторами "Рено". Вони приїхали на демонстраційній моделі R30, на якій ще були чохли і назва станції техобслуговування. Матері розшаркалися в компліментах щодо нарядів і перейшли до кумедної бесіди – пані Алансон розповідала про поганий попит на нову марку R5, а пані Вайяр, власниця заправки "Мобіль", описувала страшну дорожню пригоду, спричинену вантажівкою марки "Ельф", яка користувалася паливом рекомендованим станцією "Рено". Молоді, вбрані в усе біле, виглядали досить розгублено. Наречений вже постригся під солдата, наречена вивчала у дзеркалах свій профіль.

Десь коло десятої ми вирушили в сільську мерію. Крозатьє чекав у залі одружень, весь червоний, триколірна стрічка мера обтягувала випуклий живіт. Дюран-Больє представив його як мера honoris causa, відомого своїми промовами і кількістю весіль, які він відсвяткував за сорок років перебування на посаді мера: усього триста дев'яносто два весілля, а з них – шістдесят вісім золотих, сорок п'ять діамантових і сімнадцять платинових. Крозатьє скромно опустив голову. Десь так представляють спортсмена. Потім Дюран-Больє сів у глибині залу, спов-

нений доброчинності та скромності. Костюм на ньому смугастий, підборіддя доглянуте, хвилясте волосся, білі руки, які нічого не тямлять в землі та в її поділі. Він почувався князем, який зустрічається зі своїм народом. Родичі наречених, чекаючи, точили ляси. Якась тітка з сім'ї "Рено" розповідала про контрацепцію, якийсь кузен з родини "Мобіль" – про звільнення від військової служби. Крозатьє поплескав у долоні, як він це робив з маріонетками.

– Тихо!

Він прокашлявся, провів пальцем під коміром і офіційним тоном почав:

– Сім'ї, я вас ненавиджу.

Запала здивована мовчанка. Його промова стосувалася небезпек шлюбу й узаконення розлучень. Наречений відкинувся назад на стільці. Крозатьє змальовував йому шлюбну пригоду як штормове море, повне підводного каміння і бурхливих вітрів, по якому його майбутня дружина повезе його на кораблі. Люди переглядалися. Він розповів, що залишився парубком через красуню-Івону з тютюнової контори, яку постригли у часи звільнення від німецької окупації і яка потім зникла в невідомому напрямку, і все це для того, щоб сьогодні французи і німці потискали один одному руки і забували про минуле, але він не забув, гестапо замучило його брата, а його посада в мерії перейшла до соціаліста. Він не міг продовжувати, його захлиснули емоції, він спустився з трибуни, тримаючи в руках свій папірець, і вийшов із залу з похиленою головою.

Теперішній мер з роздратованим виразом обличчя зійшов на трибуну, попросив вибачення за цей неприємний інцидент, який він пояснив хвилюванням, і взяв участь у церемонії та в частуванні вином, до чого закликав усіх родичів, вислухав всі дані про марку R5 і з'ясував у батька нареченого, скільки треба очок "Мобілів", щоби виграти керамічну тарілку.

Крозатьє зник. Я почував себе винним у тому, що сталося, хотів з ним поговорити, та Беатриса потягла мене у церкву. Я заспокоївся, вирішивши, що Крозатьє, мабуть, пішов до Сатурна у Млин і незабаром ми там зустрінемось, тож перестав про нього думати. Кюре чекав нас на виході зі своїм служкою і маленькою сумкою. Це була понура особа з запалими щоками, в якої віри більше не лишилося, і це додавало йому престижу серед парафіян. Він сів у малолітражку. Місцем шлюбу мала бути капличка у Млині, а оскільки весілля там не святкували вже дванадцять років, кюре хвилювався за стан даху. Я заспокоїв його, що даху там вже взагалі немає. Тому ми приготували парасолі, які, на такому сонці, створять затінок. Церковний служка жував жуйку, а його причандалля подзенькувало на поворотах.

До Млина прибули перші гості. Якийсь офіцер допомагав машинам паркуватися на газоні біля криниці. Люди висідали з машин, щебетали: "любий", "люба", "тут чудово", а їхні шини в той час здувалися від забутих на газоні цвяхів. Родичі, які спершу втратили голову від такого прийому, набрали статечного вигляду, як тільки почали приїжджати наші високі гості. Беатриса представила ака-

деміка Марселя Робіно – багато хто з присутніх читав його твори, про які й перекидався з автором теплими і загальними словами на велику втіху герцогині і посла в інвалідному візку, що підморгували мені з-за підносів з чарками. "Ніхто не перенапружується", – сказала Беатриса, кружляючи поміж групок гостей. До неї наблизився офіціант з пляшкою розчинника "White spirit" на срібному підносі, і вона витерла ваткою сліди фарби.

Якийсь генерал зі сторони нареченої напав на нашого генерала, понуро втупившись у груди співбесідникові:

– 2-а DB? – запитав він.

Той сумно посміхнувся і підняв келих шампанського:

– Дом Періньйон 76. – І скромно додав, – Мене найняли на весілля.

Ми пішли до каплиці по ще мокрій від роси траві, наші тіні погойдувались. Посол застряг. Пані Андре роздала подушки, розмістила людей між рядами, застерігши, щоб зважали на ожину. Вона не дала нам скосити її в нефі, хотіла зберегти всю неповторність каплички під відкритим небом. Єдиною поступкою був дозвіл постелити червону доріжку вздовж центрального проходу. Одна із дружок знайшла гриб.

Кюре став за вівтарем, подивився на хмари, підняв руки з'ясувати, чи не накрапає. У цей час Сатурн взявся грати на стягненій з горища фісгармонії фугу "ре-мінор" без ноти "до" і "сі-бемоля", яких ми так і не знайшли. Я сів у глибині каплиці, обличчям до кропильниці з маленькою лійкою, яку Беатриса наповнювала водою. Вона видавалася іноземкою, була неуважна і схожа на добру фею.

Кюре стукав пальцями по престолу і кахикав, щоби Сатурн припинив гру. В момент бурхливого пасажу в тональності "сі-бемоль" ми почули вигуки посла, про якого забули. Беатриса відставила лійку і пішла за ним; повернулася, везучи поперед себе інвалідне крісло, витерла на паперті брудні колеса й розташувала дипломата біля погаслих від вітру свічок. Наречена била на сукні мурашок. Безперервне кахикання кюре переросло у глибокий напад кашлю, а Сатурн, закінчивши свій уривок, розгублено сидів перед партитурою і чекав на початок церемонії, підкручуючи потужність слухового апарату. Беатриса сіла біля мене, взяла за руку.

Під час шлюбного благословення кюре оглянув наречених, запитав:

– Беатрисо, чи згодні ви взяти за мужа раба Божого Філіпа?

Я підскочив. Беатриса посміхалася, цілком спокійна, відповіла, що згодна. Наречений сказав:

– Але ж... мене звати Франсуа-Рене.

– Філіпе, – вів далі священик, – чи згодні ви взяти за дружину рабу Божу Беатрису?

Я, дивлячись в очі Беатрисі, чужим голосом відповів, що згоден.

– Оголошую вас чоловіком і дружиною. І вас також, – остання фраза, за логікою, стосувалася наречених.

Беатриса припала до моїх губ і прошепотіла "дякую". Я відчув відлуння цього слова у горлі. Це був несподіваний у весіллі поворот, і вигадка ця мене шокувала, бо належала не мені. Я завжди вважав кюре старим моліль-

ником; мені не вкладалося в голову, як він міг зіграти в Беатрисину гру. Серед гостей почувся обурений шепіт. Якась пташка, здійнявшись на перекладину, посилила напругу, прикрасивши груди одній із бабусь, що з криком підскочила. Порив вітру перевернув партитуру Сатурна, котрий, похилившись, грав імпровізовану ораторію, за якою вгадувався Моцарт і "Біля моєї білявки"*.

У момент причастя кюре виявив, що ватага мурашок оточила дароносицю, і люди, які підходили у піднесеному настрої причаститися, ішли геть з нічим, подякувавши. Батько нареченої став на коліна і голосно гепнувся, йому допомогли піднятися. Тоді кюре благословив весілля, попросивши вибачення за всі незалежні від нього обставини, і провів одружену пару до виходу. Сатурн розпочав "Весільний марш", але збивався в тактах і мусив тричі починати спочатку. Молода пара то йшла вперед, то відступала назад, наткнувшись на дружок. Пані Андре була багряно-червона і розстрілювала мене поглядом. Саме в цей момент якась дівчина з Агенції одружень влетіла у каплицю зі збентеженим виглядом, клякнула, перехрестилась і прошепотіла щось на вухо пані Андре. Пані Андре на своїх підборах поспішила до виходу. Я їх наздогнав. Дівчина вже сиділа за кермом, пані Андре знаком показала нам з Беатрисою сідати в машину, яка, мов смерч, зірвалася з місця.

– Що сталося?

– Що сталося?

---

* Популярна французька пісня XVII ст., автором якої вважають А. Жубера.

Машина гнала полями, трясучись, підскакуючи, плющачи об дах капелюшок Беатриси і гублячи вишеньки, врешті повернула до містечка.

– Це ж не Крозатьє? – запитав я беззвучним від раптового страху голосом.

– Це ж не Крозатьє? – схлипнула пані Андре.

Вона була настільки вражена, що я не міг з неї витягнути іншої відповіді, окрім повторення моїх же запитань. На площі Ринок вуличний рух перекрили машини жандармів. Біля грат, які оточували мерію, зібрався натовп, гул приваблював перехожих. Пані Андре побігла назустріч жандармам.

– Забарикадувався, це він! Він здурів і стріляє у всіх, хто наближається. Головний, хто тут головний?

Тоді вона передумала, відступила і накинулася на блідого мера, шарпнула його за рукав:

– Рудуду, розкажи, драма, бєда, що ти зробив?

– Це сталося тому, що я хотів повернутися у свій кабінет, – пробурмотів мер. – Він там облаштувався. У нього... у нього була рушниця, він мене виставив за двері. Сказав, що мерія належить йому.

Вікно другого поверху з тріском відчинилось, у ньому з'явився старий і погрозив кулаком:

– Срав я на цю соціалістичну республіку, хай живе король, хай живе Жанна д'Арк, вони вас виженуть, злодії, жиди, нацисти, совєти!

Він вистрілив у повітря і зачинив вікно. Натовп завмер. Якийсь жандарм приклав до рота рупор:

– Пане Крозап'є...

– "тьє", – виправив Рудуду, покусуючи ніготь.

– Пане Крозатьє, нумо, візьміть себе в руки. Це нічого не дасть, ви оточені.

– Звичайно, – відрізав схвильований мер, – якщо він оточений, це нічого не дасть. Вважайте на те, що кажете. Він уже повідомив, що збирається все зіпсувати – і документи, і... Треба його заспокоїти, а не залякувати.

– То що мені сказати?

– Дайте сюди.

Він узяв рупор:

– Гей, Крозатьє, старий, ви мене чуєте? Це Дюран-Больє.

– На тобі! – вигукнув старий, знову відчинив вікно, викинув якийсь бюст, що розбився посеред подвір'я, і, сміючись, зачинився.

– Мій бюст, – прошепотів Дюран-Больє, опускаючи рупор.

Я був шокований тим, що ми наробили. Беатриса нервово пошкрябала щоку, поправила вишні на капелюшку. Я стиснув кулаки від несподіваного нападу агресії. Вікно знову відчинилось, звідти випав вазон, приземлившись серед уламків бюсту.

– Мій вазон...

Тоді повітря розрізала якась рамка, розсипавшись на бруківці.

– Моя дружина...

– Я пішов, – вирішив я, пробираючись уперед.

Хтось із жандармів сторонився, звільняючи мені про-

хід, інші намагалися мене затримати. Я визволився від них і швидкими кроками зайшов за решітку.

– Крозатьє, це я, Філіп. Я з вами! Зараз піднімуся.

– Він здурів! – вигукнула Беатриса.

Я повернувся на ходу, побачив, як перед нею зімкнулось коло жандармів. Вона вирвала рупор з рук мера.

– Філіпе, повернись!

Капрал жандармів ввімкнув мегафон і закричав під тріск механізму:

– Крозатьє, здавайтесь! Будь-який опір не має сенсу. Ви тільки погіршите ситуацію...

– Я забороняю туди заходити, ти мене чуєш? Якщо я для тебе щось значу, Філіпе, я забороняю тобі це робити!

Я перескочив через сходинки ганку, штовхнув двері.

– ... якщо будете опиратися. У вас немає іншого виходу, лише...

– Ох! Замовкніть! – кричала роздратована Беатриса. – Я колись була заложницею ковбасника у "Санте", я знаю, що це таке! Філіпе, повернись! Ти мені потрібен, дурню! Ти себе вб'єш!

– Та не кажіть йому цього!

– Ох, чорт забирай!

Поки я йшов через зал було тихо. Мегафон був і далі ввімкнений, і на сходах було чутно:

– У нього є жінка, діти?

– Ні, нікого. Він сам.

– Це погано.

У відповідь відчинилося вікно, у подвір'ї щось з тріском гупнуло. Я постукав у двері. Крозатьє відчинив, три-

маючи ствол рушниці, схопив мене за руку. Його очі горіли.

– Ти бачив, що я зробив, скажи? Ти бачив?

Я його привітав і ударив так, що він упав біля стільця. Я схопив рушницю, підбіг до вікна і крикнув:

– По-перше, ти не маєш права мені щось забороняти. По-друге, я знаю, що роблю. І по-третє...

– Що?

– Я тебе кохаю!

– Ідіот, – пробурмотіла вона у рупор. Потім зібралася з думками і вигукнула: – Навіщо влаштовувати таку клоунаду, щоб мені про це сказати? Що ти хочеш довести? Один вистріл у ногу, і я, я застрягла б тут, це ж треба, от уже і характери!

Вона кинула рупор і пішла у натовп. Над площею нависла мовчанка.

– А... а той божевільний? – запитав капрал у мегафон.

Я вхопив старого за плечі і побіг вниз так швидко, що той ледь встигав перебирати ногами. Він обхопив мене і повторював, плачучи:

– Що я зробив, скажи, що я зробив...

Беатриса кинулася нам назустріч. Він підняв голову, шмигнув носом і сказав мені просто у вічі:

– Будь щасливим, сину.

І пішов в оточенні жандармів. Коли він піднімався у фургон, я побачив, що він дивиться на нас: він усміхнувся, тремтячи, високо підняв голову з почуттям перемоги. Гримнули двері. Жандарми розійшлися, мер збирав свої речі. Беатриса переводила дух біля мене. Коли натовп ро-

зійшовся, вона прошепотіла:

– Тобі.

У ту ж мить я збагнув. Вона мені подарувала моє дитинство, і тепер черга за мною.

Сатурн походжав у тапочках по будинку серед порожніх пляшок і забутих весільних квітів. Меблі попереставляли, він не знав, куди сісти, і ходив по колу. Я змусив його одягнути святкове вбрання, і ми запхали його в малолітражку.

На Монмартрі Жанна відчинила двері і сказала: "Прошу, пане". Він, тримаючи кашкета в руці, підняв пальця до виска і промовив: "Дякую, пані". Вони приготували йому чай. Астрид запитала, з якого він року.

– З 1900-го, пані, – відповів він після третьої спроби.

Вона попросила Жанну знайти одну з касет, щоб він міг послухати, що відбувалося у рік його народження. Беатриса дала їй зрозуміти, що цього робити, мабуть, не варто. Тож Астрид глибше вмостилась у своєму кріслі і не промовила більше ні слова. Було чутно хрускіт печива, дзенькіт ложечок. Сатурн пукнув. Жанна опустила очі, Астрид стиснула губи. Він крутив долькою лимона в чаї, а свист його слухового апарату дратував наші барабанні перетинки. Я почухав шию показати йому, щоб він знизив потужність. Беатриса взяла ще одне тістечко. Він пої-

хав через п'ятнадцять хвилин, потискав руки, тримаючи свій кашкет. На ганку він мені сказав: "Вони милі". У вітальні Астрид заявила: "Він дуже хороший". Це був провал.

Я провів Сатурна на Ліонський вокзал, посадив його на потяг у Шамбері. Я стояв на пероні, він – на верхній сходинці і мовчки на мене дивився.

– Ти йди, – сказав він, коли потяг рушив.

Двері вагону зачинилися, я провів потяг поглядом аж доки той не зник з очей. Коли я повернувся на вулицю де л'Абревуар, Астрид сиділа сама у вітальні. Вона розпалювала потухле полум'я.

– Я мушу вам у чомусь зізнатися, Філіпе. Я не сліпа.

– Прошу?

– У кутику губ у вас прищ, а на сорочці – яєчна пляма.

– Але ж...

Вона підняла руку.

– Через два тижні я помру. Я так вирішила, такий мій вибір. Я завжди жила так, як хотіла, і не збираюся нічого міняти. Даю собі два тижні на завершення життя, – додала вона, показуючи на магнітофон коло ніг. – Якщо я щось забула – тим гірше. Я не хочу дожити до ста років, щоб на моє фото вирячувалися в газетах. Що стосується моїх очей, то це питання словесного непорозуміння. Півроку тому я сказала Беатрисі: "У тебе гарна сукня". Це були штани-спідниця – що я в тому тямлю? Я чула, як Малятко сказало Жанні: "Мені здається, вона сліпне". Вони вирішили, що я вдаю, що бачу, я їх розігрую. Тож я й почала їх розігрувати – тільки в протилежному. Все, що я

змогла побачити... Ви не уявляєте. Можу сказати, що я мала прекрасну старість, мій маленький. Не хочеться її розбазарювати. Я бажаю відійти такою, як є зараз. Бо добре відчуваю, що там усередині... думки починають плутатися, я весь час повторюю те саме на їхніх касетах...

Вона почухала щоку, стурбовано подивилася довкола. Її обтискала червоно-зелена сорочка з набивними китайськими мотивами.

– Я вам це кажу, бо я перед вами в боргу, у великому боргу: ви заберете від мене Беатрису. Я не хочу, щоб вона мене ховала. Ми їй і так завдали багато неприємностей. Прийшов час, щоб вона поїхала звідси, зустрілася зі своїм батьком, мала дітей... Жанна отримає професора. Повірте: все добре. Врешті... Так краще. Не затягуйте з прощанням, якщо можна. Я виглядаю міцною, але я така ж, як усі... навіть гірша. Бажаю, щоб Малятко зробило вас щасливим. Вона цього варта.

Я стиснув їй плече. Вона кивнула. Я вийшов, не обертаючись. Жанна чекала на мене в коридорі, простягнула білети.

– Професор все оплатив, усі витрати... Це подорож на двох до Каракасу.

Вона була така засмучена, що моя подяка прозвучала, як вибачення. Вона знизала плечима.

– Я добре знала, що одного дня вона піде. Я ніколи не вміла когось затримати...

З похиленою головою вона побрела сходами. Там нагорі Беатриса пакувала валізи. У мене виникло бажання зупинити всю цю історію, втекти. У моєму животі немов

утворилася яма, мені здавалося, що час повертається на чотири тижні назад, у той день у Друо. Чотири тижні... За чотири тижні сталося більше, ніж за двадцять три роки. Чи зміг би я жити, як раніше? Було вже запізно. Було ще зарано. Я не знав – шкодувати, боятися чи мчати вперед. Білети в моїй руці були датовані завтрашнім днем.

Двадцять хвилин в аеропорті Руассі, перехід з одного терміналу в інший, бутерброд у барі. Беатриса у всьому блакитному, волосся закручене шиньйоном, декілька кучерявих пасом над очима, в руках великий солом'яний капелюх. Вона не могла встояти на місці, покусувала дужку своїх окулярів, щипала мене за руку. Я дивився на годинник, заковтуючи таблетки трансаніну. Я ще ніколи не літав.

Кручений коридор-труба вів до "Боїнга". Чорношкіра стюардеса зустріла нас з нездоровою посмішкою і провела на наші місця. У літаку ніхто не міг сісти, бо авіакомпанія, щоби полегшити посадку, пронумерувала квитки. Стюардеси бігали від тих, хто зайняв не свої місця, до тих, кому не подобались їхні. Нас посадили ззаду, там, де крила вже не затуляють вид з вікна, і я, нарешті, зміг заплющити очі. За мною у кошику сидів маленький песик, який хекав так, наче бачив сире м'ясо; переді мною плакало немовля, стюард носив йому підгузки.

Беатриса сіла біля ілюмінатора, повторювала зі словником мову індіанців. Я зауважив, що ми вже на десять хвилин запізнюємось, вона відповіла, що від цього ми не

розіб'ємось. Я образився і взяв журнал. Минуло п'ятнадцять хвилин, а двері літака й далі відчинені. У проходах тинялися люди, хтось прийшов і сказав, що там якась проблема. Я пішов розвідати. Чорношкіра стюардеса сказала, що не знає, в чому справа, але скоро ми вилетимо. Машина з підйомним механізмом припаркувалася позаду літака, двоє чоловіків на рухомій платформі відкрутили дверцята елерона. Третій керував ними з землі, жестикулюючи. Пасажири спостерігали за всім, стоячи у коридорі, прилипли носами до скла.

– Ця штука тече, – пояснив якийсь лисий.

Техніки зачинили дверцята, постукали кулаком, щоб заблокувати засув, почали закручувати вертлюгом. Він упав. Їх спустили вниз, щоби його підібрати, поки піднімали назад, на півдорозі зламався механізм. Він, очевидно, застряг. Вони вимахували руками, непотрібні й незадоволені. Чоловік унизу махнув рукою, і нас попросили зайняти свої місця. Машина-підйомник поїхала геть з двома чоловіками, які, схрестивши руки, стояли на платформі.

Я сів на місце. Гучномовець вітав нас на борту трьома мовами під цитькання спершу французьких, тоді іспанських і британських пасажирів. Поки мотор, посвистуючи, заводився, я прокручував у голові хронологію авіакатастроф, щоб забути про свою образу. Літак розганявся на смузі, і я вже розумів, що всю дорогу просиджу в туалеті, блюючи у повітряні простори. В момент зльоту Беатрисина голова лежала на моєму плечі, і нічого не сталося. За якусь мить я, заткнувши вуха, заснув, мені

снилися якісь трагедії й недуги, якісь пейзажі, що розгорталися на очах і згорталися за мною.

Розбудила стюардеса. Вона простягла мені каску, і першою пробігла думка, що зараз ми розіб'ємось і це знаряддя порятунку. Зосередившись, я збагнув, що йдеться про пару навушників, щоби слухати фільм, котрий транслювали на перегородці між нами і першим класом. Оскільки Беатриса щось відмічала на старій заплісняві́лій карті, не звертаючи на мене уваги, я ввімкнув каску, і поринув у цей бездарний фільм, який вже бачив у Парижі. Це була адаптація успішного роману-автобіографії, і щоб збагнути фільм, варто було прочитати роман, але ті, хто його читав, не мали жодного бажання дивитися фільм, тож стрічка провалилась, і режисер заявив, що його зрадили. Під час епізоду з пранням, де героїня, страждаючи, викручує шкарпетки, Беатриса зняла з мене каску і ткнула під носа карту з купою позначок.

– Згідно з Гумбольдтом, шлях в'юнка починається тут. Проте Руіс позначає його вище, на Сіапі, там, де його з'їли піраньї.

– Його теж?

– Це щось схоже на прокляття. Не переживай, у мене є відповідні препарати. Ще Шу-Тао-Пінг здійснив експедицію у 1900 році; вони загубилися, але залишили по собі знак – камінь з головою собаки, який вказував на якому березі пролягає цей шлях – проте, тоді був січень; сьогодні вода надто висока. Зрештою, побачимо. Так чи так, нам треба дістатися до Шімаве-тері – найближчого селища яномама. Вони покажуть дорогу.

– Вони канібали?

– Так, але в сезон дощів не нападають.

Вона цмокнула мене за вухом, щоб я не ставив дурних запитань, і я скептично схилився над картою, трохи заспокоївшись. Я не міг збагнути, з якої радості ми їдемо шукати легендарний шлях там, де вже стільки досвідчених експедицій піймали облизня, та свої зауваги я тримав при собі, спостерігаючи, як Беатриса з кожною годиною все більше оживляється. Показуючи мені маршрут, вона розповідала про яномама, їхні клопоти, звички, щоденне життя. Тоді, повернувшись у світ цивілізації, вона перейшла до історії Венесуели, на пригодах Симона Болівара я вже ледь придушував бажання позіхнути, аж тут літак пішов на посадку в Каракасі.

Аеропорт стояв на березі моря, посадкова смуга впиралася в дюни. Менш, ніж за хвилину, моя сорочка була мокра наскрізь. Я кліпав очима, у висках тиснуло, у вухах шуміло, як у фритюрі. Інтер'єр аеропорту був цілком сучасним, без квіткових намист і сомбреро. Беатриса побігла в туалет, залишивши мене з багажем. Від людей у черзі тхнуло потом, в цій задушливій спеці всі бурчали. У мене боліли ноги, голова. Митник відкрив наші валізи, понишпорив, насупивши брови, тицьнув пальцем у банку. Я сказав:

– Це риба.

– Риба?

Він покрутив її перед очима. Я пояснив, що не ввожу в його країну чужоземних тварин, що це піранья з ріо Сіапа, яка приїхала на батьківщину, до того ж, вона вже

мертва. Митник з недовірою мене оглянув, покликав колегу. Я надув щоки, похитав головою. Це я сказав Беатрисі, що рибу можна без проблем провезти; а вона відповіла, що піранья принесе нам щастя.

Другий митник відкрив банку, скривився. Змочив палець, понюхав.

– Давайте, пробуйте на смак! Це ж треба... Може, принести сковороду і її засмажити...

Ті, що стояли за мною в черзі, відвертали очі, коли я закликав їх у свідки, щоб не брати в цьому участі. Прийшов третій митник з піпеткою, взяв формалін на аналіз і зник за шторкою. Два інші почали сваритися іспанською, один показував пальцем на чергу, інший – на банку. Я вп'явся нігтями у свої біцепси, схрестивши руки на грудях.

– Все в порядку? – запитала Беатриса, виринаючи біля стійки. Вона послала променисту усмішку обом митникам, ті замовкли, тоді взяла кришку від банки і закрутила її.

– Mio padre, – пояснила вона. – Exploratore scientifico, muerto per cariba dell'rio Siapa. Recuerdo.

Обидва чоловіки закивали, зачаровані цією блакитною з'явою у солом'яному капелюсі. Третій відхилив шторку, щось показав непевним жестом. Беатриса закрила валізи, простягла їх мені, і ми пішли далі.

– Це ти з ними по-іспанськи?

– Не знаю. Сподіваюсь. "Recuerdo" – це точно іспанською "сувенір", я бачила це слово на скляній кульці з таким снігом всередині, знаєш, коли її перевертаєш, він

сиплеться. Вони мене зрозуміли – це головне.

– А "cariba"? – зацікавлено запитав я.

– "Каріба". Так вони тут називають піраньї. Тобі не важко подзвонити у посольство? На, візьми номер. Я познайомилась з однією особою в туалеті, зараз розвідаю більше. Попроси Аніту Мартен, скажи, що від мене, поясни їй усе і домовся про зустріч.

Вона зникла у натовпі, кинувши мене серед валіз. Можна було подумати, що вона хоче, щоб її історію розпочинав я. Я згадав її розповідь про електричних вугрів, які мають один розряд і ним можуть убити людину. Коли індіанці хочуть перегнати стадо через річку, вони заводять першими старих мулів або кульгавих коней, на яких накидаються ці вугри. Як тільки вони втрачають свій електричний розряд, можна спокійно заходити у воду.

Я знайшов автомати, набрав номер посольства Франції. Секретар повідомив, що Аніта Мартен вийшла на пенсію. І дав мені її адресу. У залі сумним голосом було оголошено посадку на Майямі, і щасливі люди з валізами побігли туди, матері волочили шмаркачів і розповідали, хлипаючи, своє життя стюардесам, а ті скрушно хитали головами. Повз мене пройшла туристична група з гідом, який щось підраховував. Жінка-метиска, спершись на мітлу, розглядала свою ганчірку на підлозі.

Переді мною з'явилась Беатриса, тягнучи за руку бороданя в зеленому комбінезоні.

– Ось, усе домовлено. Це Анрі Бараска з Марселя. Він згоден відвезти нас у Пуерто-Аякучо.

– Де це? – запитав я з недовірою.

– Усе добре. Потім дамо собі раду.

– Але ж... У мене є адреса Аніти.

– Добре, але вона нам більше не потрібна.

Я виглядав жалюгідно зі своїм клаптиком паперу. Чоловік весело простягнув мені руку, Беатриса взяла його попід лікоть, немов вони знайомі все життя. Я пішов за ними до стійки, де він підписав якісь папери, а вона в цей час вправлялась в іспанській з реєстраторкою. Я взяв декілька буклетів, які лежали на стійці, запхав їх у кишеню і чекав, поки мені щось пояснять.

– Все, – зрадів бородань, – ходімо!

Врешті я дізнався, що це пілот вертолітної компанії, яка підписала контракт з Венесуелою про пошуки урану у берегах Оріноко. Вертоліт прибув у розібраному вигляді на борту "Боїнга-747", його щойно зібрали, і бородань полетить у Пуерто-Аякучо, останнє місто перед джунглями, де його чекає вся експедиція.

При слові "вертоліт" в моєму шлунку щось перевернулося, і я, скривившись, проковтнув останню таблетку трансаніну. Ми вийшли з аеропорту службовим коридором, який виходив на злітну смугу. Я запитав Беатрису, чи ця зустріч дійсно була випадковою; вона невиразно махнула рукою.

Вертоліт був зеленого кольору, мав кілька білих смужок, цифри і напис "Гелі-Франція". Бородань посадив Беатрису в кабіну, прищепив її, намагаючись не зім'яти її блакитний ансамбль, солом'яний капелюх він поклав поруч. Я чітко усвідомлював, що маю всі шанси залишитися на землі з валізами, мнучи носовичок у руках. Він пере-

вірив показники приладів. Беатриса була в захопленні від важелів, циферблатів, кольору сидінь. Я сидів ззаду, затиснений експедиційним обладнанням. Тішачись тим, що їй все цікаво, пілот давав пояснення – ми ще не злетіли, як вона вже знала все про роботу ротора.

Машина відірвалась від землі, гуркочучи і трясучись. Коли я розплющив очі, ми летіли над автострадою, де величезні американські вантажівки їхали упритул одна за одною. Невтомний бородань розповідав про сучасні проблеми дорожнього руху в Каракасі.

– Уряд сказав: "Якщо такого-то дня у тебе такий-то номер на машині – не маєш права їздити".

– Вони що, подуріли? – буркнув я.

– Що він сказав?

– Каже, що це досить дивно.

– А головне, це нічого не дає, бо їздять тільки буржуа, а вони можуть собі купити ще одну машину, і все. Ха! Ха! Я вірю в те, що це, радше, справа рук виробників. Бо тут, треба сказати, процвітає спекуляція.

Так ми перейшли до політики. У цьому бороданеві, який зі своїм марсельським акцентом аналізував внутрішнє життя Венесуели, було щось гротескне. Унизу тяглося величезне будівництво – хмарочоси серед руїн напіврозвалених будинків, житлові квартали зі швейцарськими шале й ренесансними палацами, а довкола бетонного міста – пагорби старих розвалюх. Який сенс цієї подорожі? Я був би щасливим їхати з Беатрисою слідами її батька, але з'явився цей чоловік, і наша пригода різко набрала нового забарвлення. Врешті-решт, так

було краще; бородань став приводом, і я вже не мусив приховувати розчарування, яке мене роз'їдало з моменту відльоту.

Затиснений на своєму сидінні ззаду за цими двома професіоналами, які патякали про біди цієї країни, я був нікому не потрібен. Я не міг стерпіти, що доводиться ділити Беатрису, бачити, як вона зачаровує когось іншого. Я заздрив її могутності, я злився на її чари, її чудеса. Тут же я відчув, як мій шлунок здався, як душевний біль піднімається до горла. Я вирвав у целофановий пакет, залишений зумисне, і вони почали розмовляти голосніше, не повертаючись з делікатності. Я був готовий їх задушити. З кожним нападом моя голова провалювалася все глибше у світ савани, диких тварин, затоплених територій.

Пуерто-Аякучо було дірою, над якою на вершині пагорба здіймався гігантський хрест. Коли я вже дійшов до третього целофанового мішка, гелікоптер приземлився у колі накресленому між двома навісами, під якими потіли вартові у підтяжках. Всюди панувала волога спека, важкі хмари тиснули на очі. Ліс застилав горизонт, корені випиналися з-під асфальту, робили тріщини в будинках. Ми покинули бороданя з його колегами, і Беатриса повела мене по місту. Вулиці кишіли інтернаціональною фауною: всі чоловіки були схожі на дослідників і оглядалися на нас. Я ніс валізи. Дехто відверто сміявся з нашого туристичного вигляду, їхні загорілі фізіономії, їхнє грунтовне спорядження потрохи породжувало в мені сумніви щодо обізнаності Беатриси. Проте якраз вона почувалася, як у себе вдома, і жестами немов вітала інших з приїз-

дом. Вона йшла звичним швидким кроком, окуляри тримала в руці, обмахуючись капелюхом, й розповідала, як міф про Ельдорадо заснував це місто.

Провулки, в які ми пірнали, тхнули падаллю й оцтом. Нараз вона штовхнула двері у півпідвальне приміщення, і ми ввійшли у якусь забігайлівку, повну диму від смаженини. Якісь чоловіки перегукувались, сиділи серед пляшок і кидали карти. Вікна залу виходили на внутрішній закритий зеленню дворик, у бірюзовому світлі клубочився дим. Запала тиша. Всі дивилися на нас. Товста смугла жінка несміливо наблизилась. Беатриса щось сказала їй невідомою мовою, і та заспокоїлась, показала нам стіл. Розмови оживилися. Під стінами валялися уламки стільців й осколки пляшок.

– Вони трохи знервовані, – пояснила Беатриса, сідаючи. – Розумієш, "небачені багатства зеленого пекла" – це завжди в моді. Двоє з трьох науковців-дослідників виявляються шукачами золота – принаймні, так вважає місцеве керівництво. Під цим приводом воно блокує доступ в Оріноко. Тобто, чекає хабарів. Більшість експедицій, прибувши сюди, б'ють одне одному морду, а тоді мусять забиратися разом зі своїми дозволами.

– Якими дозволами? У нас же нічого нема...

– Тому ми й поїдемо. Зараз поясню. Амазонка є у віданні Міністерства освіти, водночас це прикордонна зона, яку контролює Міноборони. Тому треба отримати дозвіл від обох міністерств. Коли одне з них тобі його дає, інше обов'язково відмовляє, це заздалегідь погоджено, і на це треба вбити два місяці в Каракасі. І навіть коли

ти доїдеш сюди, мусиш затвердити обидва дозволи. Звідси і ростуть проблеми, бо корупція тут регламентована; існують неписані тарифи, ти їх не знаєш, переплатиш якомусь дрібному чиновнику, образиш його начальство, і ніколи не отримаєш штампа. Навіть якщо ти в хороших стосунках з губернатором, командир Національної гвардії тебе не прийме, і навпаки.

Я слухав її з роззявленим ротом.

– Тоді... Навіщо ми приїхали?

Вона розвела руками:

– Ну, ми знайдемо експедицію, яка вже має всі ці штампи. Так чи так, а в нас немає ніякого спорядження – нам треба користати з інших. Ми наймемося на роботу. Я буду перекладачем, а ти носильником.

Я провів рукою по підборіддю. Я думав, ми попливемо по Оріноко пароплавом, таким, як на Міссісіпі, – з лопатями і пригвинченими до палуби шезлонгами. Вона не спинила мою фантазію, дала мені можливість вимислювати що завгодно, щоб не залякати мене до від'їзду. Показала мені на зал, де на нас поглядали з-під лоба.

– Бачиш, всі, хто тут сидить, зараз у процесі. Десь між двома інстанціями, так би мовити. Все, що нам потрібно, це віднайти тих, хто досягнув найбільшого своїми походами по міністерствах, хто хитріший, хто вміє маневрувати, хто має підтримку. В ідеалі, ясна річ, такими є шукачі урану.

– То чому ж ми не залишилися з вертольотом?

Слова випередили мою образу, проте я відчував, що ризику тут немає. Раз ми покинули бороданя, значить, були на це причини.

– Мені не потрібен вертоліт, мені потрібен човен, – відрізала вона.

Товста жінка поставила на наш стіл два бокали повні червоної глейуватої рідини з ввіткнутими соломинками.

– Що це таке? – я понюхав цю бурду.

– Не знаю, пий. Тут треба пити все, що подають. Не капризуй; це бордель. Сюди точно прийдуть гвардійці, було б надто тупо все зіпсувати тим, що ми не сподобалися цій Розаріо.

– Звідки ти знаєш, як її звати?

Вона потягла зі своєї соломинки, провела пальцями по моїх кулаках. Один із клієнтів назвав товсту жінку іменем Мерседес. Якийсь тип, схожий на індіанця, у жовтій сорочці і смугастих штанах, уже декілька хвилин кочував від столу до столу, щось пояснював ламаною мовою, жестикулював. Дослідники перемовлялися, заперечно хитали головами, й індіанець підсідав до іншої групи. Беатриса спостерігала за ним.

– Він мабуть їм пропонує проїхати без документів. Це також можливо. Треба тільки обходити кожен пост, несучи човни у руках. Добре би переконатися, що він знає місцевість... Є шанс, що це яномама. Щось в ньому є.

– Що?

– Щось від яномама.

Індіанець встав, підійшов до нашого столу, натягнуто посміхаючись.

– Шорі? – запитала у нього Беатриса.

Він пильно на неї подивився, ніяк не відреагував, почав говорити іспанською. Навряд чи це яномама. Вона

дала йому можливість висловитися, звірилася мені, що добре б його взяти з собою, ми могли б пропонувати послуги всі разом: провідник, носильник, перекладач. Але вона не була певна, чи він достатньо обізнаний. Вона поставила йому декілька питань щодо географії, а він удав, що їх не розуміє.

– Quando se scindo el Casiquiare y el rio Siapa? – повторювала вона щоразу, як він кривився, мовляв, нічого не розумію. – Я б воліла, щоб це був яномама, – шепнула вона мені. – То що, беремо його, чи ні?

Я стиснув губи.

– Залишається тільки подивитися, чи є ми на його лініях долі.

Вона погодилась, взяла руку здивованого індіанця, схилилася над долонею.

– Нічого не видно, вона надто брудна.

– Ну, то хай помиє.

Я став дуже дратівливий, мені вже уявлялося, як ми тижнями сидимо у цьому борделі, шкірячи зуби його власниці, п'ємо ці коктейлі, від яких стукає у висках, вимолюємо місце у всіх експедиціях, які сюди заходять. Раптом я гримнув кулаком по столу. Індіанець піднявся, не зводячи з мене очей. Люди за сусідніми столами почали обертатися. Я, мабуть, виглядав дуже страшно, бо індіанець з лементом схопився і заховався за високим негром, який підходив до нас, розминаючи плечі. Він звернувся до мене якоюсь мовою, поводив себе, як велике цабе, мені дуже не подобалося, як у нього дригається підборіддя.

– Що він розказує?

– Каже, що радий нас бачити, – відповіла Беатриса.

Я вже почав розуміти зміст цих перекладів і став поволі підніматися. Він був вищий, але я був крупніший. Я вивчав його чутливі кулаки, готуючи траєкторію удару.

– Філіпе, схаменися.

А це вже занадто. Хто я тут, врешті-решт? Її охоронець, її іграшка, її носильник? Мій кулак вирвався сам по собі, на стіл упав чийсь зуб. Негр звалився, почувся шум побитого скла. У дві секунди всі чоловіки були на ногах. Я відчув притік тваринної радості серед чужих людей, які хочуть битися і змірюють один одного поглядом. Я бачив, як складаються руки, горять очі, застигають посмішки. Вони – люди, які вже тижнями тиняються від однієї контори до іншої, кланяючись всіляким писарям, лестячись до посильних, і я, який йшов за Беатрисою, не знаючи куди й навіщо. Їх посилали подалі через якісь дрібниці, а вона вела мене, немов сліпого. Ми належали одне одному. Я кинувся в натовп, перевертаючи столи, на мені розбивалися стільці. Бійка перемістилась на підлогу. Ніхто не зронив ні крику, ні слова, билися, немов виконували щоденну фізіологічну функцію, без розбору, без ударів нижче пояса, без злості, із вдячністю загублених у неїхньому світі покидьків, які віднайшли одне одного.

Котячись у куток залу, я побачив приголомшену і притиснену до стіни Беатрису, яка допомагала мені здійнятися. Я їй усміхнувся. У мене на голові розбилася пляшка, я почув свисток, відчув чиюсь вагу у себе на потилиці і відключився.

Я розплющив очі і підвівся. Лежу на лавці за гратами. Було не так боляче, як соромно. Індіанець, сидячи на колінах на сирій землі, щось жував, притулившись до грат. Він тихо скрикнув, побачивши, що я прокинувся, і перемістився трохи далі. Зі мною в камері було ще четверо інших із забігайлівки. Я відкрив було рот, щоб запитати, де Беатриса. По той бік грат спав поліцейський, закинувши ноги на стіл. У нього над головою крутився вентилятор. Мої сусіди глипали на мене, стиснувши зуби. Тількино я запитав себе, скільки часу можна було так пролежати без свідомості, як відчинилися двері і ввійшов чоловік у цивільному, мабуть, комісар, судячи з того, як спритно поліцейський скочив на ноги. Комісар бадьоро потер руки, за ним увійшов маленький товстун зі світлими вусами в бавовняній куртці на короткий рукав і батогом під пахвою. На знак комісара тюремник відчинив двері, і товстун увійшов у камеру, тримаючи руки за спиною.

– Француз? – запитав він, дивлячись на нас.

Я інстинктивно піднявся. Він підійшов до мене, помацав мої руки, плечі, сказав: "Very well". Полісмен вивів мене з камери, зачинив. Отак я потрапив у рабство.

– Сер Брюс Вумберст, – представився товстун, схиливши голову. – How do you do?

За ним ввійшов асистент звукорежисера, оператор, техніки, які розкручували кабелі. Комісар за своїм столом прибрав гордовиту позу.

– Keep silent, please, – гукнув англієць до заарештова-

них, замахнувшись батогом. – Ready? Go!

Камера почала гудіти. Комісар говорив іспанською, дивлячись в об'єктив, чванячись, підсилюючи свої речення заздалегідь підготованим виразаом обличчя.

– Right! – вигукнув сер Брюс, ляснувши батогом по чоботу, і пішов вітати комісара, поки техніки складали обладнання.

– Доброго дня, сину мій, – почувся голос позаду мене.

Я обернувся до священика в куцій сутані, який простягав мені руку.

– Я – отець Михайлович, духівник при експедиції. Не зважайте на прізвище, родом я з Лозанни. Радий, що серед нас є французи – між нами кажучи, англійці...

Він підхопив мене під руку і вивів з контори. У нього було сиве підстрижене під горщик волосся і дівоче тіло.

– Зауважте, я визнаю, що телебачення – це грандіозно: воно всюдисуще. Сер Брюс розповідає, що це хроніка: він, мовляв, знімає службовців на своєму посту, умови їхнього життя, а за це вони підписують все, що нам треба. Насправді, його передача називається "Animal-trotters". Ми знімаємо тваринний світ, рептилій, все, що побачимо. Ми прибули з регіону Янос. Ваша подруга – чарівна.

Я підскочив:

– Де вона?

– У командира Національної гвардії. Йолоп. Уявіть собі, він хотів, щоби ми підписалися, що не будемо рвати рослини, вбивати комах і спілкуватися з індіанцями. Ми запропонували зняти його у фільмі, а він побагровів і

виставив нас за двері. Сто процентів, це нацистський біженець.

– А... Беатриса?

– Чарівна. Я дуже радий, що вона розмовляє мовою яномама, бо я приїхав від індіанців-ширіана, з Верхньої Каури. Це зовсім інша мова. Ми з нею познайомились, виходячи від командира, вона чекала у приймальні. Розповіла про вас і попросила вас звільнити, поки вона буде домовлятися з нацистом. Розповіла, що її батько був впливовим ботаніком. Мені дуже імпонує те, як ви подорожуєте, між нами є щось спільне. Термін моєї місії закінчився, тож я – вільний. Я приєднуюся до експедицій, яким можу стати у пригоді.

Вулиця була порожня, пил вигравав на сонці. Сер Брюс і його команда вийшли з поліцейського відділка, і ми разом пішли до машини з написом "BBC". Оператор розщепив чохол, витягнув касету і викинув її у канаву. Машина рушила.

– I hope, – заявив мені режисер, – я сподіваюся, she'll succeed, у неї вийде.

– Так, – пояснив місіонер, – часом він перекладає свої слова сам. Ми вже звикли.

Перед Guardia nacional, яку сер Брюс називав "Kommandantur", він показав на Беатрису, що чекала на лавці. Ми вискочили з машини. Вона пішла нам назустріч з похиленою головою, покусуючи усміхнені губи, простягнула документ.

– Splendid, чудово! – бризкав слиною сер Брюс, притискаючи папір до грудей. – Чудово! Можна поцілувати

вашу ручку? – він подивився на мене.

Я знизав плечима.

– Гей, ти, добрий день, – сказала, крадькома подивившись на мене, Беатриса, поки англієць цілував її пальці. – Тобі мало піти на користь перебування в тюрмі.

– Як ти дістала цей документ?

Вона відповіла загадковою усмішкою, від якої мені стало боляче. До нас під'їхали дві інші машини, і мене покликали носити обладнання. Робота мене втихомирила, я заспокоївся. Я сказав собі, що вже вечоріє, ми, врешті-решт, будемо десь ночувати, а тоді Беатриса знову буде моєю. Всі її обступили. Їхати на край світу, щоб її втратити – це було занадто. Я почувався нещасним. І не міг втримати контейнери, які падали на ноги водіям.

Ми розвантажили одну з машин і залишили її в гаражі, а на двох інших вирушили в дорогу. Протягом тих шістдесяти двох кілометрів до місця висадки на Оріноко, Національна гвардія нас зупиняла шість разів. Вони щоразу змушували розвантажувати машини. Я отупів від утоми і спеки, життя зводилось до механічної виснажливої праці. Між зупинками я спав, головою вдаряючись об завіси дверцят.

Під вечір ми дісталися до Венадо – рибацького селища на широчезній і брудній ріці, яка гуркотіла на тлі крику птахів.

– Оріноко, – прошепотіла Беатриса, притуляючись до мене.

У цю ж мить мене покликали розвантажувати машину. Нас чекала решта групи і двоє індіанців у кепках "Вгі-

tish Motors", які не були яномама. Мені показали човни-бонго, завдовжки п'ятнадцять метрів, у найширшому місці – півтора метри, дах із пальмових гілок і мотор у сорок кінських сил. Водії все це мені пояснили і віддали нести найважчий багаж. Не знаю, скільки тонн харчів вони набрали з собою, але я б волів померти з голоду.

Родини рибалок охоче нам позичили цвяхи, щоб ми прибили свої гамаки, сер Брюс розподілив нас по хатах. Я разом з Беатрисою і місіонером потрапив в одну сім'ю. Священик розібрав своє знаряддя, причепив на бамбуковій стіні хрест і благословив Беатрису на її прохання. У нього не було пальця на правій руці.

– Це піранья? – делікатно запитала вона.

– Це я причащав індіанців-гуарані.

Ми залишили його з молитвами. Надворі була ніч, і ми вимкнули керосинові лампи. Ці люди подуріли. Оператор ввімкнув фари машини, щоб почистити свій об'єктив, й одразу ж на нього налетіла хмара комарів, які липнули до фар і жахливо дзижчали. Він завивав, ляскав себе долонями. Беатриса взяла мене за руку, і я не відчував жодного укусу. Ми відійшли углиб лісу, переступали через струмочки, що текли під сплетінням гілок. Від крику птахів ворушилося листя, похитувалися ліани. Беатриса несла палку, якою розчищала зарості поперед нами. Я мав би боятися ночі й усіх її небезпек, про які Беатриса мені стільки розповідала – оцелоти, каймани, отруйні павуки... Їх більше не існувало. Тільки її рука в моїй і ностальгія за домом, за тим, що ми далеко від усього, далеко в її світі. Моє життя більше нічого не значило, я уявляв,

як наступаю на змію, укус, і я, підкошений, падаю в листя. У мене в голові було порожньо і хотілося плакати.

– У них є маршрут, – сказала вона з тіні, – вони збираються об'їхати Казік'яр і повернутися. Але є ще три тонни бензину, можна їхати аж до Сіапи. Спробую їх переконати.

Ми прийшли в селище, де рибалки подали підгорілу й тверду, мов гума, рибу, повну кісток. У членів англійської експедиції були строкаті пластмасові тарілки з відділеннями, кожна в целофановій обгортці. Ми вечеряли в одному з будинків, віконниці зачинені від спеки, комарі проникали крізь щілини, пролазили під дверима. Священик мав балончик від комарів і цілих тридцять секунд із виглядом заклинателя його виприскував. Стало неможливо дихати, і розмова завмерла. Тільки Беатриса була невгамовна, вона розповідала англійцям про їхнього співвітчизника Волтера Ралея – безумця, який їх випередив у XVI-му столітті, і хоча він нічого не бачив, але написав книжку, де вигадав багатющих індіанців, які падали ниць перед портретом королеви. (І що я тут роблю?) Англійці хапалися за боки, розповідали свої історії. Кожен хотів сподобатися Беатрисі, завалюючи її питаннями. Священик, в якого не залишилося більше "Fly-Tox", цитькав на інших. Я встав і пішов спати. Мене розпирало від ревнощів, я ледь тримав себе в руках і вирішив, що не пробуду більше жодного дня в цій країні, з якою неможливо боротися, не хочу більше знати ні Беатриси, ні власної непотрібності, ні її байдужості. Заснув, викресливши її зі свого життя, а вранці прокинувся у гамаку весь чер-

воний, скусаний комарами, з палаючою головою. Вона нависла наді мною:

– Бачиш, яке воно.

Експедиційний фельдшер дав мені таблетки від малярії, і ми завантажилися на човни-бонго. Я наче вийшов зі свого тіла і дивився збоку, як ношу продовольство, складаю обладнання. Мій стан щодня погіршувався. Ми повільно плили рікою, фіксуючи на плівці всіх зустрічних тварин – від папуги до ягуара. Все це кричало, літало, пірнало. Жовті метелики пурхали над нашими човнами. Я пухнув на очах, пальці синіли, я вже знав про всі види комарів від анофелеса до жежени, але що з того? Ліс ставав густішим, спускався у воду, довкола все було монотонно зелене, наші човни плили в безконечність. Я лежав під пальмовим листям, повз мене пропливали стовбури дерев, шуміли мотори, із крон долинали крики тварин. Дощ лив, як з відра.

Ми причалили у якійсь глушині, в черговому Сан-Фернандо, на перевірку документів. Пост Національної гвардії містився у халупі із заржавілої помальованої на рожево бляхи, з неї вартовий у майці повідомив нам, що в командира сієста. Ми пішли оглянути містечко: вулиці без бруківки, зачинені будинки, на стінах церкви гучномовці, все в павутині. Не зустріли нікого, окрім трьох солдатів, які спали в "джипі". Ми повернулися до вартового. Цього разу командир перекушував, нам сказано прийти через годину. Наступного разу виявилося, що командир помер ще тиждень тому, і всі чекають його наступника. Сер Брюс заплатив за наші штампи, і ми відчалили у злагоді з законом.

На нічліг ми пристали в затопленому селі. Поскладали бонго під дахом халупок, прикріпили гамаки до несучих балок. Я став у воду, щоб їм допомогти, і, зойкнувши, висмикнув ногу. Сер Брюс пояснив, що це скат з тих, що водяться у прісній воді, тож треба бути обережним. Фельдшер змастив і забинтував мою рану, пообіцяв, що вона зійде через місяць. Я спав нафарширований таблетками під двома сітками від комарів. Беатриса тримала мене за руку і обіцяла назавтра індіанців.

Насправді, по дорозі ми не зустріли нікого, крім солдатів Національної гвардії. Один з них, в якого вже місяцями не було клієнтів, тримав нас три години, гортав по сто разів наші папери, придираючись до дрібниць. Врешті-решт, ми збагнули, що він не вміє читати.

– Такі – найзатятіші, – просвітив нас священик зі смиренною посмішкою.

Гвардієць знизав плечима, байдуже поглядаючи на болівари, які сер Брюс рахував у своєму портфелі. Нарешті ми підкупили його серце наручним годинником, трьома пластиковими тарілками і журналом "Playboy" від асистента режисера. Він дивився з вікна, як ми відчалюємо, махав услід хустинкою від дизайнерів Гермеса, яку йому, мабуть, залишила попередня експедиція.

Усі села на нашому шляху були порожні. Час до часу ми причалювали, щоб на них подивитися. Віконниці забиті дошками, двері на замках. Спершу ми вирішили, що це якась епідемія, наші провідники пояснили, що це шкільні канікули; сім'ї перебралися на орні землі. Беатриса запевняла, що ми вже минули останній пост Націо-

нальної гвардії і в'їжджаємо на територію яномама.

За цілий день ми не бачили жодного поселення. Запхавши носа у свої карти, Беатриса зупиняла бонго і з шумом кудись ішла, без компаса, у супроводі чотирьох операторів і сера Брюса, озброєного пістолетом. Провідники-індіанці тут вже боялися заходити в ліс. Вони сиділи в моєму бонго, цілком байдужі до мого стану, і насторожено перешіптувались. Обоє походили з асимільованого племені, яке переселили в резервації внизу по течії, в них була вода у крані і шторки на вікнах, тому вільні яномама викликали у них змішане почуття страху і зневаги. Вони спльовували у ріку, попадаючи на власні шкарпетки.

– Шорі! Шорі! – гукала в лісі Беатриса.

– Вона кричить їм: "Друзі, друзі", – пояснив мені духівник, який дивився в небо і похитував головою. – Друзі-індіанці, ви мене чуєте? Такому загону, як у неї, роздати спиртне і кашкети – можна сміливо засновувати клуб відпочинку й розваг.

Поки Беатриса й працівники кіно гуляли, прокладаючи дорогу ножами-мачете, він викладав мені свої погляди на теорії аккультурації, природньої людини, індустріального суспільства. У мене вже три дні був запор, шлунок вивертало, дошкуляли кольки, і я мав повне право на антиклерикальні виступи. – Бували, – розповідав він, – і збочені місіонери-стахановці, вони вдавалися до найгидкіших засобів, щоб навернути душі. Так один овернський єзуїт запевняв індіанців-ширіана, що вони здатні спілкуватися з Богом, і задля більшої наочності, звертався по рації до одного асимільованого індіанця, котрий грав роль Святого Духа.

Якраз під час однієї з таких розмов, у мене засвербіло вухо. Через годину, я бився головою, завиваючи. Якась мошка відклала яйця у вушній раковині, і тепер щоранку треба було один по одному діставати звідти черв'яків, які збилися в купу на барабанній перетинці. Я так шумів, що мені збільшили дозу снотворного, щоб забезпечити собі спокій, і моє активне часопроводження зводилося до двох-трьох годин на день. Оскільки я спав без снів, а довколишній пейзаж не змінювався, моменти, коли я був притомний, злилися в одне ціле. Мені розповідали, яка в мене температура, який ми пройшли кілометраж, годували, потім знову якісь цифри, їжа. Я бачив замислену, схилену над картами Беатрису, бачив, як вона гортає книжки. Вона піднімала очі, знімала окуляри.

– Я не розумію, вони мусили б бути тут.

Вона гукала, імітувала крики птахів у різних модуляціях, чекала. Одного вечора до ріки сторожко наблизилася група розмальованих індіанців, озброєних луками. Беатриса висадилась, подала цілу низку знаків і заговорила мовою яномама. Вони мовчали, спльовуючи шматки жувального тютюну. Вона повернулася, зла, як чорт.

– Якісь ідіоти! Ти до них говориш, а вони нічого не розуміють.

Вона показала їм фотокартку батька. Ті з недовірою передавали її з рук у руки, крутили нею і, раптом оживившись, залилися сміхом.

– Я ж вам не фотографію показую, а цього чоловіка. Аппи*!

---

* Тато.

Вона пошукала якесь слово у словнику, склала декілька речень. Індіанці, смикаючи фотографію, виявили, що вона надірвалась, роздерли її на шматки, і почали за них сперечатися. Вона повернулась пригнічена.

– Це не яномама, як же так...

– А може, вони знищили це плем'я, – підказав священик.

Щоразу, як ми зустрічали індіанців, вона брала свої книжки і показувала їм ілюстрації, фото яномама, зроблені різними дослідниками.

– Це ви? Вайка?

А наші провідники ховалися у бонго, примружуючи очі, немов соромились постати перед своїми співвітчизниками у цих кепках і жовтій одежі.

Одного ранку розпочалася буря зі шквалом і проливним дощем, човни захиталися. Наші провідники щось викрикували, махали руками, намагалися піймати бурю, брязкаючи амулетами. Коли я прокинувся наступного дня, погода була гарна, мій човен пришвартували до стовбура, а в пальмовому даху стирчала стріла. Сер Брюс, сидячи на березі, покусував вуса, Беатриса нишпорила у траві. У всіх інших на обличчях було написано щось страхітливе. Мені розповіли, що наші провідники утекли з харчами і бензином. Радіопередавач хтось кинув у воду – або провідники, або індіанці, які оточили нас десь коло півночі, відлупцювавши помічника режисера.

Я спробував стати на коліна, але ноги мене не слухалися. Зайшовшись приступом кашлю, я сплюнув жовтувату слину, від якої в роті стояв присмак дріжджів. Фель-

дшер – високий, худий і прищавий чолов'яга – підійшов до мене, щоби ламаною французькою, почервонівши, зізнатися, що він все життя закоханий у кіно. Завдяки двоюрідному брату господині його лондонської квартири, він мав неймовірну нагоду познайомитися з сером Брюсом Вумберстом і був змушений трохи підробити диплом, щоби взяти участь у цих зйомках. Коротше кажучи, він дав мені ліфедрін замість робтілу, тому, мабуть, буде краще, якщо мене терміново евакуюють вертольотом.

Я заплющив очі, розклеїв губи, а він тимчасом розридався. Помічник режисера підійшов також і зізнався мені, що він з двома стажерами збираються виїжджати на одному з бонго. Вони не мають надії піймати злодіїв, бо в тих потужніший мотор, а тільки спустяться рікою до першого посту гвардії і звідти відправлять повідомлення. В умовах економії бензину це забере три дні, а тоді мене одразу відправлять на батьківщину.

– Я вам ще раз повторюю, це стріла не яномама, – наполягала Беатриса. – У них стріли набагато довші, а головне – отруєні.

Вона вважала, що якесь з довколишніх племен, можливо макіритаре, перебувало у стані війни, і якщо ми тут залишимось, то вони нас уб'ють. Вона хотіла почути мою думку. Оскільки я і так помирав, мене це обходило найменше, але я визнав, що вона права. Згідно з її картами одне із шабоно* містилося за три кілометри на північ, і вона хотіла поїхати у розвідку з двома чоловіками і подарунками, щоб попросити захисту в яномама. Вона по-

* Село яномама.

вернеться з порожніми руками, я вже буду мертвий, з мене знімуть скальп і згодують піраньям; їй залишиться тільки зловити якусь кільку і відіслати моїй родині на оплакування. Очі заплющувалися. Я ще почув крик мавпи, бризки, шурхіт від дотику голови до стінки човна.

Лежу у зеленому світлі під навісом із листя, довкола мене зойки і дим. Крики припиняються. На мене дивляться індіанці, дивляться уважно, наближаються. У всіх видаються щелепи, у всіх намиста, у всіх червона пов'язка на стегнах і зачіска під пажа, як у Мірей Матьє. Якийсь яскраво розмальований дід щось пробубнів, дивлячись на мене.

– Це шаман, – почувся голос Беатриси. – Знахар.

Я повернув голову і побачив її – вона присіла поруч з моїм гамаком, на стегнах теж пов'язка, груди голі, тіло розмальоване. Я відкрив рота, але старець звернувся до мене, гладячи себе по животі.

– Що вони зі мною зробили? – запитав я.

Я почував себе кимсь іншим – груди запали, голова спухла, бік щось стискало.

– Тепер тобі треба встати, щоб ця штука розтеклася по тілу.

Вона щось сказала індіанцям, ті взяли мене попід руки, підняли й повели. Я пройшовся перед групою мовчазних жінок, у яких з носа, з кутиків губ і з-над підборід-

дя стирчали стержні, мов котячі вуса. Як розповідала колись Беатриса, в яномама це знак плодючості, з цими стержнями їли, спали, цілувалися; пам'ять потроху до мене поверталася, але з такими прогалинами, немов вона не моя. Діти вимахували мініатюрними луками, і маленькі стріли цілилися в мої ноги під штанами. Ми перебували у чомусь схожому на круглий табір, похилі стіни утворювали склепіння, під якими висіли гамаки. Каркасом слугували пальми й обмотані ліанами стовбури, ввіткнуті у сіру землю. Диміли багаття, довкола них співали старі індіанці.

Беатриса розповіла, що тут теж ніхто не знає її батька, це було не те шабоно, але завдяки сокирам і ножам-мачете, які подарував їм сер Брюс, яномама прийняли нас люб'язно. Вони розмалювали її на знак гостинності. Ми були тут вже два дні, й англійці разом з індіанцями пішли на полювання докінчувати свою плівку.

– Ти голодний?

Я одразу відчув, що голодний. Вона посадила мене перед купою розпеченого вугілля і старі індіанці, що стояли довкола багаття, не надто охоче підійшли до нас, кожен з них волочив гілляку. Якраз, коли останній кидав у жар пригорщу бананів, Беатриса простягла мені щось схоже на варену ковбасу, у яку я вп'явся зубами. М'ясо було твердувате і досить пісне, але шлунок його сприймав, і я не міг зупинитися. Доїдаючи, я помітив, що це була змія. Шлунок зробив оберт, але відраза не затрималась, трохи поболіло, і я все ще був голодний. Для мене зварили ще одну рептилію, я з'їв близько метра, заковт-

нув разом з попелом три банани і відчув, як впорядковуються мої думки.

– Не переїдай, – сказала Беатриса. – Їжі небагато, ти знаєш. Вони нічого не скажуть, але ти щойно з'їв триденний пайок.

Мене наче щось гримнуло по потилиці, миттєва злість змінилася заціпенінням. Я крикнув їй, щоб, раз вже така справа, порахувала ще кількість з'їдених калорій, або, якщо я їй так заважаю, повернула мене зі своїм фельдшером-кінолюбителем у коматозний стан, мені вже все ясно; кинув залишки змії у вогонь, старі пішли геть зі своїми гілками. Від мене нема жодної користі, я був потрібен, щоб носити харчі – харчів уже немає, то хай залишать мене подихати, а не рахують мій пайок і не напихають мене дикими стравами, і що це, врешті-решт, за спосіб виставляти груди, це заклик до гвалту, так, це знак, що я тут вже нічого не вартий, з мене досить, досить, досить, мені потрібен вертоліт, нормальна лікарня і спокій, розумієш, СПОКІЙ! Вона підскочила, і сказала те, чого не можна було казати, не можна було перегинати палку, вона сказала:

– Ти й далі збираєшся все псувати?

Моя рука зірвалася, її обличчя відкинулося назад. Вона впала на калебаси, встала, очі вологі. Жінки прибігли і нас оточили, жестами зображали удари. Підійшов, накульгуючи, шаман і забрав мене до себе. Навіть не глянувши в мій бік, Беатриса відійшла і присіла коло індіанки, яка розтирала зерно. Шаман поклав мене на гамак, розщепив сорочку, оголив мої плечі, відклав свій жувальний

тютюн. Потім схилився над моєю шиєю. Я його відштовхнув. Він похитав головою, брязкаючи амулетами, знову взявся за своє, і я більше не рухався. Він прокусив моє праве плече і почав смоктати. Я не відчував болю, лише смоктання, у якому було щось неминуче й монотонне. За якусь мить він підняв голову, сплюнув і поклав на мою рану трави, які вже нагрілися біля вогню.

Він робив так упродовж кількох днів. Щоразу він наче всмоктував мою відразу і знемогу від клімату, комарів, таблеток, сну. Решту лікування складали заклинання, спалення молодих пагонів і найдивніші позиції: я сидів з випрямленою спиною, підігнувши ногу й висолопивши язика, або стояв на колінах, закинувши руки назад, наставивши сідниці уверх і витягнувши шию. Але ці пози були тільки перепочинком, ефект від смоктання виходив із мене корчами, і я знову лягав у свій гамак, страждаючи від знемоги і болю. Англійці один по одному приходили без перекладача посидіти біля мене, переповнювали мою голову звуками і постукували по плечі. Не було ні новин від помічника режисера, ні вертольота. Щодня після сніданку приходив священик, щоб мене миропомазати.

– Але я не хочу!

– Знаєте, ніхто ще від цього не вмирав.

Для нього це стало метою прогулянки, а я продовжував відмовлятися з енергією, яку за день я тратив тільки на це.

Беатриса більше не приходила. Одного разу після обіду до мене підійшов якийсь малюк, на животі у нього було написано: "НЕ ЛЕЖИ". Він приніс калебасу з товче-

ним зерном, простягнув її мені і наставив спину. Я вимазав палець у фарбі, написав: "ДАЙ МЕНІ СПОКІЙ". Малюк мовчки пішов геть. Трохи пізніше вона прислала мені іншого хлопчика з написом: "ФІЛІПЕ, Я ТЕБЕ КОХАЮ". Я його повернув і відіслав назад з написом "НІ" між лопатками.

Наступного дня, витягуючи шию, я шукав написи на всіх дітях, які проходили повз мене. Діти були смугасті, картаті, на декотрих – символи неживої природи чи заходу сонця. В одного немовляти, який ссав груди матері, тільце було розмальоване у хрестики-нулики. Жодних повідомлень.

Я бачив, як Беатриса мене ігнорує, як розмальовує дітей і живе життям індіанців. У мені не залишилося злості; тільки жаль через цей конфлікт і ніжність, яку викликала, мабуть, малярія. Крім шамана, яномама мною не цікавилися – вони були надто зайняті всією знімальною групою, яка їх дуже веселила. Священик, не домігшись миропомазання, виплескував на мене безконечні історії про полювання, англійців, які, незважаючи на своє велемудре спорядження, ніколи не приносили здобичі, і це дуже тішило індіанців, котрі намагалися показати англійцям, як це робиться. Вони відкривали чохли камер, розставляли сільця із плівки, або жбурляли об дерево стояк від мікрофона й замислено розглядали потовчений мікрофон. Англійці дуже хвилювалися і спали на своїх бобінах.

Увечері плем'я сідало колом і чоловіки втягували носом якийсь порошок, ефект від якого проявлявся негайно. Вони катулялися по землі, вимахували руками, крича-

ли, бігали по всьому шабоно, перечіпаючись один об одного, як в атракціоні автородео. Однієї ночі в розпалі наркотичного ритуалу помер один дід, який завжди сторожив вогнище, тож його спалили і кинули попіл у банановий суп. Сім'я запропонувала обхід. Всі їли фруктове пюре з небіжчика, а воїни тимчасом обходили село, криком виганяючи духів.

Беатриса збирала наркотик під корою дерев, ткала гамаки, сіткою ловила рибу під носом у кайманів. Вона жувала воскові стільники, випльовуючи бджіл, пила чорну воду з ріки, ходила босоніж, не боячись комах, наче за всі ці роки, коли вивчала життя цих людей, у неї виробився імунітет. Індіанки приймали її за свою, вона вчила їх малювати на спинах у їхніх дітей, годинами вони разом робили з соку клей, який місили на каменях, мов тісто, обмащували ним гілля дерев і так ловили пташок.

Одного вечора вона, мугикаючи пісеньку, принесла мені їсти. Прийшла, легенько похитала гамаком, пасмо її волосся торкнулося мого лоба, немов між нами нічого не сталося, немов ми далі такі закохані, як у Парижі, як у Млині. І ця веселість, ця легкість спонукали мене стиснути її руку, теж все забути і повернутися до неї. Вона розповіла, що одна індіанка так хотіла сподобатися своєму воїну, що обмазала клеєм цілісіньке бананове дерево, під яким він спав. Коли він прокинувся, то побачив сотні птахів, приклеєних до гілля. Він схопив украдену в місіонерів рушницю, вистрілив. Всі птахи змахнули крилами і злетіли разом з банановим деревом.

Я досі чую, як вона пошепки розповідає мені цю істо-

рію, гладить волосся, міряє температуру. Каже, що я одужаю, і ми поїдемо до витоків Оріноко, знайдемо маршрут її батька. Більше я нічого не пам'ятаю. Знову переді мною шаман, який блює після укусу, плутаються обличчя, крутяться дерева, вертоліт.

Після виписки з лікарні Беатриса забрала мене до себе в готель. Двадцятий поверх у центрі Каракаса, величезні вікна, кондиціонер, бар і телевізор біля ліжка. Вона мені нічим не докоряла, підбирала ліки; доглядала мене так, немов виправляла помилку. На неї не вплинули ні втома, ні розчарування – ніщо її не брало. Краще б я там помер, вона привезла би мій прах у калебасі, або ж розвела його у фруктовому пюре – все одно. Я не помічав, як засинав кілька разів на день, тож вона могла вийти у місто, і я прокидався на самоті.

Одного разу пополудні я, чекаючи на неї, взявся ходити по колу у замкненій кімнаті. Погортав журнали. Коли не стало що читати, крім її дослідницьких книжок, я взяв біля бару телефонний довідник. Почав механічно шукати своє прізвище, з'ясував, що у Каракасі немає жодного Лашома. Тоді розгорнув на літері "В" і знайшов Варт-Шуллера Вернера, плаца Торрас, 2. Я витягнув подорожні нотатки, щоб подивитися адресу Аніти, яку отримав у посольстві Франції. Це була та сама адреса.

Повернувшись, Беатриса одразу ж помітила: щось не

так. Вона завмерла на порозі з двома яскравими пакетами в руках. Я показав їй довідник. Пакети впали. Вона перевірила рік на обкладинці.

– Але... Вони ніколи не жили разом в Каракасі... Зрештою... Аніта мені писала... він жив з індіанцями...

Вона говорила майже беззвучно. Знайти батька тут, у довіднику, це мов пережити його смерть удруге. Я сказав:

– Може, це просто поштова скринька.... Де можна лишати повідомлення.

– Але ж вона мені казала, що... казала, що вона... Ходімо!

Вона вирвала сторінку. Я взувся і пішов за нею по коридору. У ліфті вона покусувала кулак, дивлячись, як загоралися номери поверхів. Ми вскочили у таксі. По дорозі я спостерігав, як її обличчя змінюється на кожній вулиці – від злості до тривоги, від тривоги до якоїсь дикої радості. Вона вп'ялася нігтями в мою руку.

– Філіпе... Цього не могло бути...

Вона заплющила очі, щоб у все це повірити.

На плаці Торрас під другим номером стояла скляна будівля, схожа на наш готель. На п'ятій поштовій скриньці напис: Мартен/Варт-Шуллер. Вона кинулася вверх по сходах. Коли я наздогнав її на другому поверсі, вона вже подзвонила, і хтось щойно відчинив двері. Перед нами стояла смуглошкіра п'ятдесятирічна жінка з феном у руках. Вона глянула на Беатрису, роззявила рота, впустила фен. Вона підняла руку, наче відмахуючись, тоді заридала. З квартири почувся голос:

– Що сталося?

У коридорних дверях з'явився силует. Це була Беатриса у старості, в чоловічій іпостасі. Окуляри, голубі очі, лисина. Жінка повернулася до нього, гикнула, втекла у квартиру. Беатриса з батьком завмерли й оглядали один одного. Фен посвистував на килимку, збираючи волоски. Мене більше не існувало. Я спустився сходами, повільно, у мій бік ніхто не зронив і слова. Я штовхнув браму, опинився на площі. Гримів грім, над вежами плили хмари. Люди на хідниках не поспішали, великі машини проїжджали мимо, не зупиняючись на світлофорах, не сигналячи. Я взяв таксі, повернувся в готель. Не хотів ставити собі запитань, щось для себе з'ясовувати – навіщо. Якась відповідь існувала, але я з нею розберуся пізніше. Я знав тільки те, що все закінчено. Що я її втратив.

Я провалився у глибокий сон. Мене розбудили її губи, вже сутеніло. В тіні вона виглядала чудово. Лягла поруч, взяла мене за руку, почала розповідати. Він так і не зміг забути дружину. Намагався поїхати геть на Оріноко, але не зміг ні жити сам, ні повернутись у Францію. Аніта його вислухала, допомогала йому, оберегала його. Вона знайшла йому роботу в університеті, в якійсь лабораторії. Коли прийшов перший лист від Беатриси, злякалася, що його у неї відберуть. Тож вона його убила, перетворивши на шукача пригод, яким сама ж не дала йому стати. Таким чином, Беатриса хотіла закінчити експедицію, якої він ніколи не розпочинав. Дізнавшись, що вона це здійснила, він розплакався з радості. Забув про свої невдачі, про п'ятнадцять років самобичувань і рутини, вони годинами говорили про Оріноко, про яномама, про шлях в'юн-

ка. Він зустрів дочку, яка знала краще за нього все те, що його захоплювало, яка їздила туди. Потім вони говорили про Жанну та Астрид, розповідали про своє дитинство й їхнє виховання.

– Ти не уявляєш... Переживаючи все це, ми були... ми були братом і сестрою. Я стільки про нього думала, а він... О, Філіпе, це прекрасно! Я щойно народилася ще раз, розумієш? Це так добре, що він поїхав, що я вимріяла його образ, перед тим, як познайомитися... Ти усвідомлюєш, скільки нам тепер треба пережити разом? Всі ці роки...

Я сказав:

– Ти подзвонила додому?

І щастя миттєво розвіялось.

– Ні. Він... він боїться, знаєш. Ми... ми завтра їм напишемо... Цього вечора я залишила його з Анітою, у неї нервовий зрив, він хотів... Ні, ти правий!

Вона вхопила телефон, попросила готельного телефоніста зв'язати її з Парижем. Я дивився на неї. Її батько поєднав нас своєю відсутністю, я став між ними знаком дефісу. Для цього вона і вибрала мене у Друо, а потім за моїми лініями долі. Я був підставною рибою.

– Ні, я не можу...

Вона простягла мені апарат, побігла у ванну. Гудки, потріскування, тоді почувся голос Жанни, зовсім близько. Я назвався. Вона мені повідомила, що Астрид померла. Запала мовчанка, тоді я сказав: "Ми повертаємось", – це єдине, що можна було сказати. Я поклав слухавку, Беатриса могла цього не чути через шум води. Я зайшов у ванну, сказав, що помилився номером. Вона щойно

спустила піранью в унітаз. Потягла за спусковий важіль, дивилася, як та зникає у водоверті, тоді повернулась до мене:

– Я поїду туди ще раз. Із ним. Треба його забрати від Аніти, розумієш... І треба знайти той шлях.

Вона поклала руки мені на груди, і я побачив в її очах ніжність, яка мене не стосувалася. Вона прошепотіла: "Прошу тебе..." Я похитав головою.

Вона заснула в моїх обіймах, і все, що я їй казав, пропливало по її обличчю. Вона посміхалась. На світанку я тихенько одягся, та по її диханні зрозумів, що вона не спить. Я залишив свої валізи і пішов геть.

Коли я вийшов у хол готелю, мене гукнув нічний черговий. Він щось записував на листочку, притримуючи слухавку підборіддям, простягнув мені папірець. Я його не взяв. Я знав, що вона мені каже. І не хотів виявити там щось інше.

Аеропорт Руассі був сірий і порожній, у тиші гуділи ескалатори-доріжки. Якісь візки, доставка багажу, віконечка, реєстратори; все це видавалося мені нереальним. Стояла серпнева спека, небо було важким, вулиці – порожніми. Таксі підвезло мене до Нейї, на розі з бульваром д'Аргансон. Якийсь час я брів по зів'ялому листі, тоді зайшов у кабінку, набрав номер. Прозвучало два гудки, тоді щось клацнуло.

– Це автовідповідач професора Дрейфуса, який не записує повідомлень. Після довгого сигналу у вас буде тридцять секунд, щоб повісити трубку. Біп.

Я поклав слухавку. Апарат не віддав мені монету. Я пішов далі до кінця бульвару, бо це було по прямій, мені не було чого робити. На хвіртці висів напис, якраз біля вивіски: "Професор Дрейфус у відпустці". Я хотів було піти геть, як тут переді мною пройшов якийсь робітник з мішком на плечах. Він штовхнув хвіртку ногою, пройшов по гравію до будинку. Через декілька хвилин вийшов зі складеним під пахвою мішком, підійшов до кузо-

ва фургону, що стояв на тротуарі, взяв ще один мішок. Я зайшов за ним у розпечений сонцем садок, піднявся по східцях. Він щось насвистував. Зайшовши у вітальню, він повернувся, спорожнив мішок. Підлога в кімнаті була заслана піском. В піскових дюнах між меблями стирчали парасолі, великий смугастий надувний м'яч підскакував під вентилятором. Віконниці були зачинені, шумів прибій. Розсіяне світло ламп падало на професора, який сидів у шезлонгу в банному халаті, схрестивши ноги.

– Диви, ось і наш герой.

Крикнула чайка. Він показав мені на розстелений під однією з парасольок рушник.

– Прошу вас, сідайте.

Оскільки я вагався, він додав:

– Я не люблю кудись їздити. Проводжу відпустку в домашніх умовах.

Я й далі стояв, у черевиках було повно піску. Він зняв свої чорні окуляри, впустив їх, вони скотилися долі. Під прикритими повіками не було видно очей. Він задер голову, щоб мене роздивитися.

– Беатриса приїхала?

Я похитав головою, сів. Він зітхнув, відкинувся на шезлонгу, склавши долоні на носі.

– Астрид померла, Жанна сама, а я сиджу тут. Я боюся, пане Лашом. Коли чекаєш стільки, скільки я, нічого іншого й не вмієш. Боротися з часом... Я ніби втратив сенс життя.

Він махнув рукою на пісок, де валялися відра.

– Ми познайомилися у Туке. Їй було шістнадцять, а

мені дванадцять. У тому віці ми ще ліпили пасочки. Хоча мої не трималися.

Почувся сплеск від човна рибалки.

– Я тренуюсь.., – сказав він.

Я стиснув під рушником кулак, повний піску. З-під мого коміра тхнуло потом. Я смажився під сонцем.

– Ви погано виглядаєте, вам це личить. Додається глибина. А Беатриса знайшла свого батька.

– Ви знали?

– Звичайно, знав. Коли не маєш більше чим зайнятися... Треба їх ненадовго залишити удвох, це минеться. Їм треба багато надолужити, так, їм також, проте я думаю, що їм це вдасться. Тут вина не їхня. Не їхній вибір. Добре, що ви повернулися. На вашому місці я б саме так і вчинив. Треба, щоб до тридцяти-сорока років ви змінилися. Та ви здоровий чоловік, маєте мускули, голову на плечах – все це вам допоможе.

Прибій замовк.

– Що будете робити далі? Чекати?

Він зневажливо посміхнувся, прикрившись келихом.

– Ви вірите, що... вона повернеться?

Здавалося, він не почув. За мить запитав:

– Вам не важко знову поставити платівку?

Я встав, пройшов, в'язнучи, до програвача, поставив голку на першу доріжку. Зашумів прибій. Під сплеск хвиль професор спорожнив свій келих, впустив його, і той скотився до окулярів. Його рука повисла, кутики губ опустилися, немов під вагою руки. Тоді він повільно відповів на моє питання, чеканячи кожне слово:

– Знаєте, як казав Фенелон* ... "Пам'ять троянди не знає смерті садівника".

Здавалося, зовсім близько, майже над його головою пролетіли чайки. Жестом він дав зрозуміти, що зазнав поразки. У коридорі я зустрівся з робітником, що ніс мішок і насвистував пісню про море.

Коло восьмої години я пішов у парк Пале-Руаяль, сів на стілець і чекав на неї. Дивився на фонтан. Я писав їй, що я тут, що все, що я бачив, більше не має значення, що я надто сильно її люблю, щоб на неї ображатися, а може, люблю надто слабо. Під моїм пером малювалася сцена, що я її викрадаю, бо близиться ніч, яку я збираюся провести в її обіймах де завгодно. Ми надто самотні, коли віримо, що нас двоє, коли віримо, що ми одне ціле.

Якийсь малюк з відстороненим виглядом і сумними очима кидав коло мене камінці у фонтан. До нього підійшла якась дама й запитала:

– Кидаєш камінці?

Він кивнув, знизавши плечима:

– Так швидше минає час.

Я згріб свої папери і пішов геть. Сонце заходило, заходило просто так, заходило для нас. Я не знаю, як можна стати відвідувачем тюрем. Завтра дізнаюся. А потім навчуся грати в баскетбол. Навідаюсь до твоєї бабусі, і пере-

---

* Насправді це вислів не Франсуа Фенелона – французького письменника, єпископа і філософа, а його сучасника, поета і філософа Бернара Фонтенеля (1657–1757), одного із засновників філософії Просвітництва. – *Прим. перекл.*

селюся до тебе. Дбатиму про те життя, яке ти залишила. Не переживай, Беатрисо: я створений для того, щоб чекати. Я ніколи не вмів користати з того, що під рукою, казати те, що на серці, бути тим, хто першим йде геть. Але у мене є час. Я вмію втримати когось у серці, тільки коли він іде геть.

Сенс у тому, щоб завжди було чого чекати

Дідьє ван Ковелар – французький письменник, народився у Ніцці 1960 року.

Почав писати у вісім років, прагнучи матеріально підтримати сім'ю і ледь не закинув цієї діяльності, оскільки видавці не хотіли брати його романів. Перша публікація відбулась у рубриці "листи читачів" у журналі "Телебачення 7 днів", який спокусився на вигадану бесіду молодого автора з Гретою Гарбо. Його твори переткані висловлюваннями з Дідро та Марселя Еме, повні гумору та якогось розпачу. Він трактує суспільство критично й тверезо. Ковелар отримав безліч премій, як от Гонкурівську 1994 року за "Квиток в один бік", премію Роже Німьє 1984 року за "Рибу любові", премію Гутенберга за "Канікули фантома" та премію дель Дука за "Двадцять з гаком". Водночас він працює для театру. Тут письменник одержує премію "Мольєр '97" за найкращий музичний спектакль-адаптацію "Стінного проходу" Марселя Еме, а також отримує театральне Гран-прі Французької Академії.

Сьогодні його книги перекладені більш, ніж двадцятьма мовами світу.

* премія Фундації дель Дука за "Двадцять з гаком", 1982 року;
* премія Роже Німьє за "Риба любові", 1984 р.;
* премія Гутенберга за "Канікули фантома", 1987 р.;
*Гонкурівська премія за "Квиток в один бік", 1994 р.

Prix de la Fondation del Duca

Сімона дель Дука у 1975 році заснувала премію дель Дука на честь свого чоловіка–промисловця і засновника газети "Парі Жур". Фундаціїя Сімони і Чіно дель Дука, яка присуджує премії у сфері науки і мистецтва, перейшла під егіду Французького інституту, відповідно до бажання Сімони дель Дука, що померла у травні 2004 року. Згідно з її заповітом, Французький інститут повинен слідувати тим цілям, які поставили перед собою засновники – "сприяти науковим дослідам, щоб протистояти злу, від якого страждає людство, зокрема, раку, лейкемії, серцевим хворобам, фізичним й ментальним вадам, голоду і надпопуляції". Водночас Фундаціїя забезпечує "збереження, поціновування та збагачення природного середовища як наукового та культурного здобутку людства".

Щороку дві премії по 250 тисяч франків присуджуються групі французьких чи іноземних дослідників, а також французьким чи іноземним авторам, чиї твори проповідують гуманізм у науковій чи літературній формі. Фундація дель Дука присуджує дві літературні стипендії двом молодим франкомовним письменникам, а також дві премії чи фінансову допомогу молодим французьким чи іноземним митцям.

Prix Goncourt

Нині у Франції існує близько 3 тисяч різних літературних премій, але найголовнішою в галузі літератури є Гонкурівська, офіційно заснована 1896 року.

Брати Гонкур – Едмон Луі Антуан і Жуль Альфред Юо – народилися у Франції. Едмон – 26 травня 1822 р. у м. Нансі, Жуль – 17 грудня 1830 р. у Парижі. Досить рано втратили батьків. Займаючись літературою та історією, писали новели й романи, які поряд з творами Теофіля Готьє, Густава Флобера та інших відомих письменників увійшли до скарбниці французької класичної літератури.

Едмон де Гонкур помер у 1896 р., заповівши свій статок літературній Академії, яка крім грошей Гонкура одержала й його ім'я і заснувала щорічну літературну премію.

У 1903 р. члени Гонкурівської академії зібралися вперше, щоб вручити приз "за кращий плід уяви в прозі".

Традиційно до Гонкурівської академії входять десять найвідоміших літераторів Франції, які одержують символічну платню – 60 франків на рік. Кожен член Академії має тільки один голос і може віддати його тільки за одну книжку. Президент Академії має два голоси. Членами Гонкурівської академії в різний час були письменники А. Доде, Ж. Ренар, Роні-старший, Ф. Еріа, Е. Базен, Луї Арагон та інші. Нині академію очолює Франсуа Нуріссьє.

Гонкурівську премію присуджують автору кращого роману чи кращого збірника новел року, написаних французькою мовою, але не обов'язково письменниками, що живуть у Франції. У перші дні листопада, після традиційного обіду в ресторані "Друо" (*Drouont*), президент Гонкурівської академії оголошує ім'я щасливця.

Лауреат Гонкурівської премії одержує всього п'ятдесят франків, але його книжка, завдяки престижності нагороди, автоматично потрапляє до рангу бестселерів – письменнику гарантовані великі доходи, тому що продаж його книжок після присудження премії стрімко зростає.

Читайте в серії

Амелі Нотомб

САБОТАЖ КОХАННЯ

"Саботаж кохання" – історія одного справжнього безмежного почуття, яке може народитися тільки у семилітньому сердечку – блискуча спроба проникнення до потаємних куточків людської душі, розповідь, сповнена літературних алюзій вищого порядку.

Роман отримав три літературні премії, а Амелі Нотомб увійшла до когорти найбільш багатообіцяючих письменниць нового покоління.

Авторка любить провокувати, шокувати і говорити гранично відверто. У неї японське дитинство і китайська юність. Амелі Нотомб вважає, що письменство – це продовження дитинства та засіб позбутися самотності.

Читайте в серії

Шань Са

ТА, ЩО ГРАЭ В ГО

"Та, що грає в го" – роман тридцятидворічної письменниці китайського походження, яка останні тринадцять років живе в Парижі й пише французькою. У 2001 році, він отримав "Гонкура ліцеїстів".

Дія відбувається у Маньчжурії в 30-і роки минулого століття, у період японської окупації. Непарні глави роману написані від імені шістнадцятирічної дівчини, що грає в го, а парні – від імені японського офіцера – сталевого самурая, який одного разу став її партнером у грі на площі Тисячі Вітрів у маленькому місті на півночі Маньчжурії... Усе розділяє закоханих: релігія, звичаї, країни, війна. Вони зустрічаються, вони люблять один одного, без жесту, без слова, без кінця, у той час як Китай хитається під ударами загарбника... Мрії і мовчання плетуть нить цього роману.

Читайте в серії

Жан Ешноз

ОЗЕРО

"Озеро" – це сучасний постмодерний шпигунський роман зі стеженнями, зникненнями, викраденнями. Для героїв роману (науковця, що вивчає мух; чиновника, який одного дня загадково зникає; художника, якому для передавання інформації достатньо пензля) шпигунство – повсякденність. Проте, завдяки іронічному викладенню, їхня історія починає грати барвами, часом зовсім несподіваними для читача. Автор усміхається й глузує тому роман стає легким і розважальним.

Ешноз з легкістю сприймає життя. Втім, його герої – зовсім непрості істоти. Вони, не моргнувши оком, переживають різні непередбачувані події. Письменник перетворюється на кінорежисера, а його гостре перо стає камерою, яка знімає найдорожчі для нього теми: втеча, доля, таємниця жінки. Камера безпристрасно фіксує численні деталі: від макро- до мікроскопічних. Вона сягає самої суті речей.

Жан Ешноз, проголошений французькою пресою "прозаїком вісімдесятих", – лауреат найпрестижніших літературних премій: Гонкурівської, Медічі та Арістейон.

Готується до друку

Жан-Крістоф Руфен

АБіССИНЕЦЬ

Жана-Батіста Понсе, небагатого аптекаря, любителя пригод, Король-Сонце відряджає лікарем до негуса Абіссінії з таємним дорученням. "Жан-Ба" погоджується на небувалу місію, сподіваючись після повернення отримати дворянський титул, який надасть йому змогу одружитися з прекрасною панною Алікс. Саме тут і розпочинається захоплююча, сповнена відкриттів та несподіванок, подорож шляхом торговців прянощами від Каїру до Гондару – столиці Абіссінії, а потім – до Версалю. На цьому шляху нам доведеться пересісти з верблюда на коня і з'ясувати, що цей роман – іще й проповідь проти нетерпимості та фанатизму, повчальний урок гуманізму.

Жан-Крістоф Руфен, лікар, колишній віцепрезидент "Лікарів без кордонів", відзначений найпрестижнішими літературними преміями Франції, отримав за "Абіссінця" Гонкура за Перший Роман та Премію Медітеране 1997 р.

Готується до друку

Амін Маалуф

САМАРКАНД

Амін Маалуф – сучасний французький письменник, виходець з Лівану, лауреат Гонкурівської премії – у романі "Самарканд" зводить трьох надзвичайно цікавих персонажів: Омара Хайяма – перського поета і математика XI століття, мудрого візира Персії і фанатичного засновника Ордена Вбивць.

Ми простежуємо неймовірну історію рукопису Омара Хайяма "Самарканд". Через тисячоліття після її написання молодий американець присвятить своє життя пошуку цієї священної книги, а читач піде за ним через середньовічні Персію, Багдад, сучасні США. Амін Маалуф – прекрасний оповідач – у романтичній манері зображує великі історичні події, місця, що захоплюють дух. І не випадково у 1988 році цей роман було визнано гідним Премії Мезон де ла Прес.

Планується до видання

Фред Варгас

ШВИДШЕ ЙДИ ТА СКОРО НЕ ВЕРТАЙСЯ

У двох кроках від вокзалу Монпарнас, у вік супутників, електронної пошти й Інтернету, Джосс працює горланем новин. Зазвичай, це декларації любові чи ненависті, оголошення кварталу чи обурення з приводу осінньої негоди. Однак, протягом декількох днів, дивні вкраплення з'являються в кумедному марнослів'ї горланя. Речення старофранцузькою, що тривожать і бентежать як Пророкування нещастя.

Зрештою, відповідно до невблаганної логіки, Варгас збирає усю свою, написану елегантно і з гумором, головоломку. Не випадково сьогодні у Франції Фред Варгас називають королевою детективу.

Планується до видання

Хуан Мануель де Прада

БУРЯ

Де Прада визначив цей роман як вільний, романтичний, супротивний реалізму. Це твір, у якому йдеться про мистецтво як релігію почуття, роман про владу почуттів та невмолимий полон спогадів.

Алехандро Бальєстерос прибуває до Венеції, міста, що втомилось від снігу та повеней, для вивчення "Бурі" – таємничої картини художника епохи Відродження Джорджоне. Упродовж якихось чотирьох днів Бальєстерос стає свідком убивства відомого фальсифікатора творів мистецтва, закохується у виняткову жінку і знайомиться з темними персонажами, що поєднані спільним злочином. І все це відбувається у місті, в якому життя й мистецтво переплетені, і ніхто не схожий на себе самого.

Роман "Буря" отримав премію "Планета" 1997 року та міжнародне визнання. Його перекладено французькою, німецькою, італійською, англійською, голландською, шведською, данською, норвезькою, фінською, грецькою і турецькою мовами.

Журнал "Нью Йоркер" обрав Праду одним з шести найзначніших європейських письменників, молодших за 35 років.

Планується до видання

Амелі Нотомб

ТРЕМТІННЯ ТА ЗАЦІПЕНІННЯ

В Амелі Нотомб японське дитинство і китайська юність. Вона працювала в Японії. А тепер написала роман, у якому Амелі-сан працює в японській компанії "Юмімото".

Амелі Нотомб невимушено й по-дитячому розповідає: що бути японкою – це мужність, що вона не розуміє, як це японські жінки всі й разом не кінчають життя самогубством, що дурна іноземка в японській фірмі спроможна працювати тільки в туалеті. Та й ту роботу виконує так, що наражається на докори начальства. І начальство з червоним і розлюченим обличчям несеться на бідну дівчинку, кричить і махає руками. "Пам'ятаю тільки, що встигла подумати: "Зараз згвалтує й уб'є. Що буде спочатку? Краще б убив!"

"Тремтіння та заціпеніння" – роман, за який у 1999 р. Французька Академія присудила Амелі Нотомб Гран-прі – не міг не стати бестселером. Три години запійного читання.

Сьогодні Амелі Нотомб читають більш ніж у 20 країнах світу.

Планується до видання

Мануель Васкес Монтальбан

ПІВДЕННІ МОРЯ

Монтальбан гіпнотизує нас великою майстерністю оповідача, поетичністю, приголомшуючими метафорами й незабутніми характерами.

Детективна література ніколи ще не підносилася так високо. Здобувши безліч престижних винагород, у тому числі премію "Планета" 1979, "Південні моря" представляють нам Пепе Карвальо – детектива, гурмана, експерта вин, філософа, коханця, колишнього члена комуністичної партії та співробітника ЦРУ. Місце дії – Барселона (Іспанія), у пост-франко еру. Образи рідкісної краси та вражаючої сили чергують у цій нетиповій "хто це зробив?" історії. Монтальбан успішно підняв жанр на більш високий рівень і, можливо, створює свій власний жанр.

Книги видавництва "*Port-Royal*"
що вийшли в рамках
Програми "СКОВОРОДА"

Левінас Е.
Етика і Безконечність:
діалоги з Філіпом Немо.
Переклад з французької Олега Білого, докт. філософ. наук.

серія "Філософські першоджерела"

Мальбранш Н.
Про пошук істини:
Міркування про природу людського розуму й спосіб, у який його слід використовувати аби уникати заблудження в науках.
Переклад з французької Олега Хоми, докт. філософ. наук.

Руссо Ж.-Ж.
Про суспільну угоду,
або Принципи політичного права.
Переклад з французької Олега Хоми, докт. філософ. наук.

Замовлення надсилайте за e-mail: port_royal@pochta.ru

Дідьє ван Ковелар
К – 15 Риба любові. – К.: Пор-Рояль, 2005. – 192 с. – (Серія "Лауреати літературних премій").

ISBN 966-7068-14-5

Роман молодого французького прозаїка, драматурга і критика, відзначеного багатьма літературними преміями, Дідьє ван Ковелара "Риба любові" написано напрочуд просто, легко й вишукано. Звичайні слова складаються якось так, що занурюєшся в книжку з головою.

Під час аукціону, Філіп, безтурботний молодик, без тями закохується у незнайомку: Беатрису. Вона баскетболістка і відвідувачка тюрем, живе у своїх бабусь і зберігає піранью у формаліні, на пам'ять про батька, який зник в Амазонії. "Риба" від пригод, що почалися з непорозуміння, веде незвичайну пару до Венесуели... Ця пронизана гумором епопея кохання, з рельєфними, яскравими персонажами, змушує розсміятися і замислитися. Диявольський ритм повного несподіванок роману тримає читача у постійній напрузі.

Роман "Риба любові" у 1994 році відзначено Премією Роже Німьє.

ББК 89.8

Дідьє ван Ковелар

Риба любові

Роман

Макет і верстка Юлії Колактіонової
Коректори: С. Кучкінова, О. Павленко

Здано до набору 17.01.04. Підписано до друку 10.04.05.
Формат 70x100/32. Папір книжковий Classic.
Гарнітура "Minion Cyrilic". Друк офсетний.
Ум.-др.ар. 12,00. Ум-вид.ар. 11,2.

Видавництво "Port-Royal"
Адреса для листування: Київ, вул. В. Васильківська 45, 8
Тел. 456-31-41, port_royal@pochta.ru

Didier van Cauwelaert

Prix Roger Nimier
Prix Del Duca
Prix Gutenberg
Prix Goncourt

éditions du Seuil

POISSON D'AMOUR

Lauréats des prix littéraires